

Heta Räsänen

**Kuntouttavan työtoiminnan merkitys asiakkaan
elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin**

Opinnäytetyö

Syksy 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen Ammattikorkeakoulu

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Heta Räsänen

Työn nimi: Kuntouttavan työtoiminnan merkitys asiakkaan elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 99

Liitteiden lukumäärä: 5

Tässä opinnäytetyössä käsitellään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen merkityksistä. Yhteistyötahona opinnäytetyössä toimi Etelä-Pohjanmaan monialainen yhteispalvelu. Työn tutkimuskysymyksinä olivat: millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin ja mitä kehitettävää asiakkaat kokevat kuntouttavassa työtoiminnassa olevan.

Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä, jonka tutkimusaineisto kerättiin kahdeksalla teemahaastattelulla. Haastateltavat olivat Etelä-Pohjanmaan monialaisen yhteispalvelun asiakkaita, joilla oli kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Työn teoreettinen viitekehys koostuu kuntouttavasta työtoiminnasta, elämänhallinnasta ja työelämävalmiuksista sekä -taidoista. Tämän lisäksi käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä, työllistymisen edistämistä ja työn merkitystä ihmiselle.

Tutkimustulosten perusteella kuntouttavaa työtoiminnan koettiin olevan tärkeä ja merkityksellinen asia elämässä. Sen kerrottiin tuovan sisältöä ja rytmiä sekä uusia sosiaalisia suhteita elämään. Kuntouttavan työtoiminnan koettiin tukevan elämänhallintaa erityisesti tasapainottamalla arkea ja tuomalla rytmiä elämään. Sen koettiin myös tukevan päätösten tekemistä mm. kasvattamalla itsevarmuutta. Asioiden järjestelyyn ja näkemykseen elämästä tai arjesta kuntouttavalla työtoiminnalla ei kuitenkaan koettu olevan suuremmin merkitystä. Työelämävalmiuksista vahvistuivat erityisesti sosiaaliset taidot ja kehittymistä koettiin työtehtävissä ja sosiaalisissa tilanteissa. Haastateltavat myös kokivat sopeutumista uusiin asioihin mm. sosiaalisissa suhteissa ja työelämään totuttelussa. Haastateltavien usko omaan osaamiseen kasvoi, mutta osa piti työtehtäviä liian helppoina. Erityisesti tyytyväisiä kuntouttavassa työtoiminnassa oltiin yksilölliseen tukeen ja osallisuuteen päätöksen teossa. Kehittämiskohteista esille nousi mm. valinnan vapauden laajentaminen ja tiedon saannin sekä tietoisuuden parantaminen. Kuntouttavan työtoiminnan työllistämistä edistävä merkitys jakoi mielipiteitä laajasti.

Avainsanat: kuntouttava työtoiminta, työelämätaidot, työelämävalmiudet, elämänhallinta, työllistymisen edistäminen, pitkäaikaistyöttömyys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Heta Räsänen

Title of thesis: The Relevance of Rehabilitative Work to Life Management, Working Life Skills and Career Management Skills

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2019

Number of pages: 99

Number of appendices: 5

This thesis investigates the relevance of rehabilitative work to life management, working life skills and career management skills. The aim of this study was to find out clients' experiences of rehabilitative work and its significance to them. This thesis has been carried out in collaboration with South Ostrobothnia Labour Service Centre. The research questions were: What kind of relevance rehabilitative work has on clients' life management, working life skills and career management? What kind of development clients think is needed in rehabilitative work? A qualitative research method was used in this research, and the material was collected from eight theme interviews. The interviewees were clients of South Ostrobothnia Labour Service Centre, who had experience with rehabilitative work. The theoretical framework consists of rehabilitate work, life management, working life skills and career management skills. Long-term unemployment, employment promoting services and work significance for the individual are also described in this thesis.

The research results implicate that rehabilitative work is experienced as important and meaningful. The interviewees expressed that it brings content, rhythm and new social relationships to life. Rehabilitative work was also considered to support life management skills, especially by bringing balance and rhythm to life. Furthermore, it was experienced to support decision making by promoting self-confidence. However, the interviewees did not consider that rehabilitative work had a significant impact on running errands, or on the view of life. Working life skills strengthened mostly on social skills and the interviewees experienced development on work assignments and in social situations. The interviewees experienced adaptation to social relationships and getting used to work life among other things. Rehabilitative work increased the interviewees' confidence in their skills, but some interviewees experienced that work assignments were too easy. The interviewees were especially satisfied with individual support and the possibility to be involved in decision making in rehabilitative work. The interviewees experienced that development in rehabilitative work was needed in expanding freedom of choice and in improving awareness among other things. The relevance of rehabilitative work in promoting employment divided opinions widely.

Keywords: rehabilitative work, working life skills, career management skills, life management, employment promoting services, long-term unemployment

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	8
2.1 Tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	8
2.2 Teoreettinen viitekehys.....	9
2.3 Yhteistyötahon kuvaus.....	11
2.4 Aiemmat tutkimukset aiheesta.....	13
3 TYÖTTÖMYYDESTÄ TYÖLLISTYMISTÄ KOHTI.....	17
3.1 Pitkäaikaistyöttömyys.....	17
3.2 Työn merkitys ihmiselle.....	20
3.3 Työllistymisen edistäminen.....	20
4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	23
4.1 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen.....	23
4.2 Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet ja sisältö.....	24
4.3 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita.....	26
5 ELÄMÄNHALLINTA.....	29
5.1 Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta.....	29
5.2 Koherenssin tunne.....	31
5.3 Elämänhallinnan vahvistaminen.....	32
6 TYÖELÄMÄVALMIUDET JA -TAIDOT.....	34
6.1 Työelämätaitojen jäsentelyä.....	34
6.2 Työelämävalmiuksien jäsentelyä.....	37
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	40
7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä.....	40
7.2 Teemahaastattelu.....	41
7.3 Aineiston käsittely ja sisällönanalyysi.....	44
8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	46

9 TUTKIMUSTULOKSET	50
9.1 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys elämässä	51
9.2 Elämänhallinnan vahvistuminen.....	55
9.3 Työelämävalmiuksien ja -taitojen kehittyminen	64
9.4 Kokemuksia, näkemyksiä ja kehittämiskohteita kuntouttavasta työtoiminnasta	70
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	80
11 POHDINTA	87
LÄHTEET	90
LIITTEET	99

1 JOHDANTO

Kuntouttava työtoiminta on yksi tärkeimmistä sosiaalityön työllistymistä edistävästä palveluista. Sille on asetettu laajat tavoitteet ja suuri merkitys pitkäaikaistyöttömyyden katkaisemiseksi. Kuntouttavan työtoiminnan on tarkoitus luoda työllistymisedellytyksiä ja parantaa henkilön elämänhallintaa (L 2.3.2001/189). Elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia on tarkoitus parantaa siten, että henkilö voi hakeutua koulutukseen, työllistyä tai siirtyä TE-hallinnon työllistymistä edistäviin palveluihin (Kuntouttavan työtoiminnan sisältö, 23.9.2014).

Tämä opinnäytetyö käsittelee kuntouttavan työtoiminnan merkitystä elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin. Työelämävalmiuksien avulla henkilö voi pärjätä työelämässä. Siihen tarvitaan sopivaa asennetta, tietoa ja taitoja. Kun henkilöllä on vahvaa työelämävalmiutta, hän suoriutuu hyvin työstä ja työyhteisön jäsenenä olemisesta sekä voi hyvin töissä ja pystyy kehittymään siinä. (Työelämä ja hyvinvointi, [Viitattu 28.5.2019].) Elämänhallintaa on tunne, että pystyy hallitsemaan omaa elämää. Tällöin henkilö pystyy kohtaamaan asiat positiivisesti ja kykenee sopeutumaan niihin, eikä elämässä tule yllättäviä asioita, jotka lamaannuttaisivat elämän. Hyvä elämänhallinta lisää tunnetta asioiden järjestymisestä sekä vahvistaa motivaatiota ja uskoa elämään. (Ruishalme & Saaristo 2007, 14-15) Elämänhallinnan ja työelämävalmiuksien vahvistamisen ollessa kuntouttavassa työtoiminnassa oleellinen tavoite, koen tärkeäksi tutkia kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaille juuri näiden tavoitteiden näkökulmasta.

Työllistymisen edistäminen ja kuntouttava työtoiminta ovat hyvin ajankohtaisia aiheita. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuu nykyään yhä enemmän ihmisiä. Vuonna 2007 kuntouttavassa työtoiminnassa oli 7825 Kelan työttömyysturvaetuden saajaa, kun taas vuonna 2017 määrä oli noussut jo 39 410 henkilöön (Kelasto 2017, Saikun 2018, 34 mukaan). Kuntouttavan työtoiminnan käyttäminen työllistymistä edistävänä palveluna on siis kasvanut selvästi. Tämän vuoksi pidänkin tärkeänä tutkia kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden täyttymistä. On myös tärkeää tuoda esille asiakkaiden näkemystä asiaan, joka koskettaa heitä ja heidän elämänsä. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita on paljon ja mielestäni he ovat oman

elämänsä asiantuntijoita. Tämän vuoksi opinnäytetyössä on myös tavoitteena selvittää, mitä kehittämiskohteita asiakkaat huomaavat kuntouttavassa työtoiminnassa.

Kuntouttavaa työtoimintaa on myös kritisoitu sen vähäisistä työllistymisvaikutuksista. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä (Tuomaala 2016, 14) todetaan, että vuonna 2014 kuntouttavassa työtoiminnassa olleista vain 2,5 prosenttia työllistyivät kuuden kuukauden sisällä kuntouttavan työtoiminnan päättymisestä. Kuntouttava työtoiminta usein ketjuuntuu, eli kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen tulee taas uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso. Tällöin henkilö ei siis esimerkiksi siirry TE-hallinnon palveluihin tai hakeudu koulutukseen kuntouttavan työtoiminnan jälkeen, joka on kuntouttava työtoiminnan tavoitteena.

Kuntouttavaa työtoimintaa siis käytetään usein työllistymistä edistävänä palveluna, mutta samaan aikaan sen vaikutusta työllistymiseen epäillään. Tämä ristiriita saikin minut kiinnostumaan opinnäytetyön aiheesta. Onko kyseessä, ettei kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet elämänhallinnan ja työelämävalmiuksien parantamiseksi täyty odotetulla tavalla?

Tässä opinnäytetyössä pyrin tuomaan esiin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä. Kuntouttavan työtoiminnan merkityksessä keskityn sille asetettuihin tavoitteisiin. Yhtenä tutkimuskysymyksenä on: millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin sekä -taitoihin. Tämän lisäksi selvitetään, mitä kehitettävää asiakkaat kokevat kuntouttavassa työtoiminnassa olevan. Toivon tämän opinnäytetyön herättävän keskustelua ja pohdintaa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä ja toteuttamisessa. Tavoitteena on kuvailla kuntouttavan työtoiminnan merkitystä ja sen kehittämiskohteita asiakkaiden näkökulmasta.

2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön taustaa, tutkimuskysymykset, tavoitteet ja yhteistyötaho. Tämän lisäksi kerrotaan aiemmista tutkimuksista, jotka saivat kiinnostumaan opinnäytetyön aiheesta. Yhteistyötahona opinnäytetyössä on Etelä-Pohjanmaan monialainen työllistymistä edistävä yhteispalvelu. Yhteistyötahosta käytetään myöhemmin lyhennettä Etelä-Pohjanmaan TYP.

2.1 Tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön idea syntyi mielenkiinnostani työllistymistä edistäviin palveluihin ja niiden toimivuuteen. Suoritin ensimmäisen harjoitteluni Etelä-Pohjanmaan TYPissä, jolloin ajatus opinnäytetyön tekemisestä heräsi. Tapasimme TYP-johtajan kanssa ensimmäisen kerran opinnäytetyön merkeissä keväällä 2018. Tällöin keskustelimme opinnäytetyön aiheesta ja mahdollisuuksista toteuttaa se.

Kuntouttavaa työtoimintaa pidetään yhtenä tärkeimmistä sosiaalityön työllistymistä edistävästä palveluna. Harjoittelun aikana tutustuin myös moniin asiakkaiden kokemuksiin kuntouttavasta työtoiminnasta. Tällöin aloin pohtimaan, kuinka kuntouttava työtoiminta oikeastaan edistää työllistymistä. Työllistymisen edistäminen on moniulotteinen käsite, eikä sille löydy yhtä tiettyä määritelmää. Halusinkin kuulla asiakkaiden näkemyksiä, miten kuntouttava työtoiminta on heidän mielestään edistänyt työllistymistä.

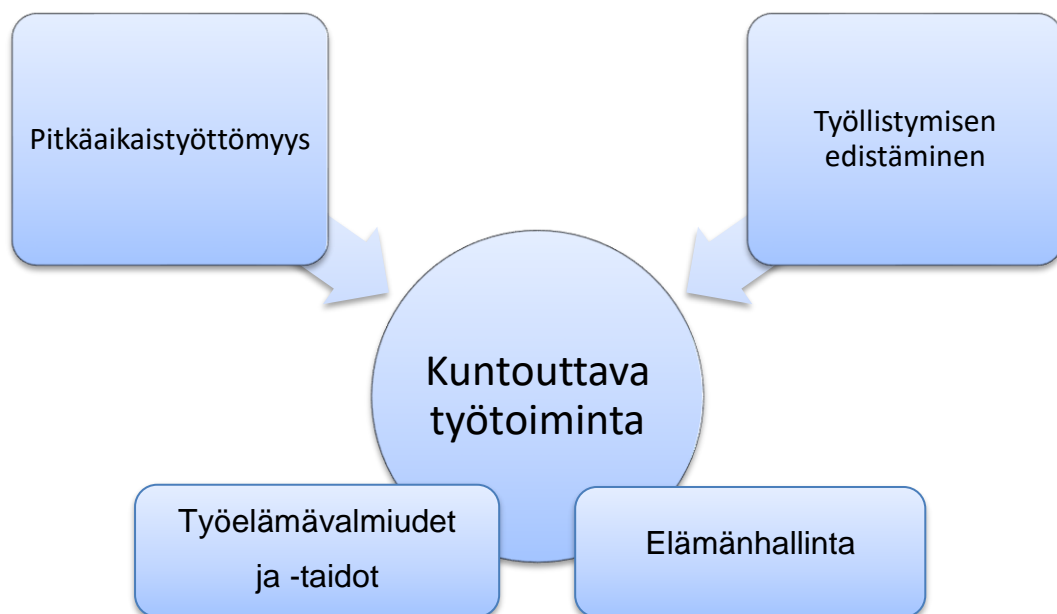
Opinnäytetyön tavoitteeksi muodostui selvittää asiakkaiden näkemyksiä kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin sekä elämänhallintaan. Työllistymisen edistämiseen liittyy työelämävalmiudet, mutta myös elämänhallinta laajemmin. Elämänhallinta luokitellaan joskus myös osaksi työelämävalmiuksia. Tämän lisäksi halusin selvittää asiakkaiden näkemyksiä, mitä kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa on. Opinnäytetyön esille nostamia asioita voidaan käyttää kehittämistyössä herättämään ajatuksia ja tuomaan esille asiakkaiden näkemykset kuntouttavan työtoiminnan kehittämisestä.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan sekä työelämävalmiuksiin ja -taitoihin?
2. Mitä kehitettävää asiakkaat kokevat kuntouttavassa työtoiminnassa olevan?

2.2 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyössä on kolme pääteemaa, jotka liittyvät toisiinsa laajemmassa merkityksessä kuntouttavan työtoiminnan ollessa aiheen keskiössä (Kuvio 1). Pysin seuraavaksi esittelemään opinnäytetyön teoreettista viitekehystä, johon palataan tarkemmin opinnäytetyön muissa kappaleissa. Opinnäytetyön kolme keskeistä teemaa ovat kuntouttava työtoiminta, työelämävalmiudet ja -taidot sekä elämänhallinta. Nämä teemat yhdistyvät laajemmassa merkityksessä työllistymisen edistämiseen ja pitkäaikaistyöttömyyteen.

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Kuntouttava työtoiminta on kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoituksena on henkilön elämänhallinnan parantaminen ja työllistymisedellytysten luominen (L

2.3.2001/189). Palvelun tavoite on edistää asiakkaan elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia siten, että hän voi osallistua TE-hallinnon työllistymistä edistäviin palveluihin, hakeutua koulutukseen tai työllistyä (Kuntouttavan työtoiminnan sisältö, 23.9.2014). Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteissa tulee siis vahvasti esiin työllistymisen edistämisen näkökulma. Kuntouttavan työtoiminnan voi nähdä työllistymispolun alkuaskeleena, josta siirrytään askel askeleelta kohti työelämää. On tärkeää ymmärtää työllistymisen edistämiseen liittyviä tekijöitä, sillä kuntouttava työtoiminta on osa suurempaa työllistymisen edistämisen prosessia. Tämän vuoksi teoreettisessa viitekehysessä esitellään työllistymisen edistämiseen liittyviä tekijöitä ja tuodaan esille eri näkemyksiä työllistymistä edistävien palveluiden merkityksistä.

Pitkäaikaistyöttömyys liitetään opinnäytetyöhön kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuden kautta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaille. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat pitkään työttöminä olleita henkilöitä (Asiakas, 8.11.2018). Tämän vuoksi teoreettisessa viitekehysessä käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä, jotta ymmärretään paremmin, millaisista lähtökohdista tutkimuksen teemoihin lähdetään syventymään.

Opinnäytetyössä keskitytään kuntouttavan työtoiminnan tavoitteissa elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin. Koherenssi, eli elämänhallinnan tunne kuvastaa ihmisen tapaa asennoitua maailmassa tapahtuviin asioihin. Elämänhallinnan avulla ihminen pystyy näkemään haastavatkin elämäntilanteet osana elämää ja pystyy kohtaamaan ne ilman, että tilanteet tuntuvat ylipääsemättömiltä. Elämänhallinnan ollessa hyvä, ihminen on motivoitunut ongelmien ratkaisemiseen ja hänellä on voimavaroja hallita elämäänsä. (Volanen 2011b, 244.) Elämänhallinta luokitellaan myös usein yhdeksi työelämävalmiudeksi. Tässä opinnäytetyössä siihen kuitenkin keskitytään erillisenä teemana, sillä se mainitaan kuntouttavan työtoiminnan tavoitteissa erityisesti.

Opinnäytetyön yhtenä pääteemana on myös työelämävalmiudet ja -taidot. Yleiset työelämävalmiudet ja -taidot ovat työtehtävistä riippumattomia kykyjä, valmiuksia ja taitoja, joita tarvitaan työelämässä. Näiden avulla saa perustan työelämässä, työyhteisössä ja yhteistyössä toimimiseen. Työelämävalmiuksiin liitettävät taidot ja kyvyt vaihtelevat määrittelijän mukaan. (Aarnikoivu 2010, 69.) Ruohotie (2002, 27) esi-

merkiksi määrittelee yleisiksi työelämävalmiuksiksi kognitiiviset, sosiaaliset ja sähköisen viestinnän taidot. Tämän lisäksi hänen mukaansa tarvitaan luovuutta ja innovatiivisuutta sekä kykyä johtaa ihmisiä ja tehtäviä. Kappaleessa 6 esitellään tarkemmin erilaisia määrittelyjä työelämävalmiuksille ja -taidoille.

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyvät päätökset ja ratkaisut on tehtävä ensisijaisesti asiakkaan edun mukaisesti. Kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa on myös oleellista ottaa huomioon asiakkaan etu. (Palvelun luonne, 21.11.2017.) Asiakaslähtöisyyttä korostetaan nykyään paljon. Asiakkaiden kokemuksista koetaan olevan hyötyä sosiaalialan palvelujen kehittämisessä ja asiakkaat nähdäänkin tärkeinä palvelujen kehittäjinä kehittämistyössä. (Marjamäki 2016, 497.) Opinnäytetyössä keskitytään kuntouttavan työtoimintaan juuri asiakkaiden näkökulmasta. Erityisesti opinnäytetyön tulososuudessa tuodaan esille asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Näissä näkemyksissä ja kokemuksissa tulee myös esille erilaisia kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita.

2.3 Yhteistyötahon kuvaus

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan TYPin kanssa. Etelä-Pohjanmaan monialainen työllistymistä edistävä yhteispalvelu (TYP) on monialainen yhteistyöverkosto Etelä-Pohjanmaan TE-toimiston, kuntien ja kuntayhtymien ja Kelan kesken vakuutuspiirin välillä. TYPin asiakkaaksi päädytään yleensä TE-toimiston, Kelan tai kunnan sosiaalitoimen tekemän palvelutarvearvion perusteella. Asiakkaaksi voi kuitenkin hakeutua myös itse, jos täyttää TYP-kriteerit. Asiakkaita ovat yhdenjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä olleet yli 25-vuotiaat, yhdenjaksoisesti 6 kuukautta olleet alle 25-vuotiaat ja henkilöt, jotka ovat saaneet työmarkkinatukea vähintään 300 päivää. (Seinäjoen kaupunki, [viitattu 17.10.2018].)

Ensisijaisia monialaiseen yhteispalveluun ohjattavia asiakkaita ovat pitkään työttömänä olleet työmarkkinatuen ja toimeentulotuen saajat, joilla on riittävät valmiudet hyötyä yhteispalvelusta. Oleellista on myös asiakkaan halu ja motivaatio palata työmarkkinoille. Pitkäaikaistyöttömyyden syynä voi olla esimerkiksi terveysongelmat, väärä koulutus suhteessa työmarkkinoihin, ikääntyminen ja päihde- tai mielenterveysongelmat. (Karjalainen & Aho 2017, 357.) TYPin asiakaskunta on siis hyvin

monimuotoinen ja asiakkaiden haasteet ovat yksilöllisiä. Pitkäaikaistyöttömyyden syihin pyritään vaikuttamaan palveluilla, kuten kuntouttavalla työtoiminnalla ja tämän avulla edistää paluuta työmarkkinoille. Asiakaskunnan haasteiden ollessa moninaisia ja yksilöllisiä, on kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan tilanteeseen haastavaa huomata.

Monialaisessa yhteispalvelussa työskentelee sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia, palveluohjaajia, työvoimapalvelujen asiantuntijoita ja terveydenhoitajia. Yhteispalvelussa voi työskennellä myös urasuunnittelijoita, työhönvalmentajia, kuntouttavan työtoiminnan ohjaajia ja etuuskäsittelijöitä. Yhteispalvelussa asiakkaalla on oma työntekijä, jona toimii sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä. (Karjalainen & Aho 2017, 359.)

Lain mukaan (L 1369/2014) työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu on yhteistoimintamalli, jossa kunta, Kansaneläkelaitos ja työ- ja elinkeinotoimisto arvioivat työttömien palvelutarpeet, suunnittelevat palvelukokonaisuudet, jotka ovat tarkoituksenmukaiset työllistymisen kannalta sekä vastaavat työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta. Kolmen kuukauden kartoitusjakson aikana laaditaan monialainen työllistymissuunnitelma, jossa sovitaan asiakkaan palvelutarpeen mukaisista sosiaali-, terveys-, työvoima- ja kuntoutuspalveluista sekä niiden toteutumisen seurannasta. Työttömällä on velvollisuus osallistua monialaisen työllistymissuunnitelman laatimiseen, tarkistamiseen ja toteuttamiseen sekä hakeutumaan ja osallistumaan suunnitelmassa sovittuihin palveluihin. Suunnitelma on tarkistettava vähintään puolen vuoden välein sekä asiakkaan erillisestä pyynnöstä, paitsi jos tarkastaminen on ilmeisen tarpeetonta asiakkaan tilanteeseen nähden. Asiakkuus päättyy, kun kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston ja Kansaneläkelaitoksen yhteisen arvion mukaan työttömällä ei ole enää tarvetta monialaiselle yhteispalvelulle.

TYPissä tavoitteena on selvittää asiakkaan elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti ja löytää palveluita, jotka tukevat asiakkaan tilannetta ja työllistymistä. TYPin palveluita ovat sosiaalipalvelut, joihin kuntouttava työtoiminta kuuluu, terveydenhuollon palvelut, TE-toimiston palvelut ja Kelan palvelut. (E-P TYP 2016.) Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus on siis olla asiakkaan elämäntilannetta ja työllistymistä tukeva palvelu.

TYPissä kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä huolehtii sosiaalitoimi. Sosiaalialan asiantuntija huolehtii, että asiakkaalle järjestyy kuntouttavan työtoiminnan jakso ja asiakas saa siitä sovitun ylläpitokorvauksen. Asiakasta kannustetaan ja tuetaan jakson aikana, mm. tapaamalla asiakasta työtoimintapaikassa. Sosiaalialan työntekijät voivat samalla perehtyä kuntouttavan työtoiminnan sisältöön ja pyrkiä osallistumaan toiminnan kehittämiseen. (Karjalainen 2008, 53.) Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaaminen ja jakson tukeminen ovat siis yksi tärkeimmistä TYPin palveluista. Tämän vuoksi on tärkeää saada tietoa, millaisena kuntouttava työtoiminta koetaan ja millaisia merkityksiä sillä on ollut asiakkaan elämässä.

2.4 Aiemmat tutkimukset aiheesta

Kuntouttavaa työtoimintaa, työllistymisen edistymistä ja elämänhallintaa on tutkittu melko paljon. Niistä on tehty opinnäytetöitä, tutkimuksia, hankkeita, asiakastyytyväisyyskyselyitä ja kirjallisuuskatsauksia. Tulokset kuitenkin vaihtelevat paljon toisistaan. Esittelemissäni tutkimuksissa käsitellään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä elämänhallintaan, työelämävalmiuksiin ja työllistymiseen. Niistä tulee esille eri tutkimusten tuloksissa ristiriitaisuuksia, mutta kuitenkin jotain yhtäläisyyksiäkin.

Marttilan ja Ojanperän opinnäytetyössä (2011, 67–69) tutkittiin teemahaastattelun keinoin kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta asiakkaan työllistymiseen sekä elämänhallintataitoihin ja työ- ja toimintakykyyn. Tutkimuksessa selvisi, että suurin osa haastatelluista eivät kokeneet kuntouttavan työtoiminnan parantaneen työllistymismahdollisuuksia. Tärkeänä koettiin kuitenkin säännöllinen arkirytmii ja mielekäs tekeminen. Kuntouttava työtoiminta toi suurimmalle osalle motivaatiota, sosiaalista tukea ja vertaistukea. Kuitenkin suurin osa haastatelluista kokivat, ettei kuntouttava työtoiminta vahvistanut elämänhallintaitoja. Haastateltavat kertoivat, että osasivat hoitaa asiansa jo ennen kuntoutusta.

Holopaisen opinnäytetyössä (2012, 33) tutkittiin myös kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia elämänhallintaan. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että kuntouttava työtoiminta vahvisti rutiineja, säännöllisyyttä ja päivärytmii. Mielekäs tekeminen ja sosiaalinen kanssakäyminen koettiin hyväksi. Asiakkaiden arjen hallinta parantui ja kuntouttava työtoiminta toi sisältöä elämään. Työyhteisö ja tarpeellisuuden tunne

olivat tärkeitä. Tulevaisuuden suunnitelmat selkiytyvät ja elämänhallinta kaiken kaikkiaan vaikutti vahvistuneen.

Verratessa Marttilan ja Ojanperän opinnäytetyötä (2011) Holopaisen opinnäytetyöhön (2012) huomaa tutkimuksissa yhtäläisyyksiä, mutta myös suuria eroavaisuuksia. Säännöllinen arkirytm, rutiinien vahvistus ja mielekäs tekeminen nousivat molemmissa tutkimuksissa esiin. Kuitenkin elämänhallinnan vahvistumisen suhteen tutkimustulokset ovat ristiriidassa. Toisessa tutkimuksessa asiakkaat eivät kokeneet elämänhallinnan taitojen parantuneen, kun taas toisen tutkimuksen tulokset viittaavat elämänhallinnan vahvistuneen haastateltavilla.

Wirman opinnäytetyössä (2017, 2, 47–48) taas tutkittiin kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta asiakkaan elämänhallintaan sekä työ- ja toimintakykyyn Etelä-Karjalan työ- ja asukastupa ry:n kuntouttavassa työtoiminnassa. Tutkimuksen tuloksena kuntouttava työtoiminta palautti päivärytmiä ja vahvisti rutiineja. Yksinäisyys väheni ja 9 euron kulukorvaus paransi taloudellista tilannetta. Usko tulevaisuuteen lisääntyi ja elämänhallinta vahvistui hieman. Työtoiminta vahvisti itseluottamusta ja toiminnasta sai sosiaalisia kontakteja sekä onnistumisen kokemuksia. Kuitenkaan työllistyminen ei ollut asiakkaista realistinen tulevaisuuden näkymä, vaikka työllistymisedellytykset vahvistuivatkin.

Koppi-hankkeessa toteutettiin asiakastyytyväisyyskysely kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Kyselyssä selvisi, että kuntouttavaan työtoimintaan oltiin tyytyväisiä, mutta jatkosuunnitelmien laatimiseen ja tulevaisuuden suunnitelmien pohdintaan ei oltu tyytyväisiä. Yli puolet kyselyyn osallistuneista eivät kokeneet kuntouttavan työtoiminnan parantaneen heidän työllistymismahdollisuuksiaan. (Karjalainen ym. 2015, 13.) THL:n julkaisemassa kirjallisuuskatsauksessa (Sandelin 2014, 5) selvitettiin myös asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Toiminnasta koettiin olevan eniten sosiaalipoliittista hyötyä. Mielekäs tekeminen, elämänrytmin paraneminen, sosiaalinen ympäristö ja taloudellisen tilanteen koheneminen tulivat esille. Asiakkaat aktivoituivat ja heidän itsetuntonsa parani. Työllisyyspoliittisia hyötyjä toiminnasta ei kuitenkaan havaittu niin helposti, mutta osa asiakkaista koki osaamisensa kehittyneen kuntouttavassa työtoiminnassa.

Wirman opinnäytetyön (2017), Koppi-hankkeen asiakastyytyväisyyskyselyn (2015) ja Sandelin kirjallisuuskatsauksen (2014) mukaan kuntouttava työtoiminta ei parantaisi työllistymistä. Työllistymisedellytyksien vahvistuminen tuli kuitenkin esille Wirman opinnäytetyössä (2017). Näissä tutkimuksissa tuli myös esille mielekäs tekeminen ja arjen rytmi tärkeinä asioina kuntouttavassa työtoiminnassa. Eriteltyjen tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että kuntouttavan työtoiminnan odotettaisiin parantavan ainakin osittain elämänhallintaa, muun muassa arkirytmiiä vahvistamalla. Työllistymisen suhteen taas kuntouttavasta työtoiminnasta ei ole koettu olevan hyötyä, vaikkakin työllistymisedellytykset paranivat osan tutkimusten mukaan. Kuitenkin elämänhallinnallakin voi olla merkitystä työllistymisen edistymiseen, jonka perusteella siitä olisi välillisesti hyötyä työllistymiseen.

THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 13, 50) esitellään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kokemuksia ja työtoiminnan vaikutuksia asiakkaille. Tämän lisäksi raportissa tuodaan esille asiakkaiden kokemuksia siitä, parantaako kuntouttava työtoiminta työllistymismahdollisuuksia. Aineisto on saatu kuudessa keski-suomalaisessa kunnassa järjestetyistä asiakasfoorumeista. Raportissa luokiteltiin asiakkaiden näkemyksiä siitä, kuinka kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut heihin yksilötasolla. Yksilöllisiä vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla olivat kuntoutuminen, päivärytmin paraneminen, päihteettömyys ja hyvinvoinnin vahvistuminen. Arkeen ja hyvinvointiin liittyviksi asioiksi nousi rytmi, työyhteisön tuki, mielekäs työ ja taloudellinen tilanne. Taloudelliseen tilanteeseen koettiin vaikutuksen voivan olla myös negatiivinen. Työllistymiseen ja koulutukseen liittyviksi vaikutuksiksi esille tuli osaamisen lisääntyminen, työkyvyn arviointi ja kuntoutuminen avoimille työmarkkinoille. Negatiivisena vaikutuksena esille tuli myös leimautuminen työmarkkinoilla. (Tammelin 2010, 59–60.) Esille tulleet yksilölliset vaikutukset ovat työllistymistä ja työelämävalmiuksia edistäviä asioita. Kuitenkin negatiivisiakin vaikutuksia huomattiin, joka kertoo siitä, että kuntouttavassa työtoiminnassa on vielä kehittämiskohteita.

Asiakkaiden kokemukset kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta vaihtelivat voimakkaasti. Osalle asiakkaista kuntouttavalla työtoiminnalla oli hyvin myönteisiä vaikutuksia, kun taas osa koki kuntouttavalla työtoiminnalla olevan kielteisiä vaikutuksia tai sen olevan täysin turhaa. Kuitenkin 90 prosenttia 37 vastaajasta kokivat

kuntouttavan työtoiminnan olevan heille hyvä ratkaisu tällä hetkellä. Monet uskoivat myös työllistyvänsä avoimille työmarkkinoille. Kuitenkin osalla oli myös epätoivon kokemuksia työllistymisen suhteen ja osa kokivat epäoikeudenmukaisuutta suhteessa palkkatyötä tekeviin. (Tammelin 2010, 60, 71.) Tutkimuksen perusteella kuntouttavan työtoiminnan asiakkailta on hyvin erilaisia näkemyksiä työllistymismahdollisuuksista ja kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista. Tämän vuoksi koenkin mielenkiintoiseksi tutkia kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaiden näkökulmasta. Kuntouttava työtoiminta voi myös turhauttaa ja tuntua epäoikeudenmukaiselta. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, mistä yksilölliset erot näkemyksissä ja kokemuksissa johtuvat.

Paavolan toteuttamassa tutkimuksessa (2016, 103) kuntatoimijat kokivat kunnan työllistymistä edistäväillä palveluilla olevan hyviä vaikutuksia ihmisen elämönhallintaan. Asiakkaan elämönhallinnan parantumista kuvattiin päivärytmin ja sisällön saannilla elämään sekä ryhdistäytymisellä. Myös mielialan kuvattiin olevan tasapaisempi ja alkoholin käytön vähentyneen. Palveluihin osallistumisen koettiin vähentävän itsetunto-ongelmia ja epävarmuutta. Ahon ym. (2018, 58, 70) tutkimuksessa kuitenkin todetaan, ettei kuntouttavalla työtoiminnalla juurikaan ole vaikutusta työllistymisen todennäköisyyteen. Tutkimuksessa tarkasteltiin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden työllistymistä 2011–2014 vuosien välillä. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden työllisyys ei juurikaan parantunut seurantajakson aikana. He osallistuivat seurantajaksolla toistuvasti työvoimapalveluihin, kuten kuntouttavaan työtoimintaan.

3 TYÖTTÖMYYDESTÄ TYÖLLISTYMISTÄ KOHTI

Tässä luvussa käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä, työllistymisen edistämistä ja työn merkitystä ihmiselle. Ensimmäisessä kappaleessa käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä, sen syitä ja seurauksia. Kappaleessa 3.2. tuodaan esille, millainen merkitys työllä ihmiselle on. Viimeisessä kappaleessa 3.3. kerrotaan työllistymisen edistämisestä ja työllistymiseen vaikuttavista tekijöistä.

3.1 Pitkäaikaistyöttömyys

Pitkäaikaistyöttömät kuuluvat vaikeasti työllistyviin (Karjalainen 2013, 105). Pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä ainakin 12 kuukautta (Tilastokeskus, [viitattu 11.9.2018]). Pitkäaikaistyöttömiä oli vuonna 2000 noin 87 000, joista yli kaksi vuotta työttömänä olleita olivat noin puolet (Karjalainen & Lahti 2001, 19). Keväällä 2012 pitkäaikaistyöttömien määrä alkoi kasvamaan hitaasti ja kasvu kiihtyi vuonna 2013. Matala koulutustaso ja korkea ikä lisää pitkäaikaistyöttömyyden riskiä. Vuonna 2015 todettiin pitkäaikaistyöttömyyden kasvaneen kaikissa ikäryhmissä ja koulutustasoissa. Suurin ryhmä pitkäaikaistyöttömistä oli tällöin keskiasteen koulutuksen saaneet. On runsaasti kokemusperäistä tietoa siitä, että työttömyyden pidentyessä työllistymisen todennäköisyys alenee huomattavasti. (Alatalo 2015, 26–27,33.)

Pitkäaikaistyöttömyys on kuitenkin vähentynyt vuoden 2018 työllisyyskatsauksen mukaan. Yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden pitkäaikaistyöttömien määrä oli vuonna 2018 maaliskuussa 43 300, kun vuosi sitten määrä oli 56 100. (Työllisyyskatsaus Maaliskuu 2018.) Kuitenkin Alatalon artikkelin (2016, 46–47) mukaan pitkäaikaistyöttömien määrä työttömien joukossa on lisääntynyt. Tämän lisäksi yli 2 vuotta työttömänä olleiden määrä on kasvussa.

Pitkäaikaistyöttömyys heikentää elämänlaatua mm. lisäämällä syrjäytymisen riskiä. Elämän laadun ja -hallinnan vahvistaminen on tärkeää ennen, kuin aloitetaan työnhaku ja se voi olla pitkäkin prosessi. (Böckerman 2018, 231.) Hultin, Saarasen ja Pietilän tutkimuksessa (2017, 84–85) työttömistä 40 prosenttia kokivat elämänlaa-

tunsa huonoksi. Hyvään elämänlaatuun yhdistetään terveys, itsetunto, hyvät ihmissuhteet, osallisuus päätöksentekoon ja tyytyväisyys vapaa-aikaan. Eniten tyytymättömyyttä tuotti huono taloudellinen tilanne ja huono terveys. Elämän merkityksellisyys oli yhteydessä elämän laatuun. Työn puutteen koettiin vähentävän elämän merkityksellisyyttä.

Työttömyys vaikuttaa elämään sosiaalisesti, taloudellisesti ja psyykkisesti. Suurimmat vaikutukset ovat huonontunut itsetunto, tyytymättömyys, alentunut fyysinen ja psyykinen aktiivisuus sekä lisääntynyt stressi taloudellisista asioista. (Dobrowolska 2011, 29.) Työttömien psyykkistä hyvinvointia heikentävät mm. taloudelliset vaikeudet, työkyvyn heikkous ja alkoholin ongelmakäyttö. Nämä asiat ovat myös yhteydessä heikompaan koherenssiin eli elämönhallinnan tunteeseen. (Vastamäki 2010, 22.) Työttömyyden haittojen vuoksi työllistyminenkin voi heikentyä. Kuntouttavalla työtoiminnalla voidaan pyrkiä työttömyyden haittojen lieventämiseen ja täten vaikuttaa myös työllistymisen edistämiseen. Kannisto-Karonen toteaa väitöskirjassaan (2015, 150, 153), että pitkäaikaistyöttömyyden ongelmat johtavat siihen, että ihminen keskittyy arjessa selviytymiseen. Tällöin tulevaisuudensuunnittelu ja sen tavoitteellisuus hiipuvat. Työttömyydestä johtuva ahdinko ja toimeettomuus vaikuttavat myös negatiivisesti psyykkisen terveyteen.

Pitkäkestoinen työttömyys myös vähentää hyvinvointia ja lisää sairastavuutta. Työikäisten työllisten ja työttömien elinajanodotteen ero on naisilla melkein kaksi vuotta ja miehillä melkein kuusi vuotta. (Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveystalvet 2011, 7.) Työttömyys itsessään ei kuitenkaan ole terveysongelma, vaikka pitkäaikainen työttömyys heikentää terveyttä. Heikko terveys ja mielenterveysongelmat myös todennäköistävät työttömäksi joutumista. (Niiranen ym. 2011, 38.) Olesen S.C:n ym. (2013) tutkimuksessa tutkittiin mielenterveyden vaikutusta työllistymiseen ja työttömyyteen. Mielenterveyden huonontumisen huomattiinkin voivan olla riskitekijä työttömyydelle, mutta myös mahdollinen seuraus työttömyydestä.

Työttömyyden kokemukseen vaikuttaa yksilölliset tekijät, kuten ikä, työhistoria ja elämäntilanne, sekä yhteisölliset tekijät, kuten yhteisön hyväksyntä, työttömyyden yleisyys ja työttömyyden aikainen sosiaalinen turva. Työttömyyden kokemus on siis yksilöllinen ja paikkaan ja aikaan sitoutuva. (Koistinen 2014, 232–233.) Suvisalmen opinnäytetyössä (2012, 2) tutkittiin pitkään työttömänä olleiden kokemuksia arjesta.

Tutkimuksessa selvisi, että jokaisen henkilön arki oli omanlaisensa. Elämänrytmi saattoi olla epäsäännöllistä, ja aikaa kului enimmäkseen television ääressä. Sosiaaliset kontaktit varsinkin miehillä olivat vähäiset. Työttömillä on aikaa, muttei harrastuksia, ja moni koki fyysisen kuntosensa olevan huono.

Vuoden 2017 sosiaalibarometrissä (Sosiaalibarometri 2017, 54–55, 64) tarkastellaan TE-johtajien, Kelan johtajien sekä sosiaali- ja terveystoimintajohtajien näkemyksiä alueen työttömyystilanteesta. TE-johtajista 83 prosenttia pitävät työttömyyttä melko tai erittäin suurena ongelmana omalla alueellaan. Sosiaali- ja terveystoimintajohtajien sekä Kelan johtajien arvioinnit vaihtelevat 43 ja 45 prosentin välillä. TE-johtajista lähes kaikki (97 prosenttia) kokevat pitkäaikaistyöttömyyden olevan suuri ongelma.

Pyykkösen ja Pyykkösen (2014, 12, 14) mukaan pitkäaikaistyöttömyys on seurausta rakennetyöttömyydestä. Pitkäaikaistyöttömyyden jatkuessa siitä tulee myös syy rakennetyöttömyydelle. Rakenteellinen työttömyys on ilmiö, jolloin työttömyys ei vähene, vaikka on työvoimapula. Rakenteellisen työttömyyden syynä voi olla esimerkiksi, että työnhakijan koulutus, työkokemus tai sijainti eivät vastaa kysyntää työmarkkinoilla. Työkokemusta voi olla liian vähän, tai sitä on taantunut alalta. Rakenteellisen työttömyyden taustalla voi myös olla korkea ikä, joka hankaloittaa työmarkkinoille paluuta.

Rakenteellisia työllistymisen esteitä ollessa useampi, riski pitkäaikaistyöttömyydelle on merkittävä. Jos esimerkiksi asuu alueella, jossa ei ole paljon työpaikkoja ja tämän lisäksi työkokemus on alalta, johon on vähän kysyntää, työllistyminen voi olla hyvin haastavaa. Mitä useampia rakenteellisen työttömyyden esteitä ihmisellä on, sen suurempi todennäköisyys on siirtyä pois työvoimasta. Työllistymisen todennäköisyys taas kasvaa, mitä vähemmän rakenteellisen työttömyyden esteitä ihmisellä on. (Pyykkönen & Pyykkönen 2014, 15, 17.) Tämän vuoksi työllistymisen edistämiseen liittyy myös rakenteellisiin tekijöihin vaikuttaminen, eikä työllistymistä edistävät palvelut voi olla takuu työllistymiselle.

3.2 Työn merkitys ihmiselle

Työllä on merkitystä ihmisen elämässä monella osa-alueella. Hiilamon (2010, 274) mukaan työ tarjoaa toimeentulon lisäksi sosiaalisia suhteita, osallistumisen mahdollisuuksia ja ajankäytön jäsentymistä. Työ myös auttaa rakentamaan identiteettiä ja kohottaa itsetuntoa. Työn puute taas johtaa usein arvostuksen puutteeseen, itsetunto-ongelmiin, sosiaalisten suhteiden heikentymiseen ja toimeentulo-ongelmiin (Taira 2006, 106).

Tepsan pro gradussa (2012, 39, 42) tutkittiin työllistymistä tukevia tekijöitä ja työn merkitystä työllistyneille työllistymishankkeeseen osallistuneille asiakkaille. Työllä oli merkitystä eniten sosiaalisesti ja taloudellisesti. Haastateltavat halusivat olla osallisena työyhteisössä tasavertaisina jäseninä. Työn todettiin myös tukevan elämänhallintaa lisäämällä elämään jatkuvuutta, rytmiä ja turvallisuutta. Rintamäen tutkimuksessa (2016, 220–222) työn merkitykseksi suomalaisille työntekijöille elämässä nousi rutiinien, arjen ja elämän järjestelyn pohjan luominen. Työ luo elämästä turvalliselta tuntuvan, toistuvan ja järjestyneen kokonaisuuden. Työ mahdollistaa myös itsensä toteuttamista ja ilmaisua. Työn sisältö ei ole tärkeintä, vaan työn tekeminen ylipäätään koetaan arvokkaaksi. Työyhteisö nousi esille tärkeänä yhteisöllisyyden toteuttamisen mahdollisuutena. On tärkeää saada mahdollisuus tehdä asioita, ylittää itsensä ja olla tuottelias. Mielestäni jokaisella ihmisellä tulisi olla oikeus saada olla osa jotakin ja kokea itsensä tarpeelliseksi. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että kuntouttava työtoiminta toisi elämään asioita, joista työn puuttuessa saattaa jäädä paitsi, kuten työyhteisön jäsenenä oleminen ja mahdollisuus toteuttaa itseään kokemalla samalla olevansa tuottelias yhteiskunnan jäsen.

3.3 Työllistymisen edistäminen

Työllistymisen tukemisen tavoitteena aikuissosiaalityössä on sosiaalisen ja työvoimapolitiittisen hyvinvoinnin lisääminen. Keskeistä on aktivointisuunnitelman tekeminen ja asiakkaan ohjaus työllistymistä edistäviin palveluihin, kuten kuntouttavaan työtoimintaan. (Työllistymisen tukeminen, 1.6.2017.) Sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen rajat ovat häilyviä pitkäaikaistyöttömien kohdalla (Karjalainen 2011, 97). Työllistymispalveluiden tulisi vahvistaa elämänhallinnan tunnetta, sillä se on

oleellinen työelämävalmius. Elämäntilannetta on elämän haasteista selviytymistä. Elämäntilannelliset taidot ovat myös käytännöllisiä asioita, kuten taitoa huolehtia taloudesta, ajan käytön hallintaa ja sopivan vuorokausirytmien ylläpitämistä. (Vehmas 2016, 37.)

Työllistymiseen vaikuttaa yksilölliset tekijät, kuten työllistyvyystaidot, hyvinvointi, terveys ja sopeutuvuus. Työllistymiseen liittyy myös ihmisen henkilökohtaiset olosuhteet, kuten perhetilanne, kulttuuri ja pääsy resursseihin. Ulkoiset tekijät, kuten työvoiman kysyntä, työnantajien asenteet ja tukipalvelujen saatavuus, ovat kuitenkin myös vaikuttavia tekijöitä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 128.) Kuntouttava työtoiminta on yksi työllistymistä edistävä palvelu, jossa pyritään vaikuttamaan työllistymiseen liittyviin tekijöihin. Työ- ja elinkeinoministeriön (Terävä ym. 2011, 35–38) julkaisemassa vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävässä tutkimuksessa haastateltujen työvoimavirkailijoiden mukaan yksi työllistymistä hidastava tekijä on osaamisvaje. Osaamisvajetta kerrottiin olevan esimerkiksi tietoteknisten perusteiden osaamisessa, jonka hallitsemista vaaditaan monessa työpaikassa. Myös oppimisvaikeudet ja asiakkaan henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen liittyvät tekijät mainittiin. Vaikeasti työllistyvät asiakkaat vielä lisäsivät mm. työnhakukäyttäytymiseen ja motivaatioon liittyvät tekijät työllistymistä hidastaviksi. Tepsan pro graduissa (2012, 52–54) taas työllistymistä tukeviksi yksilöllisiksi tekijöiksi nousi mm. työkokemus kysytyltä alalta ja halu työntekoon. Työllistymistä estäviksi tekijöiksi taas koettiin mm. työmotivaation puute ja sairaudet.

Vehmaksen (2016, 36) mukaan yleisiin työelämävalmiuksiin kuuluvat vuorovaikutus- ja kommunikointitaidot kehittyvät ryhmässä. Ryhmästä voi saada vertaistukea ja osallisuuden kokemuksia. Ryhmästä saatava sosiaalinen tuki myös parantaa elämäntilannetta, vahvistaa hyvinvointia ja ehkäisee stressiä (Metteri & Haukka-Waclin 2004, 55–60, Vehmaksen 2016, 36 mukaan). Kuntouttavassa työtoiminnassa ryhmässä työskentelyllä voidaan siis vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin sosiaalisin keinoin. Tämän lisäksi työelämävalmiuksien kehittyessä työllistymisenkin tulisi edistyä.

Vaikeasta työttömyydestä siirtyminen koulutusta tai työtä kohti edellyttää pitkäaikaisista ja intensiivistä tukea palvelujärjestelmältä. Aktiivijaksot eivät välttämättä siirrä

asiakasta välittömästi työmarkkinoille, mutta niillä on myönteisiä vaikutuksia pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Arjessa selviytyminen ja toiveisuus tulevaisuuden suhteen lisääntyy sosiaalisen osallistumisen kautta. (Karjalainen 2013, 100, 108.)

Ahon ym. (2018, 57–58) tutkimuksessa tutkittiin pitkäaikaistyöttömien työllistymistä. Tutkimuksessa verrattiin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien henkilöiden ja muiden pitkäaikaistyöttömien työllistymiseroja. Työllistymisen todennäköisyyksissä ei huomattu suurta eroa vuosien 2011–2014 välillä. Tutkimuksessa todetaan, että kuntouttava työtoiminta ei juurikaan vaikuttaisi työllistymisen todennäköisyyteen.

Elonen, Niemelä ja Saloniemi (2017, 293) eivät tavoittaneet tutkimuksessaan pitkäaikaistyöttömien toimijuudesta yhtään tapausta, jossa työllistymistä edistävä palvelu olisi johtanut työllistymiseen. Palvelut vaikuttivat kuitenkin positiivisesti henkilöiden toimintakykyyn ja ne korvasivat osittain menetettyä työtä. Työllisyyspalveluiden toiminta-alue on rajallinen, eikä sen tehokkuus ole ainoa asia, joka vaikuttaa työllistymiseen. Rakenteellinen työttömyys eli sopivien avoimien työpaikkojen puuttuminen, on suuri työllistymisen este.

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Tässä kappaleessa käsitellään kuntouttavaa työtoimintaa tuomalla esiin kuntouttavaa työtoiminnan lain määräämät asiat ja muut ohjeistukset, jotka ohjaavat toimintaa. Tämän lisäksi esitellään kuntouttavan työtoiminnan tavoitteita ja käytäntöjä. Kappaleessa 4.3. tuodaan vielä esille asiakkaiden ja ammattilaisten näkemyksiä siitä, mitä kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa on.

4.1 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen

Kuntouttava työtoiminta on kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoituksena on henkilön elämänhallinnan parantaminen ja työllistymisedellytysten luominen (L 2.3.2001/189). Kuntouttavan työtoiminnan lakia sovelletaan työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville henkilöille työttömyyden perusteella. Ennen kuin kuntouttavan työtoiminnan lakia sovelletaan työttömään työnhakijaan, on hänellä täytynyt olla mahdollisuus saada työ- ja elinkeinotoimiston palveluja. (Asiakas, 8.11.2018.) Kuntouttavaa työtoimintaa järjestäessä tulee huomioida kuntouttavan työtoiminnan laki, sosiaalihuoltolaki ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetty laki (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 17.9.2018, 2).

Kuntouttavan työtoiminnan keskeiset yksityiskohdat kerrotaan aktivointisuunnitelmassa. Aktivointisuunnitelma on pitkään työttömänä olleelle henkilölle tehty suunnitelma elämänhallinnan ja työllistymisedellytysten parantamiseksi. Suunnitelman laatii yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja asiakas. Suunnitelmassa kerrotaan kuntouttavan työtoiminnan järjestämisaikka, viikottainen ja päivittäinen kesto, jakson kesto ja alkamisajankohta, asiakkaalle tarjottavat muut sosiaali-, terveys-, kuntoutus-, ja koulutuspalvelut sekä ajankohta, jolloin viimeistään tulee arvioida palvelun vaikutukset työllistymismahdollisuudelle ja päätetään jatkotoimista. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 17.9.2018, 3.)

Kuntouttavassa työtoiminnassa ei saa syntyä virkasuhdetta tai työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille. Kuntouttava työtoiminta on sovitetta henkilön osaamisen mukaan niin, että se on mielekästä ja tarpeeksi vaativaa työmarkkinoille pääsyn kannalta. Kuntouttavan työtoiminnan jakso kestää kerrallaan

3-24 kuukautta ja jakson aikana kuntouttavaan työtoimintaan osallistutaan 1–4 päivää viikossa. Kuntouttavan työtoiminnan tulee kestää päivän aikana vähintään 4 tuntia. (L 2.3.2001/189.)

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan työpanosta ei saa käyttää taloudellisen voiton tuottamiseksi. Kuntouttava työtoiminta ei saa myöskään korvata virka- tai työsuhteessa tehtävää työtä. Kuntouttava työtoiminnan toteuttajan palveluksessa olevien työntekijöiden asema, työolosuhteet tai etuudet eivät saa heikentyä toiminnasta johtuen. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 17.9.2018, 2.) Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää valtion, kunnan, säätiön, yhdistyksen tai uskonnollisen yhteisön toimesta. Yrityksiltä ei kuitenkaan saa hankkia kuntouttavaa työtoimintaa eikä sitä saa järjestää yrityksessä. (Palvelun luonne, 21.11.2017.)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestäessä tulee myös huolehtia siitä, että kuntouttavan työtoiminnan palvelua olisi toteuttamassa sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. Asiakkaan tulee saada sosiaalihuollon ammattihenkilöön yhteys kuntouttavan työtoiminnan paikassa. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 17.9.2018, 3) Tämä tuo esille vahvasti kuntouttavan työtoiminnan roolin sosiaalipalveluna. Vaikka kuntouttava työtoiminta on työllistymistä edistävä, ja usein työllistymistavoitteinen palvelu, sosiaalityö on myös oleellinen osa sitä.

4.2 Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet ja sisältö

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on, että henkilö voisi osallistua Te-hallinnon työllistymistä edistäviin palveluihin, hakeutua koulutukseen tai työllistyä suoraan. Se voi myös olla apuna henkilön työ- ja toimintakyvyn selvittämisessä. (Karjalainen ym. 2015, 5) Kuntouttavan työtoiminnan jakson tavoitteiden tulee olla konkreettisia, selkeitä ja helposti arvioitavissa. (Sisältö asiakaskohtaisesti, 23.9.2014). THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 53) kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat maininneet tavoitteiksi mm. työelämään totuttelun ja siihen siirtymisen valmistelun. Mielekäs sisältö arkeen, päivärytmi ja työkuoron arviointi nousivat myös esille tavoitteissa.

Pitkittynyt työttömyys tai pitkään jatkunut työmarkkinatuen maksaminen, ei itsestään tarkoita, että henkilöllä olisi elämänhallinnan tai työ- ja toimintakyvyn asettamia rajoituksia. Sopivien julkisten työvoimapalveluiden riittämättömyys ei ole peruste ohjata asiakasta kuntouttavaan työtoimintaan. Asiakkaan velvoittaminen osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan työttömyysetuuden menettämisen uhalla vastoin palvelutarvetta, ei ole hyväksyttävää. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 17.9.2018, 1–2.) Kuntouttavaan työtoimintaan ohjatussa tulee siis olla perusteet, miksi juuri kuntouttava työtoiminta on tarpeellinen palvelu, eikä TE-hallinnon palvelut sovi kyseiselle henkilölle. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus ei ole myöskään vain varmistaa työttömyysetuuden saannin jatkumista.

Kuntouttavan työtoiminnan paikkoja ja tehtäviä on haastava ryhmitellä, sillä ne ovat niin moninaisia. Tehtävinä voi olla esimerkiksi kierrätystehtäviä, ompelu- tai tekstiilityötä, puisto- tai ulkotyötä, siivoustehtäviä ja vanhustenhoidon avustavia tehtäviä. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 23) Laissa ei olekaan määritelty kuntouttavan työtoiminnan sisältöä. Kuntouttavassa työtoiminnassa voi olla vastuullisia työtehtäviä, mutta se voi myös olla päivärytmiin ja ohjattuun toimintaan harjoittelua. Palvelun tulee kuitenkin vahvistaa asiakkaan elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan toteuttaa esimerkiksi ryhmätoimintana, yksilövalmennuksena tai työtoimintana. Muiden palveluiden yhdistäminen kuntouttavaan työtoimintaan on myös mahdollista ja usein hyvä vaihtoehto. (Kuntouttavan työtoiminnan sisältö, 23.9.2014.)

Kuntoutus muuttaa ihmisen arkea erilaiseksi nopeasti. Uusien kokemusten ja elämäntapojen sisäistämiseen menee aikaa, joten pitkäjänteisyys ja rauhallinen eteneminen on tärkeää (Liukko 2006, 108). Kuntouttava työtoiminta voi olla pitkäaikais-työttömälle ensimmäinen aktiivitoimi työelämää kohti. Tällöin totutellaan työyhteisöön, jonka jälkeen on mahdollista siirtyä työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin, kuten palkkatuettuun työhön tai työkokeiluun. Kuntouttavasta työtoiminnasta harvoin siirytään suoraan työelämään. Kuntouttavan työtoiminnan jakso voi johtaa myös työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen valmisteluun. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 17–18.) Yleisin siirtymä kuntouttavasta työtoiminnasta kuitenkin on uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso (Karjalainen & Karjalainen 2011, 33).

Aluehallintoviraston tiedotteessa (Aluehallintovirasto, 17.9.2018) kerrotaan Länsi- ja Sisä-Suomen maaliskuussa 2018 tekemästä kyselytutkimuksesta toimialueensa kuntien kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. Kuntouttavan työtoiminnan henkilöstön koulutus ja pätevyys olivat suurimpia epäkohtia. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestävät kunnat kokevat haastavaksi sopivien työtoimintapaikkojen löytämisen, jotka vastaisivat asiakkaan tarpeita. Asiakkaiden motivointi ja sitoutuminen tulivat myös esille haasteena. 41 prosenttia kyselyyn vastanneista eivät kokeneet kuntouttavan työtoiminnan olevan tehokasta asiakkaan työllistymisen edistämiseksi.

4.3 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita

TE-johtajista 67 prosenttia pitää työvoimapalveluihin ja tutkimus- ja kehitystoimintaan panostamista tehokkaina keinoina työllistymisen edistämiseksi (Sosiaalibarometri 2017, 59). THL:n raportissa vuonna 2011 todettiin, että kuntouttavan työtoiminnan kehittämishankkeita toteutetaan kunnissa harvoin. Kehittämisen odotettiin lähtevän valtakunnan tasolta. Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen liittyy laajemmin pyrkimykseen löytää keinoja vaikeasti työllistyvien tilanteen ratkaisemiseksi. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 4.)

KOPPI-hankkeessa tehdyssä kartoituksessa kysyttiin kuntouttavasta työtoiminnasta, siihen ohjautumisesta ja asiakasprosessista. Asiakkaat toivoivat voivansa vaikuttaa enemmän palveluihin ja he toivoivat myös, että kehittämisessä hyödynnettäisiin heidän sanomaansa. (Karjalainen ym. 2015, 12–13.) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa tutkimuksessa työvoimavirkailijat ovat tuoneet esille, että on tärkeää kuunnella asiakasta ja ottaa hänen näkemyksensä aidosti huomioon. Luottamuksen rakentaminen on oleellista, jotta asiakas uskaltaa kertoa oman tilanteensa ilman pelkoa, että menettää työttömyysturvan. Asiakkaan näkemykset otettaessa huomioon, kasvaa myös hänen motivaationsa työnhakuprosessiin. (Terävä ym. 2011, 74.) Asiakasosallisuus nähdäänkin nykyään julkisten hyvinvointipalveluiden uudistamisen keinona. Uusien palveluiden muotoilemisessa ja palvelujen kehittämisessä voidaan hyödyntää asiakasosallisuutta. Se voi myös olla osatekijä julkisten palvelujen kustannustehokkuuden kehittämisessä. (Tammelin 2010, 18.)

Luhtaselan (2009, 52, 128) tutkimuksessa tutkittiin kuntouttavan työtoiminnan merkityksiä asiakkaille. Tutkimuksessa nousi esille työyhteisön tuki, rytmin saanti elämään, etuudet, osaamisen lisääntyminen, aktivoituminen ja mielekäs työ. Asiakkaat toivoivat myös oikeudenmukaisuutta ja ihmisarvoista kohtelua. Heillä oli kokemuksia, joissa heitä ei otettu huomioon kuntouttava työtoiminnassa tai siihen ohjatessa. Marttilan ja Ojanperän (2011, 65) opinnäytetyössä kysyttiin kuntouttavan työtoiminnan asiakkailta kehittämisehdotuksia palveluun. Ehdotuksia tuli vähän, mutta kuntouttavasta työtoiminnasta toivottiin enemmän tietoa ja mainittiin myös, että kuntouttavan työtoiminnan yleistä kuvaa voisi parantaa ja palvelua voisi tehdä tunnetummaksi. Tämän ajateltiin muuttavan ennakkoluuloja toiminnasta. Marttilan ja Ojanperän (2011, 65) opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan olettaa, että kuntouttavalla työtoiminnalla voi olla tietynlainen stigma. Tämä voi vaikuttaa asiakkaan itsetuottamukseen työnhaussa sekä heikentää uskoa ja motivaatiota työllistymiseen, minkä vuoksi olisikin tärkeää päästä eroon ennakkoluuloista.

THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 55, 70–71) kuvataan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden asiakasfoorumeista tullutta tietoa. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kertoivat epäkohdiksi sen, että heille tarjotut työtehtävät eivät edistä osaamisessa kehittymistä tai työmarkkinoille sijoittumista. Asiakkaista vain harva olivat erityisen tyytyväisiä työtehtäviinsä. Turhauttavaksi asiakkaat kokivat avustavat tehtävät tai tehtävät, joilla ei nähty olevan aitoa tarvetta. Asiakkaat toivat myös esille, että työtehtäviä ei ollut tarpeeksi.

Kuntouttavan työtoiminnan tarkentamista toivottiin myös. Kuntouttavaa työtoimintaa verrattiin työsuhteessa olemiseksi velvollisuuksiensa puolesta, mutta ilman työsuhteeseen kuuluvia oikeuksia. Asiakkaat toivat esille esimerkiksi työterveyshuollon ja vuosilomien kaipuun. Raportissa tuli myös esille, että asiakkailla oli hyvin erilaisia kokemuksia siinä, kuinka paljon he voivat vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Esille tuli mm. se, että työtunteja ja päiviä oli määrätty ilman asiakkaan kuulemista. Osa ei myöskään tiennyt omista vaikuttamismahdollisuuksistaan. (Tammelin 2010, 56, 70–71.) Kuntouttavan työtoiminnan raamien ymmärtäminen on tärkeää, jotta sen tavoitteisiin voidaan päästä. Asiakkaan tulee myös päättää itse, mitä tekee sekä tietää, mitä hän tekee ja miksi, jotta työllistyminen edistyisi. Tämä vahvistaisi asiakkaan tunnetta siitä, että hän pystyy vaikuttamaan omaan tilanteeseensa.

Asiakkaat kokivat työyhteisötasolla ongelmiksi osallisuuden puutteet ja tuen vähäisen saannin. Ohjauksen suhteen kuntouttavissa työpaikoissa on suuria eroja toimipaikasta riippuen. Osassa kuntouttavan työtoiminnan paikoissa tuli esille se, että kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva jäi ulkopuoliseksi. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat eivät kaikkialla päässeet mukaan kokouksiin tai heille ei tiedotettu työyhteisöä koskevista asioista. (Tammelin 2010, 57–58, 70–71.) Kuntouttavassa työtoiminnassa on huomattavasti kehittämisen kohteita, ja asiakkaiden näkemykset niistä vaihtelevat paljon. Esittelemissäni teoksissa kuitenkin esiin nousee selvästi osallisuuden ja työyhteisöön liittymisen vaikeudet. Asiakkaiden kuuleminen, päätöksenteko ja vaikuttaminen näkyvät myös kehittämiskohteina kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kokemuksissa. Tämän lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan toivottaisiin selkeyttä ja työtehtävien vastaavan enemmän tavoitteita.

5 ELÄMÄNHALLINTA

Elämönhallinnasta ja koherenssista on tehty monia teorioita. Ne limittyvät osittain ja täydentävät toisiaan. Tässä osiossa esitellään elämönhallinnan ja koherenssin teorioita. Uudemmat teoriat pohjautuvat paljon Aaron Antonovskyn (1979) ja Jeja-Pekka Roosin (1988) tekemiin kirjoituksiin. Tämän vuoksi esitellään myös näitä vanhempia teorioita yhdistäen niitä uudempiin lähteisiin.

Elämönhallinnan käsitteen käyttö alkoi lisääntyä 1990-luvulla (Järvikoski 1996, 35). Elämönhallinnan tunne on ihmisen ja sosiaalisen maailman vuorovaikutuksen seuraus. Hyvä elämönhallinnan tunne on siis yksilön ja ympäristön sopusointuisuutta. Ihminen kokee tyytyväisyyttä ja mielekkyyttä elämässä. Tällöin voidaan myös odottaa ihmisen kykenevän ja haluavan järjestellä elämää paremmaksi. (Uutela 1996, 50.) Kuntouttavan työtoiminnassa elämönhallinnan vahvistuessa ihminen voi huomata elämässään hyviä asioita ja tulla tyytyväisemmäksi elämään. Silloin elämän järjestelyyn tulee enemmän motivaatiota ja työnhaku tai mahdollisten uusien uravaihtoehtojen pohdinta edistyy. Roos (1988, 206) tuo esille, että elämönhallinta on hyvin henkilökohtainen kokemus. Hänen mukaansa elämän voi kokea olevan hallinnassa, vaikka ulkopuoliselle se ei siltä näyttäisikään. Tämän vuoksi kuntouttavassa työtoiminnassa tuleekin huomioida asiakkaan omat näkemykset elämönhallinnastaan.

5.1 Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta

Elämönhallintaa on sisäisesti tai ulkoisesti vaativista tilanteista selviytymistä kognitiivisin ja toiminnallisoin keinoin (Lazarus & Folkman 1984, 141, Ruthin 1998, 318 mukaan). Hyvään elämönhallintaan vaikuttaa aktiivisuus, itsenäisyys ja ongelmanratkaisukyky. Myös sosiaalinen tuki liitetään elämönhallintaan. Sosiaalista tukea voi olla hyväksyminen, välittäminen ja huolenpito. Fyysinen ja käytännöllinen tuki arjessa kuuluvat myös sosiaaliseen tukeen. (Ruth 1998, 325.) Ruishalme ja Saaristo toteavat (2007, 81) sosiaalisen tuen voivan olevan ihmisten tarjoamia resursseja. Se voi olla henkistä, toiminnallista, emotionaalista, tiedollista tai aineellista tukea.

Usein sosiaalista tukea saadaan ja annetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Keltikangas-Järvisen (2008, 253) mukaan elämänhallintaan liittyy monia asioita; tulevaisuuden järkevä suunnittelu, asioihin tarttuminen, vastuun kantaminen ja oman käytöksen seurausten ennakoiminen ovat kaikki osia elämänhallinnasta. Elämänhallintaa on ihmisen usko siihen, että hän kykenee vaikuttamaan asioihin ja muuttamaan olosuhteita suotuisammiksi. Ihminen pyrkii muuttamaan ulkoisia olosuhteita konkreettisesti tai muuttaa sisäisiä olosuhteita muuttamalla tapaansa tulkita asioita. Elämänhallinnan tunteen ollessa korkea, ihminen uskoo pystyvänsä vaikuttamaan asioihin omilla ratkaisuillaan ja päätöksillään. Hän ottaa vastuuta elämästään ja asettaa päämääriä. Vahvaa elämänhallintaa voi kuvata sisäisenä kontrollina. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255.) Elämänhallinnan tunteen ollessa heikko, ihminen ei usko voivansa vaikuttaa asioihin, ei ole kykenevä ottamaan vastuuta eikä pysty tarttumaan asioihin. Tämä voi hankaloittaa arkielämää ja työllistymistä. Ihmisen on vaikeampaa keskittyä työllistymiseen ja sen suunnitteluun. Hän ei myöskään välttämättä usko voivansa vaikuttaa omaan työllistymiseensä. Kuntouttavassa työtoiminnassa tulisi luoda perustaa näille asioille, jotta työllistyminen olisi hieman lähempänä.

Keltikangas-Järvinen (2008, 267) toteaa myös, ettei elämä ole hallittavissa. Hänestä kuitenkin termiin liitetyt tekijät, kuten vastuuntuntoisuus, itsekontrolli, tavoitteellisuus, määrätietoisuus ja tasapainoisuus ovat merkityksellisiä. Elämänhallinta on sisäistä autonomiaa; kykyä käsitellä ongelmia, tehdä itsenäisesti päätöksiä ja tasapainoisuutta. Elämänhallinnan voikin nähdä enemmän sisäisenä tapana käsitellä elämää ja maailmaa.

Roos (1988, 206) jaottelee elämänhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Ulkoisessa elämänhallinnassa ihminen pystyy ohjailemaan elämänsä kulkua niin, ettei ulkopuoliset ja hänestä riippumattomat tekijät ole vaikuttaneet elämään erityisen paljoa. Ruishalmen ja Saariston (2007, 14) mukaan oleellisia asioita ulkoisessa elämänhallinnassa ovat taloudellinen asema, vauraus sekä aineellisesti ja henkisesti turvattu asema. Täten ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttavat esimerkiksi sukupuoli, ammatti, koulutus ja sukupolvi. Kuntouttavan työtoiminnan jaksot ovat kerrallaan 3–24 kuukauden mittaisia (L 2.3.2001/189). Jaksojen ollessa pidempiä

tulevaisuuden tulisi olla turvatumpi henkisesti ja myös taloudellisen tilanteen tulisi olla suojattu. Ihminen tietää mitä arjessaan tekee ja pystyy keskittymään enemmän työllistymisen edistämiseen ilman pelkoa epävarmasta nykyhetkestä.

Sisäisessä elämänhallinnassa ihminen taas kykenee sopeutumaan elämässä tapahtuviin tilanteisiin. Ihminen pystyy pitämään yllä positiivista virettä ja uskoa, että kaikki kääntyy parhain päin. (Roos 1988, 207.) Sisäisessä elämänhallinnassa oleellista on ihmisen kokemus elämän ymmärrettävyydestä. Ihminen uskoo mahdollisuuksien selviytyä vaikeasta tilanteesta, mikä lisää uskoa ja motivaatiota elämään. Myös tunne asioiden järjestymisestä vahvistuu. (Ruishalme & Saaristo 2007, 14–15.) Työllistymistä ajatellen sisäisellä elämänhallinnalla on tärkeä rooli. Työelämään siirtyminen ja työpaikan saatua töissä jaksaminen voivat olla haastavia asioita pitkän työttömyysjakson jälkeen. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöllä on kyky kohdata uusia ja yllättäviä asioita ja, että hänellä on uskoa siihen, että selviää työelämässäänkin.

5.2 Koherenssin tunne

Antonovsky (1979, 17–19, Tynin 2000, 24 mukaan) määrittelee koherenssiin kuuluvan kolme osa-aluetta: ymmärrettävyys, hallittavuus tai käsiteltävyys ja mielekkyys. Ymmärrettävyys tarkoittaa ihmisen oletusta, että elämässä vastaan tulevat ärsykkeet ovat odotettavissa ja selitettävissä. Hallittavuus on ihmisen tunne siitä, että hänellä on riittävät resurssit ärsykkeen vaatimuksiin. Mielekkyys taas tarkoittaa ihmisen kokevan elämällään olevan tarkoitus ja hänellä on valmius sitoutua asioihin sekä hoitaa velvollisuutensa. Jos ihmisellä on vahva koherenssin tunne, hän kokee kykenevänsä toimimaan sopivalla tavalla tilanteissa, jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa. Antonovskyn mukaan koherenssin tunne on kykyä käyttää hyväksi omia sekä ympäristön yleisiä voimavaroja, uskoa ratkaisujen löytymiseen ongelmiin ja elämän tarkoituksenmukaisuuden tunnistamista (Lindström & Eriksson 2012, 33–34).

Vastamäen (2010, 22) mukaan koherenssi vähentää työttömyysajan psyykkistä oirehdintaa ja lisää mahdollisuuksia työllistyä. Vahva koherenssin tunne tarkoittaa ih-

misen luottamusta omiin kykyihin siirtyä takaisin työelämään ja uskoa omiin työelämävalmiuksiin. Huonot työolot ja passivoivat työtehtävät heikentävät koherenssin tunnetta (Volanen 2011a, 69). Tämän takia on tärkeää vahvistaa elämäntunnetta ja koherenssia kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavan työtoiminnan tulee myös tarjota työtehtäviä, jotka tukevat koherenssin tunnetta.

Vastamäen, Paulin ja Moserin (2011, 100) tutkimuksessa vahva koherenssin tunne ennakoi työttömyyden päättymisen kuuden kuukauden päähän. Työn haku on stressaavaa, työnhakija joutuu kohtaamaan epäonnistumisia ja torjumisia, joiden kohtamiseen tarvitaan vahvaa stressin sietokykyä. Koherenssin tunteella on siis suuri merkitys työttömyydestä pois pääsemisessä.

5.3 Elämäntunnetta vahvistaminen

Elämäntunnetta vahvistaminen on ollessa suuressa roolissa työelämään siirtymisessä, tulisikin siihen erityisesti keskittyä työllistymisen edistämiseksi. Elon, Heikkilän ja Lehtosen (2016, 2) opinnäytetyössä selvitettiin elämäntunnetta edistäviä ja estäviä tekijöitä työttömien näkökulmasta. Elämäntunnetta edistäviksi asioiksi koettiin voimavarojen vahvistus, terveet elämäntavat, ryhmätoiminta ja tiedon saanti. Elämäntunnetta estäviksi tekijöiksi taas nousi voimavarojen rajallisuus, taloudelliset ongelmat, yhteiskunnan asettamat paineet, yksinäisyys ja digitaitojen heikkous. Sosiaalinen toiminta, oikea-aikainen ja kohdennettu tiedon jako ja yksilölliset tukitoimet mainittiin toiveina elämäntunnetta ylläpitävinä tukitoimina. Heikko koherenssintunto myös estää monesti työttömän paluun työelämään (Elo ym. 2016, 37). Kuntouttavan työtoiminnan tavoitellessa elämäntunnetta vahvistumista sen tulisikin tarjota elämäntunnetta edistäviä tekijöitä ja myös pienentää estäviä tekijöitä.

Kuntouttavan sosiaalityön työprosessissa elämäntunnetta voidaan jäsentellä neljään vaiheeseen. Resurssien ja toimintaedellytysten turvaamisen vaiheessa asiakkaalle mahdollistetaan toimiminen ja valintojen tekeminen elämässä. Voimaannuttavan vuorovaikutuksen vaiheessa asiakkaan ihmisarvon ja itsekunnioituksen tunnetta tulee vahvistaa. Toimintakyvyn vahvistamisen vaiheessa tuetaan asiakkaan kykyä ja oikeuksia tehdä valintoja ja päätöksiä omassa elämässä. Viimeisessä toi-

minnan vaiheessa asiakasta autetaan toimimaan hänen suunnitelmiensa ja tavoitteidensa mukaisesti. (Liukko 2006, 84–85.) Jos kuntouttavan työtoiminnan tavoitetta elämänhallinnan vahvistamisessa pohtii kuntouttavan sosiaalityön prosessin mukaisesti, tulisi kuntouttavan työtoiminnan olla voimaannuttavaa ja toimintakykyä vahvistavaa. Sen tulisi myös vahvistaa asiakkaan valinnanvapautta ja auttaa asiakasta toimimaan valintojensa sekä suunnitelmiensa mukaisesti.

6 TYÖELÄMÄVALMIUDET JA -TAIDOT

Työelämävalmiudet ovat käsitteenä hyvin laaja ja monimuotoinen, eikä sillä ole yhtä tarkkaa määritelmää. Työelämävalmiuksista löytyy tietoa, mutta sen jäsentely ja määrittely pohjautuu suurimmilta osin vanhempiin teorioihin. Näitä teorioita on tuonut suomalaisessa kirjallisuudessa paljon esille Pekka Ruohotie. Tämän vuoksi määrittelyni pohjautuu paljon Ruohotien teksteihin. Työelämävalmiuksia ja työelämätaitoja käytetään myös usein samoissa yhteyksissä. Käsitteinä käytetään myös kvalifikaatioita ja kompetensseja, jotka voivat olla ammattisidonnaisia tai hyvin laajasti eri ammateissa käytettävissä olevia valmiuksia (Ruohotie 2004, 22). Tässä osuudessa esitellään eri teorioita työelämävalmiuksista ja -taidoista.

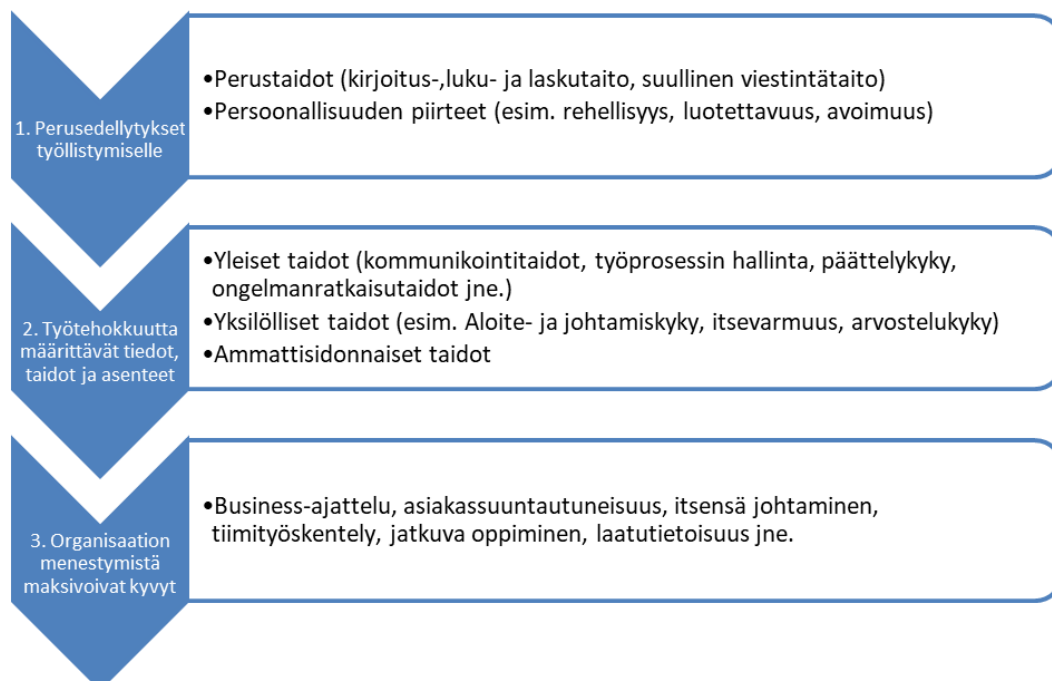
Carnevalen ym. artikkelissa (1988, 24) esitellään tutkimuksen tuloksia siitä, millaisia työelämätaitoja tarvitaan. He ovat nostaneet esille mm. oppimaan oppimisen, kuuntelun ja keskustelun, ongelmanratkaisutaidon ja luovan ajattelun, itsetunnon ja motivaation, ihmissuhde- ja yhteistyötaidot sekä johtamisen taitoina, joita pidetään tärkeinä työelämässä. Carnevale ja Smith kertovat artikkelissaan (2013) taidoista, joita työnantajat toivovat työntekijöiltä. Taidot ovat suurimmaksi osin samoja, kuin Carnevalen ym. (1988, 24) aikaisemmassa artikkelissa. Esittelemissäni muissa teorioissa on monissa samoja aiheita ja taitoja. Ne eroavat toisistaan kuitenkin jäsentelyiltään ja painotuksiltaan.

6.1 Työelämätaitojen jäsentelyä

Nijhofin ja Remmersin (1989) kolmijakoa kvalifikaatioista voidaan pitää työelämätaitojen perusjäsennyksenä. He jakavat taidot perustaitoihin, ydin- tai yleistaitoihin ja siirrettävissä oleviin taitoihin. Perustaidot antavat valmiuden ja pohjan yhteiskunnassa toimimiseen sekä työelämään siirtymiseen. Näitä taitoja opetellaan koulutusjärjestelmän eri tasoilla. Ydintaidot ovat ammattiin sidottuja tai kaikkiin ammatteihin sopivia taitoja. Ydintaitoja opetellaan koulussa, mutta myös sen ulkopuolella. Siirrettävissä olevat taidot taas tukevat ihmisen päätöksen tekoa ja valintojen tekemistä uran suhteen. Näitä taitoja, kuten itsensä johtaminen ja itsesäätelytaidot, opitaan

koko elämän ajan töissä ja sen ulkopuolellakin. (Ruohotie 2002, 20.) Kuntouttavassa työtoiminnassa tulisi olla mahdollisuus harjoitella näitä kaikkia taitoja. Vaikka perustaitoja opetellaan koulutusjärjestelmässä, niitä voi vahvistaa kuntouttavassa työtoiminnassa. Riippuen myös kuntouttavan työtoiminnan paikasta ydintaidot voivat olla ammattiin sidonnaisia, kuten puistotöitä tai kaupan alan töitä. Itsensä johtaminen ja itsesäätelytaidot taas voivat helpottaa työelämässä toimimista.

Ruohotie (2004, 24) esittelee artikkelissaan Andersonin ja Marshallin (1994) jaottelea työelämätaitojen oppimisesta. Andersonin ja Marshallin mukaan taitojen oppimisessa on kolme vaihetta. Ensimmäinen vaihe ”työllistymisen kannalta välttämättömät perustaidot” sisältää perustaidot, kuten luku-, kirjoitus ja laskutaidon sekä persoonallisuuteen liittyvät taidot, kuten rehellisyyden, luotettavuuden ja avoimuuden. Toinen vaihe ”työtehokkuutta määrittävien taitojen, tietojen ja asenteiden oppiminen” sisältää yleisissä työelämätaidoissa esimerkiksi ongelmanratkaisutaidot, kommunikointitaidot ja työprosessin hallinnan. Tämän lisäksi siihen liittyvät henkilökohtaiset kompetenssit ja ammattisidonnaiset taidot. Kolmas vaihe ”organisaation maksimaaliseen suoritukseen johtavien kyvykkyyksien kehittyminen” taas sisältää jo haastavampia, systemaattista ajattelua vaativia taitoja, kuten business-ajattelua, jatkuvan oppimisen toteuttamista ja asiakassuuntautuneisuutta. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Työelämätaitojen oppiminen (muunnelma Ruohotien tekemästä jäsentelystä 2002, 21 Andersonin ja Marshallin jaottelusta 1994).

Ensimmäisen ja toisen vaiheen voi kuvata edustavan yleisiä työelämätaitoja. Kolmas vaihe taas on jo vaativampi, jota ei välttämättä tarvitse hallita vielä työelämään siirtyessä, sillä siinä on elementtejä, joita oppii vasta tietyissä työtehtävissä. Business-ajattelu esimerkiksi on taito, jota ei välttämättä tarvitse työskennellessä avustavissa tehtävissä.

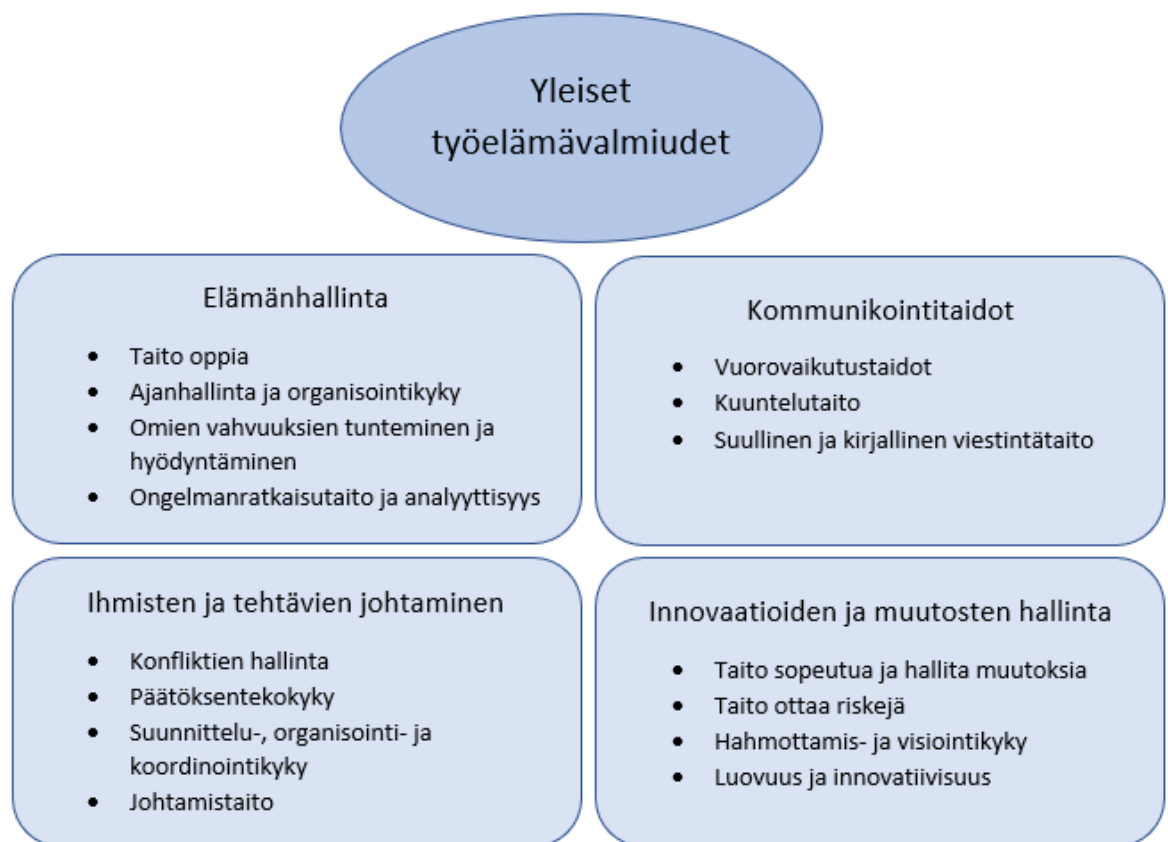
Aarnikoivun (2010, 39) mukaan työelämätaidot muodostuvat osaamisesta, ammattitaidosta, uranhallinnasta ja yleisistä työelämätaidoista. Osaaminen ja ammattitaito ovat yhteydessä työtehtävään, eivätkä ole yleisiä työelämävalmiuksia. Yleiset työtehtävästä riippumattomat valmiudet hän jakaa kahteen osaan; tiedollisiin ja oppimiseen liittyviin taitoihin sekä työyhteisötaitoihin. Uranhallintaan luokitellaan urasuunnittelu- ja ammatinvalintataidot.

Uranhallinnan osa-alueita ovat itsetuntemus, työelämäntuntemus, päätösten ja suunnitelmien teko sekä lopuksi työnhaku. Itsetuntemusta on omien mielenkiinnon kohteiden, oman osaamisen ja vahvuuksien tunnistamista. Työelämäntuntemus taas tarkoittaa, että on tietoa, mitä työelämässä vaaditaan ja mitä eri mahdollisuuksia on uran luomisessa. Lopuksi tulee pystyä tekemään valintoja ja aikatauluja uraa suunnitellessaan. (Aarnikoivu 2010, 42.) Työllistyäkseen henkilön tulee kyetä hakemaan töitä. On tärkeää tietää, mitä eri töissä vaaditaan, jotta osaa vastata näihin tarpeisiin. Kuntouttavassa työtoiminnassa voi saada kosketuspintaa työelämään ja itseensä työntekijänä, joka vahvistaa itsetuntemusta ja työelämäntuntemusta.

Aarnikoivu jäsentää (2010, 69–70) tietoon ja oppimiseen liittyviksi yleisiksi valmiuksiksi yleissivistyksen, kielitaidon, oppimiskyvyn, kokonaisuuksien ja teknologian hallinnan sekä tiedonhankintaan, soveltamiseen ja arviointiin liittyvät kyvyt ja taidot. Näitä taitoja tarvitaan työelämässä yhteistyössä, asiantuntijuuden kehittämisessä ja yleisesti työelämässä toimimiseen. Työyhteisötaidot ovat esimiehille ja alaisille oleellisia taitoja. Nämä taidot auttavat toimimaan työyhteisössä jäsenenä ja alaisena. Näihin taitoihin kuuluu mm. sitoutuminen, oman roolin ja tehtävän tiedostaminen, vastuullisuus ja oikeudenmukaisuus sekä vuorovaikutteisuus.

6.2 Työelämävalmiuksien jäsentelyä

Ruohotie esittelee artikkelissaan (2002, 22–23) Eversin tutkijaryhmän jäsentelyn (Evers, Rush & Berdrow 1998) yleisistä työelämävalmiuksista. He jäsentelevät työelämävalmiudet neljään osaan: elämäntalouteen, kommunikointitaitoihin, ihmisten ja tehtävien johtamiseen sekä innovaatioiden ja muutosten käynnistämisen taitoihin. Eversin tutkijaryhmän mukaan elämäntalouden ja kommunikointitaidot ovat edellytys ihmisten ja tehtävien johtamiseen sekä innovaatiotoiminnan ja muutoksen käynnistämisen taidoille. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Yleiset työelämävalmiudet (muunnelma Ruohotien tekemästä jäsentelystä 2002, 23 Eversin ym. 1998 jaottelusta).

Elämäntalouden hallinta on kykyä kehittää toimintaansa siten, että pystyy säätämään epävarmuuden tunnetta muuttuvassa työelämässä. Tätä hallintaa edistävät oppimisen taito, organisointikyky ja ajanhallinta, omien vahvuuksien tunnistaminen ja sovelta-

minen sekä ongelmanratkaisutaidot. (Ruohotie 2002, 22.) Työelämässä usein ollaan vastuussa uusien taitojen ja tietojen oppimisesta, jonka vuoksi on tärkeää pystyä kehittämään itseään ja hallitsemaan tätä kehitystä (Ruohotie 2000, 43).

Kommunikointitaidot ovat ihmisten ja ryhmien kanssa toimimista siten, että pystyy keräämään ja jakamaan eri muodoissa olevaa tietoa. Kommunikointitaitoja edistävät vuorovaikutustaito, kuuntelutaito sekä suullinen ja kirjallinen viestintätaito. (Ruohotie 2002, 22.) Hyvät kommunikointitaidot helpottavat esimerkiksi siinä, ettei tulkita viestejä väärin ennakkoluulojen vuoksi (Ruohotie 2000, 45).

Ihmisten ja tehtävien johtamisen voi jäsentää olevan taitoa pystyä suunnittelemaan, organisoimaan ja koordinoimaan ihmisiä tai resursseja tehtävän suorittamiseksi. Johtamisen taitoja ovat koordinoitukyky, taito hallita konflikteja ja tehdä päätöksiä sekä suunnittelu- ja organisointitaidot. (Ruohotie 2002, 23.) Vaikka johtaminen on usein esimiehen tehtävä, tulee alaisenkin osata johtaa itseään. Verkosto- maisessa työympäristössä tulee myös osata johtaa muita työyhteisön jäseniä. (Ruohotie 2000, 46.)

Innovaatioiden ja muutosten hallinta on asioiden hahmottamiskykyä, aloitteellisuutta ja käytäntöjen muuttamista tarvittaessa. Tähän kuuluu luovuus ja innovatiivisuus, hahmottamis- ja visioitukyky, taito sopeutua ja hallita muutoksia sekä taito ottaa riskejä. (Ruohotie 2002, 23.) Nämä ovat tärkeitä taitoja, jotta pystyy kohtaamaan muutoksia ja sopeutumaan niihin (Ruohotie 2000, 47).

Ruohotie (2002, 27–28) on myös itse jäsenellyt yleisien työelämävalmiuksien olevan kognitiivisia, sosiaalisia ja sähköisen viestinnän taitoja, luovuutta ja innovatiivisuutta sekä ihmisten ja tehtävien johtamista. Siihen sisältyy Eversin tutkijaryhmän (Evers, Rush & Berdrow 1998) jäsentely, johon on tehty lisäyksiä, mm. sähköisen viestinnän osalta.

Ruohotien (2000,39) mukaan monia taitoja ei varsinaisesti opeteta, vaan ne kehittyvät. Esimerkiksi kommunikointitaitoja opitaan sopivassa oppimisympäristössä työskennellessä. Artikkelissaan (Ruohotie 2002, 37–38) hän myös tuo esille, että on tärkeää oppia oppimaan, sillä se helpottaa sopeutumista ja aloitteiden tekemistä jatkuvasti muuttuvassa työympäristössä. Jotta muutoksista selviää, ihmisen tulee uskoa omaan kykyynsä muuntautua elämän mukana.

”Digiajan työelämävalmiudet – kaikille kätevästi” artikkelissa (2017, 22) kerrotaan yleisistä ominaisuuksista, jotka koetaan tärkeäksi työmarkkinoilla. Artikkelissa mainitaan taidoiksi luovuus, vuorovaikutustaidot ja tunneäly, jotka eivät ole automatisoitavissa tai digitaaliseksi muutettavissa. Vuorovaikutustaidoissa erityisesti yhteistyössä toimiminen on merkittävää. Tulevaisuuden työelämässä tullaan myös tarvitsemaan joustavuutta, sopeutuvaisuutta ja monimutkaisten asioiden hallintaa. Työelämän ollessa epävakaa tulee pystyä sopeutumaan uusiin asioihin ja olemaan avoin uuden oppimiselle.

Työelämäosallisuus on määritelmänä myös lähellä työelämävalmiuksia. Tämän vuoksi työelämäosallisuus on myös tärkeää kuntouttavassa työtoiminnassa työllistymisen edistämiseksi. Böckerman (2018, 242) kertoo artikkelissaan työelämäosallisuutta lisäävän työtoiminnassa onnistuminen, työyhteisöön kiinnittyminen sekä omien kehittämiskohteiden, vahvuuksien ja heikkouksien pohdinta työelämänäkökulmasta. Työelämäosallisuus lisää ihmisen motivaatiota, aktiivisuutta ja itsetuntoa.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä osiossa esitellään, kuinka opinnäytetyön tutkimus toteutettiin. Tutkimus oli laadullinen ja aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Aineisto analysoitiin sisälönanalyysillä ja käsiteltiin teemoittelemalla. Kappaleessa 7.1 kerrotaan laadullisesta tutkimusmenetelmästä. Kappaleissa 7.2 ja 7.3 kerrotaan tarkemmin toteutetuista teemahaastatteluista, aineiston käsittelystä ja analysoinnista.

Opinnäytetyön työstämisen aloitin keväällä 2018 hahmottelemalla tutkimusta ja perehtymällä tutkimusmenetelmäkirjallisuuteen. Syksyllä 2018 perehdyin teorianäyttöön, jonka pohjalta rakensin teemahaastattelurungon. Samaan aikaan alkoi haastateltavien hankinnan suunnittelu sekä teoriaosuuden kirjoittaminen. Haastateltaviin otin yhteyttä tammikuussa 2019 ja haastattelut toteutettiin tammi-helmikuussa. Haastatteluja litteroitiin mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen ja aineistoa käsiteltiin maaliskuussa. Keväällä 2019 teoriaosuutta täydennettiin ja aloitettiin kirjoittamaan tutkimustuloksia. Syksyllä 2019 kirjoitettiin tutkimustulososuus loppuun ja viimeisteltiin opinnäytetyö.

7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään ilmiötä. Laadullisella tutkimuksella tutkitaan usein asioita, joista ei ole taustalla vahvoja teorioita ja malleja. Laadullista tutkimusta käytetään, jos halutaan saada syvempää ja tarkempaa tietoa aiheesta tai pyritään saamaan hyvä kuvaus aiheesta. Hyvällä kuvauksella tarkoitetaan selkeää, kokonaisvaltaista ja joskus myös tarkkaa selvennystä aiheesta. Tämä kuvaus toteutetaan sanallisessa muodossa esittäen tutkimustuloksia. Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa on tulkita, kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksessa halutaan ymmärtää ilmiötä syvällisesti. (Kananen 2014, 16–18)

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän sen vuoksi, että sillä on mahdollista tuoda syvemmin esille kuntouttavan työtoiminnan merkitystä. Tavoitteena on luoda kokonaisvaltainen selvennys kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin, jotta sitä voitaisiin ymmärtää paremmin. Laadullisella tutkimusmenetelmällä on mahdollisuus syventyä

aiheeseen ja tulkita näitä merkityksiä. Tämän lisäksi haluan tuoda esille asiakkaiden näkemyksiä siitä, mitä kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa on, ja saada aiheesta hyvän kuvauksen. Haastattelujen avulla tämä on mahdollista.

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistämään, vaan siinä tutkitaan yksittäisiä tapauksia. Laadullisella tutkimuksella halutaan selvittää kokemuksia ja merkityksiä. (Kananen 2014, 19.) Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Tämän vuoksi laadullinen tutkimus soveltuu siihen hyvin. Opinnäytetyön tuloksien ei ole tarkoitus olla yleistettävissä, vaan sen on tarkoitus kuvata kuntouttavan työtoiminnan erilaisia merkityksiä työllistymisen edistämisessä.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää keskittyä aineistonkeruuseen. Aineistonkeruuseen, kuten haastatteluihin ja niiden litterointiin kuluu paljon aikaa. Analysoinnissa haastavaa on usein aineiston runsaus. Aineistoa tulee lukea useasti, jotta sieltä löydettäisiin aineistosta esiin nousevat asiat. Analyysia kirjoittaessa on perusteltava omat valinnat ja väitteet sekä varmistettava tulosten luotettavuus. (Kananen 2015, 72–73.) Aineistoa tuli 8 haastattelusta, jotka kestivät 40 minuutista 1,5 tuntiin. Litteroinnin jälkeen aineistoa oli noin 130 sivua. Aineiston työstämiseen kului siis paljon aikaa, mutta sen avulla tutkimustulokset ovat tarkempia. Tämä työstäminen myös loi jo pohjaa tulosten esittämiseen ja analysointiin.

7.2 Teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa käytetään hyvin yleisesti teemahaastattelua. Teemahaastattelu on sopiva menetelmä, kun ilmiö on uusi tai sitä ei tunneta hyvin ja halutaan ymmärtää sitä paremmin. Teemahaastattelussa haastateltava pyritään saamaan keskustelemaan tutkimusaiheeseen liittyvistä asioista. Tämän kautta haastattelija pyrkii saamaan ymmärrystä ilmiöstä. (Kananen 2014, 76.) Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa ideana on, että tutkimusongelmasta valitaan teemat, jotka ovat välttämättömiä tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Teemahaastattelussa ei ole merkitystä missä järjestyk-

sessä teemoista keskustellaan, kunhan haastateltava saa annettua oman kuvauksensa ja teemoista on keskusteltu haastateltavalle sopivassa järjestyksessä. (Vilkkä 2015, 124.)

Haastattelussa ideana on, että aiheista keskustellessa esille nousee uusia aiheita ja kysymyksiä, joista keskustella. Teemahaastattelussa ei voida käydä vain teemoja läpi ilman, että syntyy uusia keskustelunaiheita. Teemoja tai kysymyksiä ei siis saa lyödä lukkoon ennen haastattelua, sillä silloin ei synny uutta ymmärrystä aiheesta. (Kananen 2015, 148.) Teemahaastattelusta tulleen aineiston tulisi ratkaista tutkimusongelma ja selittää tutkittavaa ilmiötä. Teemahaastattelussa esille nousset asiat ovat haastateltavalle tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Ne siis heijastavat hänen kokemuksiaan ja näkemyksiään maailmasta. (Kananen 2014, 86.)

Päädyin toteuttamaan aineistonkeruun teemahaastattelulla, sillä tutkimuksella haluttiin saada parempaa ymmärrystä kuntouttavan työtoiminnan merkityksistä. Teemahaastattelu myös antoi mahdollisuuden uusien asioiden esille tulemiseen keskustelun edetessä haastateltavan mukaan. Aiheesta on myös sen verran tietoa, että teemat olivat löydettävissä haastattelun toteuttamiseksi. Tämän lisäksi opinnäytetyön tarkoitus oli tuoda esille juuri asiakkaiden näkemyksiä. Teemahaastattelun avulla asiakkaiden ääni ja kokemukset tulivat esiin.

Ennen teemahaastattelun toteutumista tulee laatia teemahaastattelurunko. Tätä varten tulee olla jonkinlaista tietoa ilmiöstä, jotta tiedetään, mitkä teemat sopivat aiheeseen. Näin varmistutaan, että kaikista ilmiöön liittyvistä asioista tulee keskusteltua haastattelussa. (Kananen 2014, 77.) Tutustuin itsenäisesti teorian tietoon, ennen kuin laadin teemahaastattelurungon (Liite 1). Tämän jälkeen vielä pyysin siihen kommentointia opinnäytetyön ohjaajalta ja TYP-johtajalta. Näin sain varmistettua, että haastatteluissa keskustellaan aiheista, jotka ovat oleellisia tutkimukselle.

Haastateltavia valittaessa tulee ottaa huomioon, että saadaan tutkimukselle oleellista tietoa. Omakohtainen kokemus ja asiantuntemus tutkimusaiheesta ovat usein oleellisia. (Vilkkä 2015, 135.) Haastattelun etuna on, että silloin voidaan valita haastateltavaksi henkilöitä, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Opinnäytetyötä varten haastattelin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. Haastateltavat löydettiin TYPin työntekijöiden kautta. Työntekijät saivat

ohjeistuskirjeen (Liite 2), jossa kerrottiin opinnäytetyön tavoitteista ja käytännöistä. Kirjeessä myös kerrottiin, millaisia haastateltavia haetaan. Haastateltavan kriteerinä oli, että hän voi tuottaa tutkimukselle oleellista tietoa ja jatkosuunnitelma on joskus työelämään tähtäävä. Tämä siitä syystä, että TYPin asiakkaat voivat olla myös esimerkiksi eläkettä hakevia henkilöitä. Tärkeää oli myös, että haastateltavilla on tarpeeksi ajankohtaista kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Tämän vuoksi toivoin haastateltavien olleen kuntouttavassa työtoiminnassa viimeisen puolen vuoden ajan vähintään 2 kuukautta tai kuukauden kolmena päivänä viikossa.

Haastattelun tekemistä voi harjoitella, jotta haastattelutilanteessa ei jännittäisi niin paljon. Kun haastattelija ei jännitä tilannetta paljoa, haastattelutilanne on vapautuneempi ja haastateltavan on helpompi rentoutua. Haastatteluun vaikuttaa aina paikka, aika ja tilanne, missä haastattelu pidetään. Näihin ennakointi parantaa tutkimuksen laatua. (Vilkkä 2015, 133.) Haastattelut toteutettiin pääsääntöisesti TYPin tiloissa. Tilana toimi yhden työntekijän työhuone, jossa haastattelut voitiin toteuttaa rauhassa. Yksi haastatteluista tehtiin kuntouttavan työtoiminnan paikassa ja yksi haastatteluista toteutettiin puhelimen välityksellä haastateltavien toiveesta. Koin parhaaksi, että haastattelut toteutettiin TYPin tiloissa tai muuten yksityisessä tilassa. Näin haastateltavat pystyivät puhumaan kokemuksistaan avoimesti miettimättä, kuuleeko kukaan ulkopuolinen keskustelua.

Teemahaastattelussa edetään haastateltavan mukaan. Haastateltava kertoo asiasta vapaasti ja haastattelija kysyy tarkentavia kysymyksiä sekä pitää keskustelun tutkittavan ilmiön aihepiirissä. (Kananen 2014, 76.) Teemahaastattelussa tuleekin välttää johdattelevia kysymyksiä, sillä silloin saadaan haastateltava vastaamaan halutulla tavalla. Niillä voidaan ohjata vastaajaa vastaamaan tietyllä tavalla, jolloin tutkimuksen luotettavuus kärsii. (Kananen 2015, 151–152.) Teemahaastatteluun tyyppillisesti kuuluvasti en kommentoinut vastauksia paljoa, mutta kannustin haastateltavaa kertomaan enemmän ja tein tarkentavia kysymyksiä. Haastateltavat kertoivat asioista selkeästi ja avoimesti.

7.3 Aineiston käsittely ja sisällönanalyysi

Laadullisen aineiston käsittelyn voi jakaa viiteen osaan: litterointi, aineistojen yhteismitallistaminen, aineiston lukeminen, aineiston luokittelu ja tiivistäminen sekä aineiston tulkinta. Litteroidessa teemahaastatteluaineisto kirjoitetaan mahdollisimman tarkkaan tekstimuotoon. Yhteismitallistaessa aineistot kootaan samaan muotoon, esimerkiksi tekstiaineistoksi. Silloin aineistojen käsittely onnistuu yhdellä analyysimenetelmällä. (Kananen 2015, 160–162.) Aloitin haastattelujen litteroinnin aina heti haastattelun jälkeen. Tämän avulla muistin paremmin keskustelun, joka helpotti litterointia. Litteroin kaikki haastattelut sanatarkasti tekstimuotoon.

Ennen analysointia aineistoon tulee perehtyä ja lukea. Usein tämän jälkeen aineistoa tulee vielä tiivistää, jotta löydetään tutkimukselle oleelliset asiat. Näille oleellisille asioille annetaan sisältöä kuvaava termi, jonka jälkeen asiasisältöjä voidaan pohtia eri näkökulmista. (Kananen 2015, 163.) Aineistoihin perehdyin lukemalla niitä litterointivaiheessa useaan otteeseen. Jo silloin hahmottelin päässäni eri teemoja, jotka huomasin haastatteluissa.

Luokittelu, teemoittelu tai tyypittely edeltävät usein laadullisen aineiston analyysia. Teemoittelu on samankaltaista luokittelun kanssa, mutta siinä painoarvo on erityisesti sillä, mitä tietystä teemasta aina sanotaan. Sillä, kuinka usein asiasta mainitaan, voi olla väliä tai ei, riippuen tutkimuksesta. Teemoitellessa aineisto jaotellaan ryhmiin eri aiheiden mukaan. Sen avulla voidaan vertailla, miten eri teemat näkyvät aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93) Litteroinnin jälkeen tulostin haastattelu-materiaalit ja aloin käydä niitä läpi värikoodaamalla. Värikoodasin samalla värillä haastatteluista osia, jotka liittyivät samoihin aiheisiin. Kokosin samaan aiheeseen liittyvät osat toisiinsa ja nimesin ne eri teemoiksi. Tässä vaiheessa teemoittelin haastatteluja aineistolähtöisesti ja pyrin jättämään teemahaastattelulomakkeen pois mielestäni suurimmaksi osaksi. Teemoittelussa on kuitenkin havaittavissa teoriaohjautuvaisuus, sillä ajatus tietyistä teemoista ohjautui osittain tutustumistani teori-oista. Teemoiteltuani jokaisen haastattelun yksilöllisesti, yhdistin haastattelujen teemat yhteen. Näiden teemojen pohjalta aloitin tutkimustulosten raportoinnin. Teemoja liittäessä elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin käytin apuna teoreettista viitekehystä luodakseni selkeän kokonaisuuden.

Aineistoa voidaan analysoida ja tulkita aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai näiden yhdistelmänä. Aineisto voidaan jaotella puhtaasti tekstistä esiin tulleisiin asiiasältöihin, jotka nimetään. Tällöin kyseessä on aineistolähtöisestä tulkinnasta. Teorialähtöisessä tulkinnassa aineistosta etsitään jo olemassa olevien teorioiden käsitteisiin sopivia asioita. (Kananen 2015, 171) Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmilla teorioilla, havainnoilla tai tiedoilla ei pitäisi olla merkitystä analyysia tehdessä. Analyysi on siis täysin aineistosta lähtöisin. Aineistolähtöistä analyysia on kuitenkin kritisoitu siitä, onko mahdollista tehdä analyysia ilman mitään vaikuttavia tekijöitä. Tuloksiin vaikuttavat aina esimerkiksi tutkimusasetelma ja käytetyt käsitteet. Tätä ongelmaa voi ratkoa teoriaohjaavalla analyysilla. Tällöin analyysi ei pohjaudu täysin teoriaan, mutta siinä on teoreettisia kytkentöjä, jotka voivat auttaa analyysin tekemisessä. Aikaisemmalla tiedolla on siis silloin merkitystä analyysia tehdessä, mutta tietoa ei käytetä testaamaan teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97)

Analysoin tuloksia teoriaohjaavasti. Pyrin jo teemoittelussa jättämään teorian takalalle, mutta koen sen kuitenkin vaikuttaneen jäsentelyyn. Jäsentelyssä on huomattavissa teoratiedon vaikutus. Analyysissä on siis pääasiassa keskitytty aineistosta esiin nousseisiin asioihin, mutta samalla pitäen mielessä elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin liittyvää teoratietoa. Analyysi ja täten tutkimustulokset ovat omaa tulkintaani haastattelun pohjalta saamasta tiedostani. Tulkinnassa olen käyttänyt haastatteluista siteerauksia pohjustaakseni analyysia.

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tässä kappaleessa käsitellään opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Kappaleessa esitellään, kuinka on pyritty saamaan tutkimuksesta luotettava ja eettisesti kestävä. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat asiat tuodaan myös esille.

Tutkimuksen luotettavuuteen tulee kiinnittää huomiota jo suunnitellessa opinnäytetyötä ja tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus määräytyy tutkijan oman arvion ja näytön mukaan. Täysin objektiivista luotettavuutta on melkein mahdotonta saavuttaa laadullisessa tutkimuksessa. (Kananen 2014, 146.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole myöskään selkeää ohjetta ja rakennetta. On kuitenkin tärkeää tuoda esille tutkimuksen tarkoitus ja kohde sekä selittää tutkijan omaa henkilökohtaista suhdetta siihen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.) Tutkimuksen aiheen pohdinta alkoi omasta mielenkiinnostani kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan. Tämän jälkeen yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan TYPin kanssa tarkensimme aihetta ja pohdimme sopivaa tutkimusmenetelmää. Sain kuitenkin vapaasti tehdä omat päätökseni näiden suhteen. Kuntouttava työtoiminta ja Etelä-Pohjanmaan TYP on itselleni tuttu työharjoittelun kautta, mikä voi vaikuttaa tapaan ajatella aiheesta. Opinnäytetyössä olen kuitenkin pyrkinyt siihen, etten anna sen vaikuttaa tutkimuksen toteuttamisessa tai tulosten esittelyssä.

Tutkimuksen tulee olla suoritettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, jotta se voi olla luotettava ja eettisesti hyväksyttävä. Tässä tutkimuksessa on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä. (TENK 2012, 6.) Olen hankkinut tutkimukseen tarvittavan tutkimusluvan (Liite 3) Seinäjoen kaupungilta sekä tehnyt tutkimuksen rehellisesti ja huolellisesti. Muiden tutkijoiden töitä on arvostettu ja niihin on viitattu asianmukaisesti. Lähdeviitteet olen merkinnyt Seinäjoen Ammattikorkeakoulun kirjallisten töiden ohjeen mukaan. Olen myös käyttänyt monipuolisesti lähteitä opinnäytetyön teoreettisessa viitekehityksessä vahvistaakseni tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan vahvistaa dokumentoimalla opinnäytetyön tekeminen mahdollisimman tarkkaan. Kaikki päätökset tulee perustella ja tuoda esille

lukijalle. Tutkimusmenetelmiin tulee myös perehtyä etukäteen, jotta tapahtuisi mahdollisimman vähän virheitä tai vääriä valintoja. (Kananen 2014, 153.) Tulosten tulee olla aineistosta johdettuja siten, että muutkin päätyvät samaan lopputulokseen. Jotta tämä toteutuu, tulee tutkimuksen kulku dokumentoida tarkkaan. (Kananen 2015, 353.) Raportissa tulee myös olla esillä tutkimuksen aikataulu, sillä sen perusteella lukija saa käsityksen kauanko tutkimukseen on käytetty aikaa. Tällöin tuloksia arvioidessa voidaan ottaa huomioon tutkimukseen käytetty aika. (Vilka 2015, 202.) Perehdyin tutkimusmenetelmään jo opinnäytetyötä suunnitellessa ja olen pyrkinyt raportoimaan tutkimuksen etenemistä opinnäytetyössä mahdollisimman hyvin. Olen myös perustellut päätöksiäni, miksi olen valinnut toimia tietyillä tavoilla tutkimusta toteuttaessani.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija päättää monesta asiasta. Hän päättää tutkittavat, mitä heiltä kysytään ja miten aineistoa analysoidaan sekä tulkitaan. Tutkimuksen luotettavuus tulee tästä syystä ottaa huomioon jo suunnitellessa opinnäytetyötä ja tutkimusta. (Kananen 2014, 151.) Tutkijalla on erityisesti laadullisessa tutkimuksessa vuorovaikutussuhde tutkittavaan, jolloin tutkijalla voi olla vaikutus tuloksiin. Tutkija voi myös tulkita väärin tutkittavan näkemystä sillä tutkijan oma maailma ja näkemys vaikuttavat hänen tulkintoihinsa. (Kananen 2015, 339.) Alusta asti olen opinnäytetyön aikana pyrkinyt objektiivisuuteen ja siihen, että perustelen päätökseni. Haastattelutilanteessa olen ollut mahdollisimman neutraali sekä antanut tilaa haastateltavan näkemyksille ja tulkinnoille. Analysointivaiheessa olen ottanut huomioon mahdollisuuden, että tulkitsemisen asioita eri tavalla, kuin haastateltavat ovat tarkoittaneet. Tämän tutkimuksen johtopäätökset eivät ole täysin objektiivisiä vaan tulkintojani aineistosta.

Raportissa tulee tuoda esille, mitä haastateltavilta on kysytty ja mahdolliset tilanteet, joissa kysymyksiä ei ole ymmärretty tarkoituksenmukaisesti. Tämä vaikuttaa tuloksiin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin. (Vilka 2015, 203.) Aineistoa valittaessa voi myös helposti käydä niin, että jätetään pois aineistot ja lähteet, jotka eivät tue aineistolle sopivaksi löydettyä tulkintaa. Näiden poisjättäminen kuitenkin vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. (Kananen 2015, 338.) Aineistoa käsitellessä otin huomioon kaikki teemaan liittyvät kommentit. Olen myös tuonut niitä esille tutkimustuloksissa. Opinnäytetyön liitteenä on myös teemahaastattelurunko, josta näkyy teemat

sekä apukysymykset, joita käytettiin haastatteluissa. Haastattelutilanteessa ja haastatteluja kuunnellessa koin, että ymmärsimme haastateltavien kanssa toisiamme. Aina on kuitenkin mahdollista, että haastattelutilanteessa haastateltava ja haastattelija ymmärtävät toisiaan väärin.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan vahvistaa saturaatiolla eli kylläntymisellä. Aineistoa kerätään siihen asti, että se alkaa toistamaan itseään. (Kananen 2015, 355.) Haastattelujen välissä litteroidessani huomasin, kuinka samat teemat ja asiat alkoivat toistumaan. Haastatteluja olisi voinut kuitenkin tehdä vielä enemmän, jotta kylläntyminen olisi varmistunut täysin.

Tutkimusaiheen valinnassa tulee pohtia, kuinka tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimus tehdään. Eettiset kannanotot ovat myös esillä tutkimusongelman asettelussa, vaikka sitä pyrkisikin välttämään. Tutkimuksen eettisyydessä tulee ottaa huomioon tutkimustoimintaan liittyvät asiat, kuten kuinka tulokset esitetään, kuinka analysoidaan tuloksia ja kuinka tutkimukseen osallistuvia informoidaan sekä kohdellaan. Tämän lisäksi on tärkeää pohtia, mitä tutkitaan, kuinka päätökset tutkimuksen eri vaiheissa tehdään ja kuinka asiat esitetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128–129.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuoda asiakkaiden näkemyksiä esille. Tämä oli ajatukseni heti opinnäytetyön hahmottelusta asti ja Etelä-Pohjanmaan TYPissä koettiin se hyväksi ajatukseksi. Opinnäytetyössä voi heijastua se, että sillä on haluttu tuoda asiakkaiden ääntä esiin. Tämä on mielestäni eettisesti hyväksyttävää ja sopivaa. Olen myös ottanut huomioon, ettei tutkimuksesta seuraa haittaa tutkimukseen osallistuville. Tämä oli myös ehtona opinnäytetyön julkaisemisellekin. Tämän lisäksi olen pyrkinyt teoreettisessa viitekehyksessä ja tutkimustulosten esittämisessä olemaan mahdollisimman objektiivinen.

Tutkimukseen osallistuville on kerrottava tutkimuksen menetelmät ja tavoitteet sekä mahdolliset riskit. Osallistujien hyvinvoinnista tulee pitää huolta ja heidän tulee osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti. Tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia ja osallistujien nimettömyyttä on kunnioitettava. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Lähetin TYPin työntekijöille saatekirjeen (Liite 4), joka käytiin tutkimukseen sopivan asiakkaan kanssa läpi ja hän sai päättää, saako hänen yhteystietonsa antaa eteenpäin. Haastateltavien antaessa luvan yhteystietojen antamiseen, soitin haastateltaville ja sovin haastatteluajan. Haastattelutilanteessa käytiin läpi, miten aineistoa käsitellään

ja mihin sitä käytetään sekä allekirjoitettiin haastattelulupa (Liite 5). Puhelinhaastattelussa lupa käytiin läpi sanallisesti. Haastatteluja sovittaessa ja vielä haastattelutilanteessa selitin, mikä tutkimuksen tavoitteena on. Tutkimustuloksissa olen ottanut huomioon, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa esimerkiksi lainauksista. Hävitän myös haastatteluista tulleet aineistot opinnäytetyön julkaisun jälkeen.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa esitellään tutkimuksen tuloksia. Ensin kerrotaan perustietoja haastateltavista. Kappaleessa 9.1. tuodaan esille kuntouttavan työtoiminnan merkityksiä, jotka nousivat tutkimuksessa esiin. Kappaleissa 9.2 ja 9.3 keskitytään tutkimuskysymykseen vastaamiseen, millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin. Viimeisessä alakappaleessa 9.4. esitellään haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä kuntouttavasta työtoiminnasta. Tämän lisäksi esitellään haastateltavien esille tuomia kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita. Haastattelut numeroitiin litterointivaiheessa ja tätä numerointia käytetään suorissa lainauksissa. Haastateltaviin viitataan kirjaimella H. Suorista lainauksista on poistettu tiedot, kuten nimet, joiden perusteella henkilöt voivat olla tunnistettavissa.

Haastateltaviksi valikoitui 8 kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Haastateltavista puolet olivat miehiä ja puolet naisia. Haastateltavista kolme oli tutkimushetkellä alle 25-vuotiaita ja viisi oli 25–60-vuotiaita. Kaikki haastateltavista olivat tällä hetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa tai olivat juuri olleet. Tutkimushetkellä kuntouttavan työtoiminnan jakson kestot vaihtelivat 3 kuukaudesta kahteen vuoteen. Kuntouttavassa työtoiminnassa haastateltavat olivat 2–4 päivää viikossa, 4–6 tuntia päivässä. Haastateltavilla oli siis riittävästi kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta.

Haastateltavien työtehtävät kuntouttavassa työtoiminnassa olivat vaihtelevia. Kolmella haastateltavista työtehtävät liittyivät vahvasti vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Yhdellä työtehtävät olivat ulkotöitä ja yhdellä työtehtävät vaihtelivat arjen kotitöistä askarteluun. Kolmella työtehtävät olivat avustavia käsin tehtäviä töitä, joihin kahdella liittyi välillä myös asiakaspalvelua.

Kysyttäessä haastateltavilta, oliko heillä tavoitteita kuntouttavalle työtoiminnalle, kolme vastasi aluksi, etteivät ole varmoja. Yksi haastateltavista koki, ettei kuntouttavalla työtoiminnalla ole oikein muita tavoitteita, kuin että olisi jotakin rytmiä arjessa. Neljä haastateltavista kertoi tarkasti tavoitteistaan. Tavoitteissa tuli esille työelämään kiinnittyminen ja opintojen aloitus, perhe-elämän ja työn yhdistäminen, rytmi

arkeen ja rutiinit sekä päihteiden käytön vähentäminen. Yhdelle kuntouttava työtoiminta oli vain välivaihe, ennen opintoihin hakeutumista. Yksi mainitsi myös työllistymisen suoraan tavoitteeksi, mutta totesi, että se ei ole todennäköistä.

9.1 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys elämässä

Melkein kaikki haastateltavat kokivat kuntouttavalla työtoiminnalla olevan **suuri merkitys elämässä**. Kuntouttava työtoiminnan koettiin tuovan sisältöä ja rytmiä elämään. Useampi mainitsi myös merkittäväksi sen, että on paikka, minne mennä, jottei tule oltua vain kotona.

No kyllä sillä aika suuri on silleen, että on se tekeminen, arkirytmii ja kaikki nämä, ihmiset mitä nyt on, ja näin että, pysyy se pääkoppa pystys, ettei olis vaan kotona sitte, että on silleen, silleen avulias homma, aika isoon osaan että, on jotakin. (H6)

Tosi iso merkitys, et no, jos mä en olis kuntouttavassa niin ei mulla tavallaan ois oikein mitään sisältöä elämässä tai no, tällä hetkellä nyt ois, mutta niinku noin yleensä ... että kyllä se niinku, justiin tuo sisältöä ja näkee ihmisiä ja justiin on joku rytmi ja tavallaan se, et joku mihin pitää mennä. (H8)

Elämäntilanteeseen kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin suurimmaksi osaksi olevan merkitystä tietyissä asioissa. Yksi haastateltava koki kuntouttavan työtoiminnan muuttaneen elämäntilannetta suuresti ja yksi haastateltava ei kokenut kuntouttavan työtoiminnan muuttaneen elämäntilannetta mitenkään. Kuntouttavassa työtoiminnassa elämäntilannetta muuttavia tekijöitä kerrottiin olevan arkirytmien paraneminen, sisällön saanti elämään ja motivaation vahvistuminen. Yhden haastateltavan kohdalla kuntouttava työtoiminta on myös opettanut ajattelemaan asioita oman hyvinvoinnin kannalta.

No en mä tiedä, onhan se varmaan silleen just, että on mielekästä sinne lähteä ja olla siellä ja sitten tietää sen, sen että sen vähänkin mitä nyt voi vielä tehdä nii on halu tehdä ja osaa ja se motivoi niiku vaan, että jatka jatka vaan, että ei se oikein, että jos siellä tosiaan siellä kotona olis joka päivä niin ei. (H5)

No, on joo, mä oon ehkä oppinu tavallaan arvostaan sitä, että mä elän itelleni vähän enemmän, kun sitä että mä eläisin muille, että tavallaan mä oon oppinu nyt ehkä tän aikana kuuntelemaan enemmän niinku sitä omaa hyvinvointia, kun sitä että mitä joku muu sanoo. (H8)

No, en minä tiedä. Ei ei, en ainakaan mitään suuria, suuria tuota nii oo ollu. Ollu tuota nii, tietenkkin se on että on tullu sellanen säännöllinen rytmii, se nyt on, ehkä se suurin. (H1)

Taloudellisen tilanteen muutoksiin kuntouttavan työtoiminnan merkitys jakoi kokemuksia. Kolme haastateltavista koki, ettei kuntouttava työtoiminta ole vaikuttanut taloudelliseen tilanteeseen ja kolme taas, että kuntouttava työtoiminta on tuonut hie-man muutosta. Kahden haastateltavan mielestä korvaus selvästi kohensi taloudellista tilannetta.

Ei se nyt oo mitenkään ihmeellisesti, en mä ainakaan sitä koe silleen, että ei nyt mitään paljoo jää käteen, mut ei se nyt silleen oo, että ei mulla ennenkään jääny. (H6)

Kyllähän kyllähän se on varmaan, se on melkein parisataa enemmän, kun mitä mä saisin vaan kotona olemalla, että kyllä se, kyllä se vaan työttömänä, nii kyllä se parisataa on iso raha. (H4)

Useampi haastateltava kuitenkin toi esille, että korvaus ei ole tärkein asia kuntouttavassa työtoiminnassa. Rahan ei koettu olevan suuri motivaatio kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiselle. Tärkeämpänä pidettiin sisällön saantia elämään, virkistymistä ja muiden ihmisten näkemistä.

Kyllä, kyllä, aina se on lisänä kuitenkin, mut taas toisaalta ei se nyt, niiku siinä mielessä se motivoi, totta kai se motivoi mennä ja olla mutta ei se oo se pääasia, että kyllä se on se, että se sieltä kotoo lähtee ja taas on muita asioita ja pää virkistyy ja ittekin virkistyy, kun pääsee siihen yhteisöön ja noin poispäin. (H5)

Kolme haastateltavaa toivat esille myös kokemuksensa, että kuntouttava työtoiminta paransi heidän **terveydentilaansa**. Kuntouttavan työtoiminnan koettiin helpottavan sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja tukevan päihteiden käytön vähentämistä.

Tulee semmosta ihmiskontaktia ja se pitää taas sitten loitolla sen sosiaalisten tilanteiden pelon, että tavallaan kun silleen miettii, niin onhan sillä niinku omaan terveydentilaankin tosi iso merkitys. (H8)

Että ei oo tarvinnu räpätä sen viinan kanssa nii paljo, kyllä mä otan mutta siis kohtuudella nykyään että, kun ennen meni monta viikkoa putkeen niin, nyt ei oo kun päivä jos mä otan. (H3)

Kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut merkitystä myös **sosiaalisiin suhteisiin**. Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa työkavereita työtoiminnassa. Useampi haastateltava toi myös esille, että muiden työntekijöiden kanssa voi keskustella oman elämänkin asioista. Kaksi haastateltavista oli löytänyt uusia ystäviä, joihin olivat yhteydessä sosiaalisen median kautta. Yhdelle haastateltavalle ystävyysuhteiden luonti on haastavaa, mutta kuntouttavassa työtoiminnassa ”tutustuu pakosta”, jonka kautta on saanut ystäviä.

Työkavereita joo, että ei mitään vapaa-ajan, mutta niiku ihan siel on nii. (H6)

Sielläkin on muutama sellanen tuttu, jotka on ollu mun kanssa sillo aiemminkin siellä, että sitten siinäkin mielessä vaihdetaan kuulumisia, että missä oot ollu välillä ja mitä oot tehny. (H5)

Joo, no ei tavallaan silleen nähty työn ulkopuolella kauheesti, mutta niinku justiin tulee viestiteltä välillä ja jaettua hauskat memet ja niin edelleen, että vähän sellasta juttuseuraa ainakin, jos ei muuta. (H8)

Kaksi haastateltavaa toi esille, että kuntouttavassa työtoiminnassa pääsee aikuisten seuraan. Perheellisinä he kaipasivat tilanteita, jossa saa olla vain aikuisten kesken. Yksi haastateltavista mainitsi myös, että puolisonkin kanssa viihtyy paremmin, kun välillä on erossa. Yhdelle haastateltavalle kuntouttava työtoiminta ylläpiti sosiaalisia suhteita.

Niin, joo, että ja justiin se, että siellä on sitä aikuista, jonka kanssa niiku kerkee jutella ja tällaista, että se oikeestaan niinku vähä korvaakin sitte sitä, että saa jutella jonkun muun kanssa, kun 4-vuotiaan, että niin niin. (H7)

No kyllähän se ylläpitää niitä tietysti että, että se, se on, se on kyllä semmonen ehkä varmaan ykkösasia siinä kuntouttavassa ainakin nyt mun kohdalla, että, että siellä saa sitte muillekin ihmisille puhua, ettei tartte omille koirille koko ajan höpöttää nii, ihan kyllä mukavaa. (H4)

Kuntouttavan työtoiminnan merkitys sosiaalisissa suhteissa keskittyi kuntouttavan työtoiminnan paikkaan. Yksi haastateltavista kuitenkin mainitsi, että kuntouttavan työtoiminnan vuoksi on vähemmän tekemisissä ihmisten kanssa, jotka käyttivät päihteitä. Hän ei kokenut siihen enää tarvetta, ja piti hyvänä asiana, että yhteydenpito heihin oli jäänyt. Oman päihteiden käyttönsä vähennettyä hän oli myös enemmän yhteyksissä lapsiinsa. Yhdelle haastateltavista kuntouttava työtoiminta on toiminut harjoitteluna lapsillekin. Kuntouttavan työtoiminnan aikana he ovat voineet harjoitella, millaista arjen pyörittäminen on vanhemman käydessä töissä.

No on silleen, että kyllä mä oon paljo enemmän tekemisis, sillä lailla puhelimen välityksellä, että enhän mä nyt niille (lapsille) soitellu ku mä ryyppäsin. (H3)

Mutta kyllä niiku sitte toisaalta taas sitte semmonen kasvun paikka vähä kaikille ollu se, että myöskin lapsillekin ehkä se, että ei oo aina siinä tavattavissa. (H2)

Kysyttäessä haastateltavilta, missä he olisivat, **jos he eivät olisi kuntouttavassa työtoiminnassa** tällä hetkellä, vastaukset vaihtelivat hyvin paljon. Kaksi haastateltavista kertoivat, että olisivat luultavasti kotona kuluttamassa aikaa jollain lailla. Yksi haastateltavista toi esille, että olisi voinut löytää työpaikankin ja yksi totesi, että luultavasti tekisi väkisin epämieluisaa työtä. Yksi haastateltavista kertoi, että kysyisi luultavasti uudestaan, voisiko tulla kuntouttavaan työtoimintaan. Kaksi haastateltavista eivät osanneet sanoa, missä olisivat. Yksi haastateltava kertoi, että olisi käyttänyt päihteitä, jonka lopuksi olisi varmaan menehtynyt.

Aika lailla varmaa menis päivät siinä, että siis kotona, kotona vaa, että aivan silleen niiku turhanpanttina niin sanotusti että. (H4)

Ei mitään hajua, sängyn pohjalla, en mä tiedä, en tiedä mitä ois keksitty sitten, en osaa yhtään sanoa. (H7)

Jos mä en ois menny tuonne, nii mä oisin varmaan haudas, mä oisin ryyppänny, nii nii se sai sen, se sai periaattees loppujen lopuks tuo. (H3)

Yhteenveto: Kuntouttavan työtoiminnan koettiin olevan tärkeä ja merkityksellinen asia elämässä. Se tuo sisältöä ja rytmiä elämään, joka voi puuttua, jos ei ole työelämässä. Taloudellisesti kuntouttavan työtoiminnan merkitys vaihteli, mutta suurin osa ei kokenut sen olevan tärkeintä työtoiminnassa. Sosiaalsiin suhteisiin kuntouttavalla työtoiminnalla oli merkitystä siten, että pääsi osaksi yhteisöä ja sai uusia sosiaalisia kontakteja. Perheellisille, joilla asui vielä lapsia kotona, kuntouttava työtoiminta tarjosi mahdollisuuden saada omaa aikaa vain aikuisten kesken. Yhden haastateltavan kohdalla kuntouttava työtoiminta myös tuki haitallisten ihmissuhteiden vähentämistä. Osa haastateltavista kertoi kuntouttavan työtoiminnan myös vahvistavan terveydentilaa. Melkein kaikille kuntouttavassa työtoiminnassa oleminen oli selkeästi parempi vaihtoehto kuin, jos eivät olisi. Yksi haastateltava koki, että olisi voinut työllistyäkin ja kaksi ei tiennyt, missä ajattelisivat olevansa, jos eivät olisi kuntouttavassa työtoiminnassa.

9.2 Elämänhallinnan vahvistuminen

Rytmin saanti elämään koettiin kuntouttavassa työtoiminnassa oleelliseksi. Melkein kaikkien haastateltavien mielestä kuntouttava työtoiminta toi rytmiä elämään. Työtoiminnan kuvattiin tuovan säännöllisyyttä ja haluttua aikataulua elämään. Tällöin myös saa sisältöä elämään. Se myös tukee normaalia päivärytmiä, että päivällä ollaan hereillä ja yöllä nukutaan.

Onha se tietysti sillä lailla, sillä lailla, että kun on viikon aikataulut, että sun pitää kahdelta mennä ja oot siellä ja sen muutaman tunnin että ihan kiva kun on sellanen aikataulu. (H1)

Se on justiin tavallaan se, että kun tuo sen rytmin niin sit vähä nukkuukin tiettyyn aikaan ja tietyn verran ja näin et tavallaan se on justiin vaikuttanu ainakin mulla paljon se rytmi mikä on tullu, että ei tuu mentyä aamuneljältä nukkuun ja sitten kun heräät niin on taas pimeetä ja niinku näin, että kyllä se on paljo ylipäätänsä vaikuttanu kaikkeen justiin se rytmi minkä oon saanu siitä, että. (H8)

Kahden haastateltavan kohdalla kuntouttavalla työtoiminnalla ei ollut merkitystä arki-rytmiin. Yksi haastateltavista kävi kuntouttavassa kahtena päivänä viikossa ja ar-

kirytmä oli erilainen päivinä, kun haastateltava ei osallistunut kuntouttavaan työtoimintaan. Hän ei kuitenkaan koe muuttuvan rytmien olevan haaste, vaan pystyy esimerkiksi heräämään aikaiseen aamulla, jos on tarve. Toinen haastateltavista kertoi rytmien olleen hyvä jo ennen kuntouttavaa työtoimintaa.

No ei se mulle hirveesti, kun mulla on 2 päivää että, että toki, silloin pitää tietysti herätä vähä aiemmin että kerkee siihen yhdeksäksi mennä mutta kyllä sillä lailla vapaapäivisin ni, kyllä ne menee aika lailla, sillä lailla niiku aivan päinvastaisesti kun mitenkä menee sitte ne kuntouttavan päivät, että nukkuu, nukkuu vähä myöhempään ja valvoo pidempään sitte nii ... ei se ongelma oo, että kyllä mäkin, vaikka mä en oo yleensä aamuihminen, mutta sitte jos on pakko aamusta lähtee johonkin nii kyllä mä sitten herään, herään kyllä hyvin. (H4)

Ei oikeestaan, että kyllä se on pysynyt samana ... nii kyl se on sellaista tasaista elämää, ei siinä, ei ei siinä. (H5)

Kuntouttava työtoiminnan koettiin myös **tasapainottavan elämää ja arkea**. Melkein kaikille haastateltaville kuntouttava työtoiminta oli elämän tasapainottaja. Kuitenkin yksi haastateltava toi esille, että kuntouttavalla ei ole tähän vaikutusta, sillä on vain 2 päivää työtoimintaa viikossa. Elämän tasapainoksi kuvattiin tilaa, jossa arki on tasaista. Kuntouttava työtoiminta helpottaa tasapainottamaan elämää, siten ettei arjessa tule suuria notkahduksia huonompaan olotilaan. Kuntouttavan työtoiminnan myös kuvattiin rauhoittavan ja samalla aktivoivan arjessa positiivisella tavalla.

No joo, kyllä se aika hyvin on, että tasapainottelee sen rytmien, että kyllä se aika hyvin on siinä, että ei tuu niitä vuoristorata notkahduksia. (H6)

On kyllä, no juuri nimenomaan sitä, no se on rauhoittanu ja aktivoinu, mut nyt se on niiku tasapainos, et eihän se enemminkin ollu, et kun oli vaa se yks päämäärä mikä pitää olla ja se piti olla se känni, nii nii siinä sä olit aina täpsemässä johonkin päin ja nyt ei tartte niiku täpistä mihinkään suuntaan. (H3)

Tyytyväisyyden tunteen koettiin kohenevan kuntouttavassa työtoiminnassa. Melkein kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä elämäänsä. Kaksi haastateltavista ei kuitenkaan kokenut olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Tämä johtui kuormittavasta elämäntilanteesta ja siitä, ettei kokenut pääsevänsä eteenpäin elämässä. Kuntoutta-

van työtoiminnan kerrottiin lisäävän tyytyväisyyttä itsetuntoa kohottamalla, hyväksytyksi tulemisella, sosialisoitumisella ja tarpeellisena olemisella. Tyytyväisyyttä lisäsi se, että pääsee auttamaan muita ja uskaltaa lähteä kotoa muualle.

Jos ei tietäisi, että tollasta paikkaa ollenkaa nii, ei kai se sen kummempi tilanne silti olisi. Mutta nyt kun tietää sen, minkälaista siellä on ja nii tottahan mä on tyytyväinen, kun saa siellä jelpiä. (H1)

Kyllä, kyllä, koska se vois olla huonomminkin, että silloin kun oli niitä huonompia aikoja, kun tosiaan ei oikein uskaltanu lähteä mihinkään kotoa ja varsinkaan nyt tuonne, nii ja sitten se että kun mä oon nyt tuolla ollu niin kauan nii se on hieno asia, että mun ei tarvii sitä lääkettä enää ottaa, että mä oon päässy siitä ja enemmän sosiaalisemmaksi tullu mielestäni että sekin on isoa asia mun mielestä. (H5)

Tyytyväisyyttä lisäsi myös se, että kokee olevansa hyväksytty sellaisena kuin on. Kuntouttavassa työtoiminnassa tapasi ihmisiä, joilla on samanlaisia kokemuksia ja näkee, että on muitakin saman kokeneita. Yksi haastateltava koki myös yhteiskunnan hyväksynnän tärkeäksi.

Kyllä se on omalla tavallaan sitte tavallaan, kun on saanu sille, niiku ittelleen sellasta vahvuutta tai sellasta niiku sen oman itsetunnonkin kohottamiseen ja sit tavallaa niiku että hei on muitaki ihmisiä joilla on ehkäpä samoja kokemuksia ku mulla niiku ja sillee, että sitä kautta on tullu sellasta hyväksytyksi tulemisen tunnetta tavallansa että, ei tartte niiku feikata eikä tartte olla niiku mitenkään epänormaalia tai mitään. (H2)

Kyllä mä aika tyytyväinen, mitä nyt voi olla, silleen, että, mutta että ei mulla oo ny mitenkään silleen, mitään niiku isoja, että olisin iha tyytymätön, että ... ehkä silleen että justiin, että ei oo vaa semmonen yhteiskunnan hylkiö, että olis kotona työttömänä että vähän silleen, että tuntuu että tekiskin jotakin. (H6)

Suurin osa haastateltavista koki kuntouttavan työtoiminnan **vahvistavan päätösten tekoa**. Tavat, joilla kuntouttava työtoiminta on vahvistanut päätösten tekemistä, vaihtelivat paljon. Vahvistaviksi tekijöiksi mainittiin itsevarmuuden kasvaminen, henkinen kasvaminen ja tuen saanti sekä onnistumisen kokemukset.

No joo, kyl sitä on niinku varmempi, varmempi, että tuonu sellasta itseluottamusta. (H7)

On, on joo, onhan se henkisesti kasvattanu tämä, että kun sä oot niin sanotusti vähän tervehtyny nii se, pää pelaa. (H3)

Kuntouttavassa työtoiminnassa on myös päässyt kokeilemaan erilaisia töitä, jolloin on huomannut, että jos ei pidä jostakin työstä, niin jättää sen vaihtoehdon pois. Kuntouttavassa työtoiminnassa on myös saanut vahvuutta asioiden harkintaan ja uusia näkemyksiä elämään.

Siellä aina pohditaan ruokatunnilla toisten ongelmia ja kaikkee niinku että, mitäs mieltä muut olis ja niin saa tavallaan niiltä muiltakin näkemyksiä asiaan, kun se jos mieltis vaa yksin jotain. Sitten tosiaan, kun on saanu paljo niitä onnistumisen kokemuksia ja kehuja niistä ja näin niin on aatellu, että ehkä sitten osaa tavallaan, niiku mieltä järkevästi et mikä on hyvä ja mikä ei niin, on helpompi sitte tehdä omassakin elämässä niitä päätöksiä. (H8)

Pari haastateltavaa kuitenkin koki, että kuntouttavalla työtoiminnalla ei ole merkitystä päätöksen tekoon. Tämän ajateltiin johtuvan siitä, että on jo ennen kuntouttavaa työtoimintaa osannut hyvin tehdä päätöksiä ja on ollut jo selvät ajatukset, miten toimii esimerkiksi tulevaisuuden suhteen.

No en mä tiiä, enää tällä ikää, tai tällä ikää ja ikää, mutta kumminkin on kokemusta aika lailla monelta paikalta, nii ei se sillä lailla. (H1)

No eipä oikeestaan, et se on, se on ollu mulla jo selvää, että pitää hakee jatkokoulutukseen, se on ollu jo ennen selvää, ennen ku mä menin sinne ... välillä tietysti, kun välillä on miettiny kun kattoo, noita niiku sosiaali, esimerkiks noitten typin työntekijöiden työtä, nii sitte on välillä miettiny että minkälaista se ois itte tavallaan olla jollaki sosiaalisella alalla, että ehkä niiku siinä mielessä. (H4)

Aktiivisuuden koettiin vahvistuneen kuntouttavassa työtoiminnassa. Useampi haastateltava kertoi, kuinka kuntouttava työtoiminta on saanut tekemään asioita ja olemaan aktiivisempi arjessa. Arjessa jaksaa paremmin tehdä kotitöitä, hoitaa asioita ja suunnitella vapaa-ajallekin tekemistä. Yksi haastateltava kertoi myös, että kuntouttava työtoiminta saa tarttumaan asioihin reippaammin, esimerkiksi hakemaan töitä.

On siis, no olihan se ennemminkin säännöllistä, se arki, se vaan oli erilailla säännöllistä, mut tää on niiku säännöllistä et mun pitää tietyt asiat

hoitaa tiettyihin kellonaikoihin ja sitten meen töihin ja sitten ja mä en jätä tekemättä niiku niitä asioita mitä pitää. (H3)

Ja siks toisekseen ne kotityöt, jos niitä nurkkia joka päivä viikon kattoo nii ei se oo kyllä, ei innostu siivoomaan ei mitään, että sitten kun on muutaman päivän pois, niin aivan innostuu, että noni mä voisin vaikka tänään siivota että, että se on että sielt on välillä pois nii nii, ainakin mulla on sellainen fiilis, että sitten niiku innostuu. (H5)

Tunne asioiden järjestymisestä vahvistui osalla haastateltavista kuntouttavassa työtoiminnassa. Asioiden järjestymisen kuvattiin olevan sitä, ettei tarvitse huolehtia niin paljon ja, että on toivoa tulevasta. Tämän lisäksi sijaisuuksien saannin kuntouttavan työtoiminnan paikasta koettiin tuovan tunnetta asioiden järjestymisestä. Myös muiden työntekijöiden kanssa keskustelu ja heiltä saatu tuki vahvistivat tunnetta.

En mä ehkä koe sitä niin, että mun elämä enää kaatuis niihin (yllättäviin asioihin) niinkään, että se ehkä justiin niitten onnistumisien kautta on saanu sitä, että kyl niiku osaa hoitaa ne asiat jo. (H8)

Ainakin sieltä saa sitä tukee, että siellä on niinku pari sellaista, minkä kanssa juttelee ja sitten ne niiku, on sellastakin mistä pystyy niiku jutella ihan tällasista henk.kohtasistakin asioista, että pystyy sitten niinku. (H7)

Pari haastateltavaa kuitenkin koki, että jo ennen kuntouttavaa työtoimintaa on ollut tunne asioiden järjestymisestä, jonka vuoksi kuntouttava työtoiminta ei ole ollut merkityksellinen asian suhteen. Yhden haastateltavan mukaan taas kuntouttavan työtoiminnan merkitys tässä asiassa vaihtelee.

Välillä on, välillä on, on toki, mut sitte välillä, kun on sattunu niitä huonoja päiviä, nii sittenhän ne tietysti vähä menee, menee iha toiselle kannelle sitte, että. Se, se vähän riippuu. (H4)

Useammalle haastateltavalle kuntouttava työtoiminta on tuonut **toivoa tulevasta**. Kuntouttavan työtoiminnan kuvattiin tuovan valoisuutta elämään, motivaatiota jatkaamaan eteenpäin ja toivoa siitä, että tulevaisuudessa on jotain vielä edessä.

Vaikka tietää että se on nyt raskasta, pitää siellä käydä ja olla lasten kanssa ja näin, että nyt tulee varmaan entistä raskaampaa, mutta sitten taas toisaalta siellä on sellainen kipinä, että näin se vaan pitää mennä. (H7)

Niinkun paljo tavallaan kasvanu, kasvanu sen kuntoutuksen mukana, että nyt jotenkin tuntuu, että kaikki näyttää paljo valosammalta ja ymmärtää taas asioita, kun ei vaan oo siellä jossain omassa kuplassa kotona niin. (H8)

Elämän ja arjen järjestelyyn kuntouttavalla työtoiminnalla ei kuitenkaan koettu olevan merkitystä. Vapaa-aikaa jää paljon, eikä arjen hallinnan koettu olevan suuri haaste.

No en mä tiedä, ei se ei se sillä lailla tuota, nii kun sanoin että se vapaa-aikaa on nii paljon siinä kyllä, että siinä on kyllä nii paljo pelivaraa. (H1)

Pari haastateltavaa kuitenkin mainitsivat, että perheen ja työn yhdistäminen tuo välillä haasteita arkeen. Tämän ei kuitenkaan koettu olevan suuri ongelma, vaan se koettiin haasteena, josta voi oppiakin.

No, on se niiku sillai ollu haastavaa, haastavaa justiin, että ku pitää yrittää saada ne lapset, et mitenkä sä saat ne lähtemään kouluun ja on ne aamut, aamut on niinku paljo kaaottisempia, että olihan se silloin helpompaa olla kotona ja laittaa ne lapset kouluun näin ja kyllähän tää tuo paljon niiku stressiäkin, mutta pakkohan niitten on jossain välissä oppia joka tapauksessa lähtemään. (H7)

Näkemykseen arjesta ja elämästä kuntouttavalla työtoiminnalla ei koettu olevan paljoa merkitystä. Esille tuli kuitenkin, että vapaa-aikaa arvostetaan enemmän. Yhdessä haastattelussa tuli esille, että näkemys arjesta on muuttunut. Säännöllisyys arjessa ja vastuu, että täytyy mennä paikan päälle, olivat uutta.

No joo, kyllähän se on vähän silleen erilaista, kun olis vaan kotona koko ajan, nii silleen osaa arvostaa sitä aikaa enemmän ja vapaa-aikaa ja näin. (H6)

No tottahan se arki nyt on tietysti, kun on sitä, tietää että on ne säännölliset jutut, että pitää mennä silloin ja silloin niin. Toki se on silleen muuttunu. Ei enää välttämättä lyödäkään kahdelta maaten ja ruveta kattomaa jotakin vanhaa elokuvaa ruutu plussalta tai muuta vastaavaa, että nyt pitää mennä tuonne. (H1)

Tulevaisuuden suunnitelmissa monella haastateltavalla oli työllistymistuelle, palkkatuelle tai työkokeiluun siirtyminen. Yhdellä haastateltavista oli juuri alkanut palkkatukityö kuntouttavan työtoiminnan paikassa. Muutamalla haastateltavalla

vaihtoehtoina oli myös mahdollisesti opiskelemaan hakeminen tai palkkatyöhön pyrkiminen suoraan.

Katotaan mitä tuo tullessaan, että onks se opiskelu tai se (henkilökoh-
taisen avustajan työ), että jos sattuu löytymään sellainen avustettava,
nii sitten sekin olis sellanen. (H7)

Sillon kun oli puhetta sen kanssa esimerkiks siitä työllistämisjutusta ja
tuota nii, että jos joku virka löytyy esimerkiks siihen (kuntouttavan työ-
toiminnan paikkaan) nii, tottahan sinne vois oikein tosissaanki harkita,
mutta niiku sanoin, että mulla on tuossa vähä toisia, seuraan sitä uuden
kauppakeskuksen juttua, että mitä siinä tulloo kaikkia ja että tarviivatko
minkäläistä. (H1)

Yksi haastateltavista koki, että tulevaisuudessa on yhä kuntouttavassa työtoimin-
nassa. Hän viihtyy kuntouttavassa työtoiminnassa, eikä pidä työllistymistä todennä-
köisenä, minkä vuoksi kokee hyväksi jatkaa työtoiminnassa. Yhdelle haastatelta-
vista taas ei ollut merkitystä, mitä tulevaisuudessa tekee, kunhan saa olla mielui-
sassa paikassa.

No en mä oikein osaa sanoa, nii kun työllistymismahdollisuutta tuskin
on, eikä varmaan oo, että mä en tiedä sitten jatkanko mä tuolla nyt niin
kauan, kun joskus ehkä pääsis eläkkeelle, mut en mä usko että se, ei
se ainakaan työllistä, en mä usko. Ja sekin melkein pitäis olla sitte tuolla
että on tätä samaa, että ei, ainakin nyt näin luulisin, mutta mä en nyt oo
niin kauhean kauas aatellu, että, mennään nyt tässä päivää ja viikkoa
kerrallaan ja kesää kohti. (H5)

Eei mulla oo nyt mitään että, mä katon ny mitä tulee eteen (kuntoutta-
van työtoiminnan jälkeen) ... ei mulle oikeestaan ois väliä, että kunhan
se paikka ois mieluisin missä tykkää olla, niin ei sillä silleen oo mitään
väliä, en mä niin niistä muuten niiku oo sillee väliksi. (H6)

Osalle haastateltavista kuntouttavalla työtoiminnalla oli merkitystä tulevaisuuden
suunnittelussa. Kuntouttavassa työtoiminnassa pääsi näkemään, kokeilemaan ja
pohtimaan, millainen työ olisi itselleen sopiva. Kahden haastateltavan kohdalla kun-
touttavassa työtoiminnassa pohdittiin myös mahdollisuutta oppisopimuskoulutuk-
seen ja työllistymiseen kuntouttavan työtoiminnan paikkaan.

No on se vähän silleen, että on saanu niiku olla semmosis paikois, että
on ollu mieluisia silleen työtehtäviä ja näyttäny vähän, että millasta on

niiku mikäkin työ niin, silleen että, antaa sen mielikuvan, että olisko selanen mitä haluais tehdä muuten. (H6)

Joo, kyllä, ensimmäinen oli tosiaan vaan se, että ei tavallaan ollu mitään suunnitelmia, että oon menny niinkun pitkään jo haaveillu siitä, että mä jotain muutakin vielä opiskelisin, kun se mikä mulla on taustalla ... on siitä puhuttukin jo siellä viime käynnillä, kun oli noi typin työntekijät, puhuttiinkin vähän siitä, että jos tähtäis sinne jo, tai ainakin niinku ois vähän niinku joku tavote siellä vielä semmonenkin, että. (H8)

Kolme haastateltavista ei kokenut kuntouttavan työtoiminnan vaikuttaneen tulevaisuuden suunnitelmiin. Osa haastateltavista kertoi tämän johtuvan siitä, ettei vielä ole oikea aika miettiä pidemmälle tulevaisuuteen.

No en mä oikein osaa sanoa, nii kun työllistymismahdollisuutta tuskin on, eikä varmaan oo, että mä en tiedä sitten jatkanko mä tuolla nyt niin kauan kun joskus ehkä pääsis eläkkeelle, mut en mä usko että se, ei se ainakaan työllistä, en mä usko. (H5)

Ei koska se, ei, ei kun mä en tiedä mitä mä tuun tekemään, mä nyt, mä meen oikeesti päivä kerrallaan. (H3)

Toiveet, missä haluaisi olla elämässään tällä hetkellä, olivat moninaisia. Muutama haluaisi ensisijaisesti työelämään, mutta osa piti sitä haastavana tällä hetkellä. Haastavaksi töiden saanti koettiin terveydellisten ja perhesyiden vuoksi.

Kyllä mä, töihinmä mä haluaisin niiku ensisijaisesti, niiku johonkin työelämään, mutta niinku tässä on yrittäny hakea noita työpaikkoja, nii hyvin se tuntuu olevan haastavaa, sairastan migreeniä ja oon ollu 20 vuotta kotiäitinä, että aika haastavaa saada sitten niitä työpaikkoja. (H7)

No kyllä mä haluan (työelämään), mutta se on kanssa taas niin rajoitettua, kun kaikkeen ei pysty, että kun ei raskaita saa kannella eikä nostella. (H5)

Pari haastateltavaa kertoi, että he haluaisivat olla kuntouttavassa työtoiminnassa tällä hetkellä. Yksi haastateltavista halusi jo eläkkeellä ja yhdelle ei oikeastaan ollut merkitystä, kunhan sai tehdä mieluisaa työtä.

Tällä hetkellä mua ei kiinnosta oikeastaansa mikään muu, nii mulla ei ois ollu muuta vaihtoehtoa, että jos mä oisin jääny sieltä helmikuun alus

pois, nii mä oisin menny y-talolle ja pyytäny sairaslomaa, että kun mua ei kiinnosta mikään muu nii mä oisin sit vaa ollu sairaslomal. (H3)

Ei mulle oikeestaan ois väliä, että kunhan se paikka ois mieluinen missä tykkää olla, niin ei sillä silleen oo mitään väliä, en mä niin niistä muuten niiku oo sillee väliksi. (H6)

Yhteenveto: Kuntouttavassa työtoiminnassa elämönhallinnan kannalta esille nousi erityisesti rytmin saanti elämään ja sen arkea tasapainottava merkitys. Kuntouttavan työtoiminnan koettiin myös aktivoivan arjessa ja asioiden hoitamisessa. Tämän lisäksi kuntouttava työtoiminta toi osalle haastateltavista tyytyväisyyden tunnetta mm. sosiaalisilla suhteilla, tarpeellisuuden kokemuksilla ja hyväksytyksi tulemisella. Moni haastateltavista koki kuntouttavan työtoiminnan tukevan päätöksen tekoa mm. kasvattamalla itsevarmuutta ja saamalla tukea sekä onnistumisen kokemuksia. Kuntouttava työtoiminta toi myös tunnetta siitä, että asiat järjestyvät parhain päin. Tämän lisäksi se on tuonut toivoa tulevasta. Asioiden järjestelyyn kuntouttavalla työtoiminnalla ei kuitenkaan koettu olevan merkitystä. Kuntouttavan työtoiminnan ei myöskään koettu muuttavan näkemyksiä arjesta tai elämästä, vaikkakin pari haastateltavaa mainitsi arvostavansa vapaa-aikaa enemmän. Haastatteluissa nousi myös esille, ettei kaikkien haastateltavien kohdalla kuntouttavalla työtoiminnalla ollut suurta merkitystä elämönhallinnan kaikilla osa-alueilla. Mahdollisiksi syiksi tähän nousi se, että nämä asiat olivat jo kunnossa, kuntouttavan työtoiminnan päiviä oli vähän tai työtehtävät eivät olleet osaamista edistäviä. Tulevaisuuden suunnitelmat suurimmalla osalla haastateltavista olivat selkeästi työllistymiseen suuntaavia. Kuitenkin yksi haastateltava koki kuntouttavan työtoiminnan olevan tulevaisuudessakin hyvä vaihtoehto ja yksi haastateltava ei ollut ajatellut tulevaisuutta paljoa. Kuntouttavan työtoiminnan koettiin vaikuttaneen tulevaisuuden suunnitelmiin muutamaa haastateltavaa lukuun ottamatta. Toiveet, missä haluaisi olla elämässä tällä hetkellä olivat moninaisia. Useammassa haastattelussa esille nousi kuitenkin työllistyminen.

9.3 Työelämävalmiuksien ja -taitojen kehittyminen

Työilmapiirin koettiin suurimmaksi osaksi olevan hyvä ja työyhteisöön koettiin pääsevän hyvin mukaan. Muutama haastateltava toi kuitenkin esille, että kuntouttavassa työtoiminnassa on ihmisiä, joista ei niin pidä. Heidän kanssaan kuitenkin on pärjätty hyvin. Tämä taas vahvistaa työyhteisötaitojen kehittymistä.

Ihan hyvä (työporukka), et siel on vähä laidasta laitaan, mutta kyllä kaikkien kanssa tulee toimeen kun ei ota ihan tosissaan kaikkia, se on, erilaisia ihmisiä, mutta kyllä niitten kaikkien kanssa tulee toimeen, että osaa vaan suodattaa kaikki oikein niin ei tuu ongelmia. (H6)

Tietysti siellä on myös niitä ihmisiä, joista ei niin kauheesti sitten tykätä, oli ne sitten omia itsejään, kuka tietää, mutta se että kyllä mä oon ainakin ite siellä pärjänny ihan hyvin ja ollu tosiaan ihan silleen suosiossa, että on pyydetty mukaan juttuihin ja tämmöseen. (H8)

Hyväksytyksi tulemista työyhteisössä on myös koettu. Kaikki haastateltavat kertoivat, että kuntouttavassa työtoiminnassa on hyväksyvä ilmapiiri ja, että siellä voi olla oma itsensä. Yksi haastateltava kuitenkin koki, että työyhteisössä pystyy vain osaksi olemaan oma itsensä.

Kyllä, kyllä aivan, aivan ilman muuta (hyväksytään sellaisena kuin on) ... että se on iha sillä lailla niiku kyllä siellä kaikki muutkin on ihan, ihan niiku omia itsejään, että ei sitten ei siellä mitään. (H4)

Kyllä siellä niiku osakseen, mutta osakseen ei sitten, että se on vähä silleen kuoren ulkopuolella ja kuoren sisällä... se on vähä sitä suodattamista vaan taas, että pystyy olemaan, mutta että ei se muuten oo mitenkään ongelmallista. (H6)

Sosiaaliset taidot vahvistuivat kuntouttavassa työtoiminnassa melkein kaikkien haastateltavien kohdalla. Moni haastateltavista kertoi kuitenkin myös pärjänneensä hyvin jo ennen kuntouttavaa työtoimintaa ihmisten kanssa. Pari haastateltavista kokivat tulleen rohkeammaksi sosiaalisissa tilanteissa.

En mä kyl mielestäni oo mitään uutta siellä oppinu, mulle on aivan sama ventovieraan kanssa jutella, ei siinä oo mitään vaikei ikinä oo nähnykää. En mä sitä koe, että siellä mitää vuorovaikutustaitoja oo oppinut lisää. (H1)

Mä oon muutenkin ollu sellanen vähä arka aina puhumaan tai ainakaan sanomaan ääneen nii kyllä, kyllä mun mielestä, kyllä musta on tullu rohkeampi ja uskallan sanoa mielipiteeni. (H5)

Kolme haastateltavista mainitsi oppineensa työskentelemään paremmin erilaisten ihmisten kanssa. Tämän kuvailtiin olevan sopeutumista siihen, että kaikkien kanssa on tultava toimeen ja kärsivällisyyden oppimista.

Monenlaisten ihmisten kanssa on oppinu tuleen niiku toimeen, että kyllä siellä niiku oppii ainakin kärsivällisyyttä. (H7)

No just ehkä se, että tavallaan pitää tulla toimeen kaikkien kanssa vaikka ei niinkään tykkäis ja näin että. (H8)

Haastatteluissa nousi esiin myös ihmistuntemuksen kehittyminen ja uusien puolien huomaaminen ihmisissä. Haastateltavat kertoivat kehittyneensä asiakaspalvelussa ja oppineensa lukemaan ihmisiä paremmin. Ihmisten piileviä taitoja huomattiin kuntouttavassa työtoiminnassa ja ennakkoluuloisuuden kuvattiin myös vähentyneen.

Kyllä mä osaan sitten niiku käsitellä asiakkaita tuolla sitten, sitten se, kyllä se kehittää koko ajan niiku ja sen oppii tuntemaan ihmisiä, ei näitä työkavereita sinänsäkään, mutta niiku asiakkaita, että sä näät asiakkaasta periaattees heti että aha se on tuolla päällä, että itte pittää olla tällä päällä ja noin poispäin. (H3)

Toki jostain ihmisestä on voinu ehkä sellasta, että on ollu joku sellanen tilanne, että ei ois ees kuvitellu, että joku, joku ihminen osaa, joku tietty siellä, osaa tehdä, tehdä jotain niiku tällaista, jotain tiettyä, mitä nyt ikinä, mitä nyt sitten onkaan, että se on niiku muista ihmisestä sellasia piileviä taitoja tavallaan. (H4)

Uusiin asioihin sopeutumista kokivat kuntouttavassa työtoiminnassa kaikki haastateltavat. Asiat, joihin haastateltavat kertoivat sopeutuneensa, vaihtelivat paljon. Sosiaalsiin suhteisiin ja tilanteisiin liittyvät asiat liittyivät työyhteisöön, yhdessä työskentelyyn ja työtehtäviin liittyviin sosiaalsiin normeihin.

Ehkä se että no tottakai kun toisista ei tykätä ja toisista tykätään niin sitten aina tavallaan löytyy se kaks puolta, niin sitten tavallaan tajus sen, että ehkä ei ite kannata puhua kestään mitään pahaa, koska aina löytyy sit se toinen joka kertoo toiselle ja niin edelleen, et aika paljon

sielläkin on kuullu justiin juttuja että joku on ihan tyhmä kun se tekee jotain. (H8)

Niiku se että ei saa sanoa niiku haluaa sanoa esimerkiksi asiakkaalle ... kyllä vapaat kädet on niiku muuten, mutta pitää se asiakaspalvelu pitää olla hallussa, ja se kyllä on. (H3)

Työelämään sopeutumista koettiin myös uusien työtehtävien kautta ja totuttelemalla työelämän rytmiin. Osa haastateltavista kertoi kuitenkin näiden olevan pieniä asioita, joihin totuttiin nopeasti.

No kyllä mä vähän aikaa kattelin sitä touhua, ensimmäinen kaks viikkoa, että hetkinen. Mut en mä tiedä, kyllä siitä pikkuhiljaa aukes se homma ja aluksihan se oli tietysti vähä sellaista, että kun ei tiedä oikein oli niin vieraan oloista touhua tuollainen. (H1)

Ainut oli ehkä että aamuhätykset oli vähän aikasempia ja silleen, että toki työtehtävät erilaisia ja tälleen, tällaset pikkujutut. (H6)

Kehittymismahdollisuuksia koettiin kuntouttavassa työtoiminnassa olevan ainakin jonkin verran. Osalle kehittymismahdollisuudet olivat vain pieniä asioita. Mahdollisuuksien vähäisyyden kerrottiin johtuvan työtehtävistä, jotka joko eivät mahdollistaneet kehittymistä tai olivat jo hyvin tuttuja, rutiininomaisia tehtäviä. Melkein kaikki kuitenkin kokivat kehittyneensä jossakin ja kuntouttavan työtoiminnan mahdollistaneen sen. Kehittymismahdollisuuksista keskustellessa kuntouttavassa työtoiminnassa kuvattiin olevan avoin ilmapiiri ja positiivinen vastaanotto, jos halusi kehittyä jossakin erityisesti.

Kyllähän siellä aina saa niiku esittää niitä omia toiveita tai niiku sillä lailla, että aina siellä otetaan niinku kehittämishommat niinku huomioon, että jos tällainen tuli mieleen, niin kyllä ne sitten aina sen ottaa huomioon ... kyllä ne on siellä sitten heti, niiku että joo, no sitä sitten harjotellaan ja kyllä sitä kysytäänkin niiku tosi usein, että onko tullu mitään sellaista mitä nyt haluaisi et niiku kehittää. (H7)

(Kuntouttavan työtoiminnan paikan esimies) on hyvin avoin ja se aina ottaa ideoita vastaan tosi paljon, että ei sille tarttee kun vähä heittää että "kuule mitäs jos" " joo anna mennä vaan", se on nii mahtava ihminen sillä lailla. (H2)

Työhön liittyvää kehittymistä kokivat melkein kaikki haastateltavat. Nämä liittyivät suurimmaksi osin uuteen alaan tutustumiseen ja kuntouttavan työtoiminnan tehtävissä kehittymiseen, kuten kassatyöskentelyyn, asiakaspalveluun, ruuan laittoon ja käsitöihin. Tämän lisäksi yksi haastateltavista kertoi päässeensä opastamaan uutta työntekijää. Yksi haastateltavista kuitenkin koki, ettei kuntouttavassa työtoiminnassa ole tullut uusia työtehtäviä.

Totta kai, mulle uus ala oli aivan ventovieras ala ... nii ikinä ollu tollalla alalla, tottahan se on tullu määrättyjä asioita. (H1)

Ei nyt silleen oo että kyllä siellä aika nää perus, mitä nyt on pitäny että, et siellä nyt, se on niiku avustava ... mutta ei oo silleen tullu mitään semmosta uutta, eikä meille ny annetakaan mitään semmosia niiku mitä ei vois kuvitella tekevän niiku, että, jos ei oo mitään valmiuksia nii ei ne lyö sua minnekään sellaseen hommaan. (H6)

Kehittymistä työtehtävien ulkopuolella nousi haastatteluissa myös paljon. Asiat, joissa oli kehitytty, liittyivät suurimmaksi osaksi sosiaalisiin tilanteisiin, itsetuntemukseen ja työelämätaitoihin. Osassa haastatteluista nousi työelämätaidoista esille palautteen vastaanottaminen, hermojen kestävyys ja oma-aloitteisuus.

Paljon on tullu sellasta oma-aloitteista, paljon enemmän niinku uskaltaa tehdä, mitä sitten tuolla muissa paikoissa, missä on joskus ollu niin, huomaa, että tuolla tekee paljon enemmän, helpommin niitä hommia mitä. (H7)

Oon tosiaan saanu palautettakin hyvin sitten kaikesta mitä siellä on tehny, että sekin vähän kannustaa sitte vaa eteenpäin, että on tullu vähän niinku silleen, että voisko tän tehdä toisin ja sitten on vähän niinku miettiny sitä ite uudestaan ja testannu eri menetelmiä eri jutuissa ja tavallaan siinäkin vähän niinku kehittyny, yleensä mä oon ollu aina se, että mä en kuuntele kenenkään mielipiteitä. (H8)

Itsetuntemuksessa esille nousi taito oppia tunnistamaan ja tietämään, miten paljon itseltään voi vaatia ja tarvitseeko aina vaatia niin paljon. Yksi haastateltavista kertoi myös oppineensa olemaan tarkkaavaisempi työtehtävissä.

Kyllä ite oon tullu sellaseks tarkkaava silmäisemmäksi noissa hommis, että se nyt on silleen, että yrittää ainakin tehdä. (H6)

Joskus voi olla iha hyväkin vaa tehdä sitä 5-6 tunnin työpäivää ja sitten niikun se, että se tekee tavallaan, kun oppii itte ittensä ihminen tunnistaamaan ja tietämään ne asiat nii miks pitää vaatia omalta itteltään, niiku omalta itteltään jonka kanssa elää päivästä toiseen, nii miks pitää vaatia turhaan liikaa, et sen mä oon ehkä oppinu täällä kutyn kautta. (H2)

Kuntouttava työtoiminta on tuonut myös **itsevarmuutta ja uskoa omaan osaamiseen**. Melkein kaikki haastateltavat toivat esille, että on tullut rohkeammaksi ja itsevarmemmaksi sosiaalisissa tilanteissa. Tämä on myös tuonut ajatuksia siitä, että voisi uskaltaa mennä työelämääinkin.

On ja se että, on, ei oo enää niin arka, että siis mä olin tosi pelokas ennen tuota, että nyt on tullu paljo sellane uskaliaampi, että nyt ehkä uskaltais johonkin mennäkin. (H7)

Mä oon aina halunnu olla ihmisten kanssa tekemisissä, ja tykkään kuunnella, tykkään puhua ja tykkään auttaa ihmisiä nii sitten tavallaan niiku kun tänne tuli nii se sillä lailla vahvasti mun sosiaalista hommaa että mä tiesin, että mä oon täs hyvä, niiku tavallaan se, että mä teen, jotakin mitä mä osaan tavallaan. (H2)

Kuntouttava työtoiminta on myös vahvistanut tunnetta, että on hyvä työtehtävissä ja osaa sekä pystyy tekemään asioita. Osaamisen tunteen vahvistuessa on uskaltanut kokeilla uusia työtehtäviä kuntouttavassa työtoiminnassa.

Joo, kyl se on niinku huomattavasti tuonu sitä sellasta oloa, että pystyy vaikka mihin, että kun vaan on oikeesti semmonen mistä tykkää ja näin niin, kyllä sinne sitten jaksaa nähdä vaivaakin asioihin, että. (H8)

Joo, kyllä se on että ei oo iha mikään rähmäkäpäälä että, silleen että pystyy tekemään ja jaksaa nii, sen että, ei oo silleen, että ei oo ihan että ei pysty, eikä kykene että, tietää kyllä kykenevänsä. (H6)

Pari haastateltavaa kuitenkin toi esille, ettei kuntouttava työtoiminta ole vaikuttanut oman osaamisen uskoon millään lailla. Työtehtävät ovat olleet sellaisia, jotka eivät haasta henkilöä tarpeeksi, jonka takia ei ole tullut tunnetta, että osaaminenkaan olisi vahvistunut.

Ei, ei oo tullu (uskoa omaan osaamiseen) koska se on sellaista, että ei siinä pysty, en mä pysty toteuttamaan sitä mitä mä oikeasti osaan, siis mä osaan mitä vaan, mutta tuo on, siis tuolla ei saa niiku periaattees,

siellä ei saa korjata ei mitään tällaista näin ja sitten pitää, nii en mä osaa sanoa, ei oo tullu, ei oo niiku sellaista työtehtävää tullut että ois mulle joku niiku sillai että. (H3)

Onnistumisen kokemuksia kertoivat kaikki haastateltavat kokeneensa kuntouttavassa työtoiminnassa. Onnistumisen kokemuksiin liittyivät eniten tarpeellisuuden tunne, työtehtävät ja työssä käynti sekä itsevarmuus. Tarpeellisuuden tunteesta kertoi osan haastateltavien kokemukset siitä, että he pystyivät auttamaan kuntouttavassa työtoiminnassa toisia ja he olivat tarpeellisia kuntouttavan työtoiminnan paikoissa.

Jos asukkaan saa hyvälle päälle nii, sillo mielestäni on (onnistunut), ku tykkäävät ku niitä käyttää jossaki ja pitää tollasia viriketoimintoja nii. (H1)

Työtehtäviin liittyvien onnistumisten kerrottiin olevan työtehtävästä hyvin suoriutuminen ja uuden oppiminen sekä itseluottamuksen vahvistumisen töissä. Kuntouttavassa työtoiminnassa onnistumisiksi mainittiin myös varmemmaksi tuleminen sosiaalisissa tilanteissa ja työtehtävissä. Yksi haastateltavista kertoi myös onnistumiseen sen, että on joka päivä onnistunut menemään töihin.

No on (onnistumisen kokemuksia), kun mä oon tosiaan oppinu paljon uutta tekemään. (H5)

Kaikki nää tämmöset uudet kokemukset, justiin et pärjäskin kassalla vaikka vähä jännitti näin niin, nekin on taas semmosia hyviä kokemuksia mitä on tullu. (H8)

Pari haastateltavaa kuitenkin mainitsi myös, että onnistumiset eivät olleet heille mitenkään erityisiä tai suuria. Tämän koettiin johtuvan siitä, että työtehtävät eivät olleet tarpeeksi haastavia tai vahvaa onnistumisen tunnetta muuten luovia.

Se on niiku että ei tuolla tuu sellaisia, juurikaan tuu sellasia riemunkiljahduksia. (H3)

Yhteenveto: Työelämävalmiuksien osalta kuntouttavalla työtoiminnalla oli osittain vaikutusta niiden kehittymiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa koettiin tulevan hyväksytyksi ja työilmapiirin kerrottiin olevan hyvä, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tämän koettiin kuitenkin vahvistavan työyhteisötaitoja. Sosiaalisten taitojen

vahvistuminen nousi erityisesti esille haastatteluissa. Vahvistusta tapahtui mm. sosiaalisissa tilanteissa rohkeammaksi tulemisessa, kärsivällisyydessä ja ihmistunte-
muksen kehittymisessä. Kaikki haastateltavat kertoivat myös sopeutuneensa uusiin
asioihin juurikin sosiaalisissa suhteissa ja työelämään totuttelussa. Osa haastatel-
tavista koki, että heillä oli mahdollisuus kehittyä kuntouttavassa työtoiminnassa,
mutta osalle nämä olivat vain pieniä mahdollisuuksia. Kehittymistä koettiin työtehtä-
vissä, palautteen vastaanottamisessa, oma-aloitteisuudessa, itsetuntemuksessa ja
hermojen kestävyudessa. Kuntouttava työtoiminta toi myös osalle haastateltavista
itsevarmuutta ja uskoa omaan osaamiseen. Pari haastateltavaa ei kuitenkaan ko-
kenut uskon omaan osaamiseen vahvistuneen työtehtävien helppouden vuoksi.
Kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin tullut onnistumisen kokemuksia kuntouttavassa
työtoiminnassa. Onnistumisen kokemukset liittyivät työtehtäviin, työssä käyntiin, it-
sevarmuuteen ja tarpeellisuuden tunteeseen.

9.4 Kokemuksia, näkemyksiä ja kehittämiskohteita kuntouttavasta työtoiminnasta

Ensimmäisinä ajatuksina kuntouttavasta työtoiminnasta sanana tuli haastatelta-
villa paljon erilaisia asioita mieleen. Sanana kuntouttavassa työtoiminnassa korostui
useammalla haastateltavista joko työ tai kuntouttava. Työstä tuli mieleen orjatyö ja
työ, joka ei ole kuitenkaan oikeaa työtä. Osa haastateltavista koki kuntouttavan työ-
toiminnan sanana hieman huonona. Kuntouttava sanana kalskahti, koska se koettiin
aluksi huonona asiana, kunnes ymmärrettiin, että kuntoutus on hyväksi itselleen.

Kuntouttava työtoiminta, orjatyötä, onhan se orjatyötä, sitä se on, et kyl
siitä niiku, on siitä varmaan hyötyäkin, mutta kyl sitä sais niiku jotakin
hyötyä sitten niiku muutakin kun sitä että siitä nyt ehkä näin saattaa olla
jotakin. (H7)

No ehkä se nimenä ensin aikoinaan vähä oli sellainen että, kuntouttava,
että mikä mä nyt oon, kun mä oon kuntouttavassa ja mitä, mut sittenhän
mä nyt tietysti sen ymmärsin heti siinä jo ennemminkin, että kun ei pysty
kaikkehen niin, tämä on hyvä systeemi. (H5)

Kuitenkin haastateltavien kuvaillessa ensimmäisenä mieleensä tulevia asioita kun-
touttavasta työtoiminnasta olivat ajatukset myönteisiä. Kuntouttavan työtoiminnan

kuvailtiin olevan mahtava juttu ja koettiin mukavaksi, että tällainen mahdollisuus on. Sen koettiin antavan siimaa työelämään ja palkkatyö koettiin raskaammaksi vaihtoehdoksi. Yhdellä haastateltavista korostui kuntouttava työtoiminta pitkänä prosessina, joka jatkuu aina tavoitteesta seuraavaan. Yksi haastateltava kertoi myös, että on kuullut kuntouttavan työtoiminnan olevan hyväksikäyttöä, mutta hänen kohdallaan asia ei ole näin.

Sen takiahan tämä tietääkseni on kuntouttava, että siellä on sitä siimaa, mitä ei oo sitten oikeessa työelämässä, tai oikees, nii oikees, sanotaan ny oikeas työelämäs, oikeeta työtä tämäkin on, mutta periaattees, no tässä nyt tulee, vähä feikkityötä. (H3)

Tavallaan kun miettii, niinku omia kokemuksia kuntouttavasta niin se on oikeastaan paljon muuta, että se on pitkä prosessi ja siitä on ollu paljon apua. (H8)

Työllistymisen edistäjänä kuntouttava työtoiminta jakoi haastateltavien välillä mielipiteitä. Noin puolet koki kuntouttavan työtoiminnan edistävän työllistymistä tai heidän tilannettaan muilla lailla. Työllistymistä edistävinä asioina koettiin rytmien saanti elämään, itsensä parempaan kuntoon saaminen ja palkkatuelle siirtyminen.

No kyllä mä sanoisin, että kun lähtökohtana on ollu se, että mä en oo liikkunu kotoo mihinkään ja ei oo ollu mitään rytmiä ja nyt mulla on niinku ihan sellanen rytmi ... että pyrkimys on siihen normaaliin työrytmiin, että sitten joskus saisi ihan kunnon töitä niin ois tavallaan se rytmi valmiina, niin olis vähän helpommin mennä sinnekin sitten. (H8)

Noin puolet haastateltavista kuitenkin koki, ettei kuntouttava työtoiminta edistä työllistymistä tai heidän tilannettaan muuten. Kuntouttavan työtoiminnan paikka koettiin joko alaltaan tai työtehtäviltään sellaiseksi, ettei se tukenut työllistymistä. Esille nousi myös huono työllisyystilanne. Pari haastateltavista ei ajatellut kuntouttavaa työtoimintaa työllistymisen edistämisen näkökulmasta, vaan tärkeämpää oli, ettei tarvinnut olla vain kotona.

No ei se ainakaan tolle alalle, että ei tuo oo ainakaan sitä mun alaa vaikka mä tykkään siellä olla, niin ei toi ainakaan oo se niiku se mun (ala). (H7)

Ei, ei, ei mun kohdalla ainakaan, eikä siellä oo mahdollisuutta ainakaan mitä oon kuunnellu niitä, että ainakaan sielläkään työllistyä, että kun kaikilla on niin ilmeisesti tiukas tuo raha-asia, että ei sinne palkata. (H5)

Tärkeäksi koettua kuntouttavassa työtoiminnassa ilmeni paljon. Kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että oli mahdollisuus kuntouttavaan työtoimintaan. Haastatteluissa tärkeäksi nousi erityisesti yksilöllinen tuki ja valinnanvapaus. Yksilöllinen tuki merkitsi haastateltaville henkistä ja fyysistä tukemista, tukipilaria, joka tuntee ja tietää asiakkaan ja ohjeistaa oikeaan paikkaan. Saman TYP-työntekijän pysyminen mainittiin myös tärkeänä tukena, jotta saa saman henkilön kanssa keskustella asioistaan.

Varmaan se, että ainakin on niinkun siinä semmonen tukipilari, että on ihminen mikä niiku tietää sut ja näin, että osaa ohjeistaa ainakin oikeeseen paikkaan ja tietää vähän ihmisestä enemmän niin, ettei vaan läntätä jonnekin että, tietää vähän ja tuntee näin, että osaa olla sit siinä. (H6)

Mä sanoisin, että se on tosi tärkeä että pysyy samat työntekijät ... jos täs kohtaa nyt vaihtuis joku työntekijä mulla niin, se vois olla ehkä taas semmonen joka veis, veis multa niiku iteltä mielenkiintoo asioihin ja tavallaan mä niin kun odotan sitä, että mä pääsen sille sanomaan asiat, jonka kanssa on se sopimuskin tehty ja näin. (H8)

Haastatteluissa nousi valinnan vapaus esille siten, että koettiin tärkeäksi, että saa valita itse millainen sopimus tehdään työpäivien ja -aikojen mielessä. Myös se koettiin tärkeäksi, että asiakkaan ääntä kuunnellaan ja saa itse päättää, minne kuntouttavan työtoiminnan paikkaan mennään, eikä kukaan päätä asiakkaan puolesta, miten pitää tehdä.

Se valinnaisuus on, luulisin näin, että täällä kumminkin saat loppujen lopuks valita sen että mikä on, ei sua pakoteta sinne menemään tai tuonne ... oikeessa työelämässä, ei siellä oo vaihtoehtoja et sä teet mitä sä teet, nii nii, täällä sä saat itte päättää, et se on tosi hyvä. (H3)

No tuo nyt ainakin on ehdottomasti hyvä juttu, kun sitä ei pakoteta kehtään, että sieltä voi lähteä vaikka sinä kellonlyömällä pois, jos kerran tuntuu siltä, että ei oo sellasta väkinäistä. Pakkopullaa nii sanotusti, se on siinä ainaki yks hyvä puoli. (H1)

Kuntouttavassa työtoiminnassa tärkeäksi haastatteluissa kerrottiin myös olevan työntekijöiden ymmärrys asiakkaiden elämäntilanteeseen sekä luottamus molemmin puolin työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Myös vertaisten kohtaaminen ja bus-sikortin saaminen työtoiminnassa käyntiin mainittiin hyväksi asioiksi.

Kun huomaa että mä en oo yksin, meitä on monta muutakin, nii nii, se on tuota mun mielestä hyvä asia. (H5)

Toi ihmisläheisyys mitä niiku (TYP-työntekijöiden nimet) on ollu ja ymmärrys nii se. Se on niiku se sellainen, mun mielestä tärkeä juttu niiku, että se pitää pysyä siellä, että sinne ei voi ottaa niiku iha ketä vaa töihin toisaalta sitten siihen hommaan niiku, että pitää olla vähä sitä kokemusta ja ymmärrystä siihen, pitää olla niin sanotusti sydän paikallansa. (H2)

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyvässä päätöksen teossa kaikki haastateltavat kokivat saaneensa olla vahvasti mukana. Kaikki haastateltavat olivat itse saaneet päättää, halusivatko mennä juuri tiettyyn kuntouttavan työtoiminnan paikkaan. Pari haastateltavaa myös kertoi, että olivat saaneet päättää mahdollisista tauoista ja uusista kokeiluista eri kuntouttavan työtoiminnan paikoissa. Osa haastateltavista myös toi esiin, että he saivat päättää kuntouttavan työtoiminnan päivät ja ajat itse sekä muuten vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan kokonaisuuden rakentamiseen.

Se kysyttiin, että kiinnostaisko sua sellainen ja sinne lähetettiin tosi fik-susti että ei oo mitään, että ei ollu mitään sä meet silloin ja silloin sinne, ei ollu mikään tällainen tyyliin ei todellakaan ollu ja sitä painotettiin, että ei mikään pakko oo. (H1)

Mun mielestä (TYP-työntekijöiden nimet) on mun kohdalla hoitanu tosi hyvin ne, että mitkä ne mun kiinnostuksen kohteet on, että sieltä läh-detty sitä kasaamaan. (H2)

Suurin osa haastateltavista koki myös saaneensa vaikuttaa työtehtäviinsä kuntout-tavassa työtoiminnassa. Haastateltavat kertoivat saaneensa vaikuttaa, millaisia työ-tehtäviä kuntouttavassa työtoiminnassa heillä on. Heitä on kuunneltu, jos ovat ha-lunneet kokeilla uusia työtehtäviä tai, jos on ollut jotain mitä eivät ole halunneet ko-keilla. Yksi haastateltava kertoi, että työtehtävät päätetään yhdessä muiden kun-touttavassa työtoiminnassa olevien kanssa ja yhden kohdalla työtehtävät menevät vastaavan työparin mukaan.

Kyllä ne sen otti niiku vaikka mä en kieltäytyny, että mielelläni mä en mee, jos vaan joku muu on nii ... että kyllä siellä kukaan ei oo pakottanu mihinkään eikä itte oo tarvinnu tunkea tai änkeä mihinkään, että se on, se menee hyvin siinä. (H3)

Kyllä me yleensä tota käydään aamulla kun yhdeksäksi mennää niin tota ohjaaja käy sitten läpi, läpi ne että mitä päiväs tehdään ja sitten kysytään että kuka haluaa tehdä tämän ja kuka haluaa tehdä tämän ja sieltä sitten ihmiset huutaa kilpaa että miten ne haluaa tehdä sillä lailla. (H4)

Ohjausta työtehtäviin koettiin myös saaneen hyvin. Haastateltavat kertoivat, että kuntouttavan työtoiminnan alkaessa heitä neuvottiin hyvin ja annettiin ohjeita työtehtäviin. Myös myöhemmin tultiin heti auttamaan, jos apua tarvittiin.

Siellä opetetaan tosi hyvin, ettei siellä oo sillain, että sä teet nyt, että kyllä siellä on niiku heti, ja heti tullaan auttamaan jos sä et niiku handlaa sitä hommaa itte. (H7)

Sosiaalista tukea kuntouttavassa työtoiminnassa koettiin hyvin paljon. Melkein kaikissa haastatteluissa nousi esille, että kuntouttavassa työtoiminnassa saatiin tukea muilta samassa kuntouttavan työtoiminnan paikoissa olevilta. Haastateltavat kertoivat, että ihmiset kannustavat jatkamaan eteenpäin elämässä ja tukivat toisiaan työskentelyssä. Omista henkilökohtaisista asioistakin pystyi keskustelemaan yhdessä muiden kanssa.

Kyllähän ne sitte ne muutkin siellä kannustaa, kannustaa sit eteenpäin. (H4)

Jos on niiku jotaki huonosti tai on ilonen jostain asiasta tai surullinen jostain asiasta niiku omassa perhe-elämässä, nii täällä voi kertoa ne ihan niiku, että kun aiemmissa työpaikoissa nii se on vaa ollu, että mennään töihin ja tehdään töitä ja lähdetään pois. että täällä niiku kuunnellaan toinen toistamme sitten kuitenkin ja murheinensa ja vähemmän murheita ja sillä lailla, että kohdataan toinen toisemme niiku siinä aidosti. (H2)

Haastatteluissa tuli myös esille, että haastateltavat saivat tukea myös esimiehiltä, ohjaajilta tai TYP-työntekijöiltä. Kuntouttavan työtoiminnan paikoissa koettiin saaneen hyvin palautetta tehdystä työstä ja kannustettiin jatkamaan eteenpäin kuntout-

tavassa työtoiminnassa. Haastateltavat kertoivat myös, että heidän kanssaan keskusteltiin tulevaisuudesta ja siitä, mitä he haluaisivat tehdä seuraavaksi. Yksi haastateltava myös kertoi, kuinka hänen kanssaan oli pohdittu sopivia tavoitteita eteenpäin ja sanoitettu niitä hänelle.

Ne niiku kannustaa ja noin ja sitten kun se palaverikin on näin, ja toki (esimies) on siinä meidän kanssa nii antaa sitä palautetta ... että, kyllä se on hyvin tehny ja kyllä sille sopii kaikki ja se on niin ahkera. (H5)

On tosi hyvin niiku tavallaan kannustanu siihen, että ihan mitä sä itte haluat ja kuinka sä itte haluat ja mitä sä mietit, että kaikki portit on auki, et sillä lailla ne on siihe ollu kannustavia, että niiku miettiä niitä asioita. (H2)

Sosiaalietuuksissa ja niiden hakemisessa melkein kaikki haastateltavat kokivat saavansa apua tarvittaessa. Yksi haastateltava kertoi kuitenkin kokevansa, ettei tällaista apua saa ja kertoi, että aina ei löydy henkilöä, joka tietäisi näistä asioista. Apua koettiin saavan muilta kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviltä, ohjaajilta tai esimiehiltä. Jos kuntouttavan työtoiminnan paikassa ei ollut henkilöä, joka osaisi auttaa, koettiin ammattihenkilöihin saavan yhteyden tarvittaessa esimerkiksi TYPistä.

On siellä, et se joka on lähinnä tosta justiin kuntouttavasta työtoiminnasta ja palkkatukilaisista ns vastaa niin semmonen henkilö, joka tekee niitä sopimuksia niin on aina sanonu, että jos on jotaki ongelmaa nii voi tulla kysymään. (H6)

Korvaus, jonka kuntouttavassa työtoiminnassa käynnistä saa, tuli myös esille haastatteluissa. Suurin osa haastateltavista koki, että korvaus voisi olla isompi. Korvauksen ei nähty täysin vastaavan aina työtehtäviä ja vastuita, mitä siihen liittyy. Korvauksen korotuksen mainittiin myös voivan lisätä työttömien motivaatiota osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. Haastatteluissa myös nousi esiin, ettei kuntouttavaan työtoimintaan osallistuta rahan vuoksi ja yksi haastateltavista kertoi saavansa saman rahan melkein olemalla vain kotona. Osa haastateltavista kuitenkin piti korvausta sopivana heidän tilanteessaan.

Jos mietitää niiku taas tota raha asiaa, että tosiaan kun siihen sais jonkinlaista valtiolta tai jostaki joku rahotus, että se ois enemmän se palkkamäärä siihen alkuhun tai jotenki semmosta, että se oikeesti motivois

siihen, että ihmiset niiku hoksais sen, tai että ei vietäis sun asumistukia tiettyyn pisteeseen asti enemmän tai jotakin sellaista, vähä niiku sellaista porkkanaa. (H2)

On se aivan hyvä, hyvä, että tottakai aina mitä enemmän nii parempi, mutta kyllä se, kyllä se näinkin menee. (H4)

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita haastateltavat osasivat hyvin kertoa ja niitä tuli useampiakin esille haastatteluissa. **Valinnan vapautta** toivottiin kuntouttavaan työtoimintaan lisää useammassa haastattelussa. Haastateltavat toivovat, että saisivat enemmän päättää mitä tekevät kuntouttavassa työtoiminnassa ja kuinka kauan haluaa olla tietyssä kuntouttavan työtoiminnan paikassa.

Ehkä se pitäis saada niinku enemmän ite päättää, että kauanko sä haluat olla siellä jos sä viihdyt tai niinku tällaista, ettei se olis niin sellaista niinku, että sen päättää muut, että sinä oot nyt täällä niin kauan, tai teet tätä niin kauan, että, että jos sulla ei tosiaan oo mitään muuta mahista, nii mikset sä sit tekis sitä hommaa, jos sä siitä tykkäät. (H7)

Sais niiku ehkä itte enemmänki, tai niiku itellä olla enemmän sitä valtaa, että mitä siellä tekee että, se on aika, aika pitkälti niiku määrätty, niiku meilläki ne askartelutyöt nii on vähä sillä lailla, että sieltä ohjaaja sanoo, sanoo että ois tarkoitus tehdä tällasta ja se sit vaa tehdään. (H4)

Valinnan vapautta toivottiin myös kuntouttavan työtoiminnan paikkojen suhteen. Toivottiin, että olisi enemmän vaihtoehtoja, minne voisi mennä kuntouttavaan työtoimintaan tai työkokeiluun. Myös kuntouttavan työtoiminnan päivien määrää toivottiin voivan lisätä viideksi päiväksi viikossa.

Varmaan se päivämäärä, että jos on niiku, ei saa olla viittä päivää nii ehkä se on itelle, että jos sä oot oikein niiku paremmas kunnos ja näin, että ja haluisit olla sen ihan normi 5 päivää viikos nii se. (H6)

Justiin nää kaikki tämmöset paikat mihin vois mennä työkokeiluun, esimerkiksi kirjastoon on vissiin aika vaikee päästä niin, kaikki niinku tällaiset et tavallaan ois vapaa valita ihan mistä vaan mihin menis niin se olis tietysti ihan niinkun mahtavaa. (H8)

Tiedon saanti ja tiedottaminen asioista nousi myös teemana esille muutamassa haastattelussa. Lisää tietoa kaivattiin kuntouttavasta työtoiminnasta, esimerkiksi

työkokeilun ja kuntouttavan työtoiminnan eroista. Kuntouttavaa työtoimintaa mainittiin myös voivan markkinoida enemmän, jotta ihmiset saisivat tietää siitä mahdollisuutena. Myös säädökset koettiin sekavaksi, tarkoittaen poissaolojen suhteen Kelan ja kuntouttavan työtoiminnan paikan välisiä eroja. Lisää tietoa toivottiin myös mahdollisista työvaatteisiin saatavista tuista. Yhdessä haastattelussa tuli myös esille informaation puutteellinen kulku kuntouttavan työtoiminnan paikassa. Ohjaajien koettiin kertovan mahdollisista muutoksista vasta viime hetkellä ja toivottiin, että asioista tiedotettaisiin mahdollisimman pian, jotta niihin voitaisiin varautua.

Mun mielestä tällaisia niiku pitäis saada enemmän markkinoitua niiku tai siis silleen niiku ihmisten tietouteen, että tällaista on olemassa, että ei aina ei aina tarttee olla niiku se, niiku päiväleipätyötä niin sanotusti vaan että niiku saatas sitä enemmän, ja sais siihe enemmän ehkä rahatusta tai jotakin mitä siihen niiku, millä sen sais, sen kynnyksen siihen matalaks tavallaan. (H2)

Kyllä se sais olla ja justiin niiku pitäis ehkä olla selkeemmin justiin noi, että nuo poissaolot ja tällaiset sitten niinku, että mitkä on Kelan säädökset ja mitkä on työpaikan säädöksiä. (H7)

Eriarvoisuuden kokemuksia oli myös osalla haastateltavista ja siihen toivottiinkin kehittämistä. Pari haastateltavaa kertoi, että kuntouttavassa työtoiminnassa olevia leimataan. Leimaamisen kuvattiin olevan ”9 euron ihmisenä olemista” ja yksi haastateltava koki myös työterveyspalveluiden olevan eriarvoistavia. Työterveyspalveluiden toivottiin koskevan myös kuntouttavan työtoiminnan työntekijöitä, sillä sairasloman hakemisen kerrottiin olevan vaikeampaa kuntouttavassa työtoiminnassa.

Silleen ainakin, missä nyt ikinä onkaan tää kuntouttava työtoiminta, missä firmassa nii silleen, että on niiku ainakin semmonen tasa-arvonen paikka, että ei olis sit semmosta, että kun on noita yhdeksän euron ihmisiä nii, ettei niiku silleen leimattais sillä tavalla ihmisiä, että silleen, että olis vaa niiku kaikki samalla pisteellä niin se olis se paras. (H6)

Me ollaan niiku roskasakkia, sanotaan näin, näihin muihin verrattuna, et siinä, siinä on niiku hyvä pointti. (H3)

Prosessin selkeyttämistä toivottiin myös. Parissa haastattelussa nousi esille tarve palaverien lisäämiseen. Yhdessä haastattelussa mainittiin yleisesti tarve tiheimmille tapaamisille TYP-työntekijöiden kanssa, jotta saisi enemmän välipalautetta ja

saisi keskustella tilanteestaan sekä kuntouttavan työtoiminnan jatkosta. Toivottiin myös, että ensimmäisellä käynnillä selkeyttäisiin prosessia esimerkiksi lapulla, jossa olisi yksinkertaisesti selitetty aihealueet, joista puhuttaisiin. Lapun ollessa asiakkaalla mukana sen koettaisiin tukevan muistamista ja asioiden mietintää. Loppupalaveria taas toivottiin selkeyttämään, miten toimia kuntouttavan työtoiminnan loppua.

Jos tulee ensimmäiselle käynnille, missä niinku mietitään näitä kaikkia työjuttuja ja näin niin tavallaan ois ihan kiva saada vaikka käteen semmonen lappu, missä on yksinkertaisesti vaan niinku laitettu aihealueet kaikki niinku, et ja vaikka siihen käyttöön et muistais puhua kaikesta tai näin ja sitten et sen lapun sais ehkä vielä jopa mukaan, et saa jäädä miettiä niitä asioita ja et muistaa sitte ite kaiken, mitä on niinku puhuttu. (H8)

Näiden lisäksi kehittämisehdotuksena tuli yhteisen palaverin pitäminen kuntouttavassa työtoiminnassa olevien kesken. Näin eri kuntouttavan työtoiminnan paikoissa olevat voisivat jakaa kokemuksiaan ja mielipiteitään asioista. Haastateltava kuitenkin totesi, että moni asiakas ei luultavasti kehtaisi osallistua tällaiseen. Yhdessä haastattelussa myös tuotiin esille, että olisi hyvä päästää selvästi sairaat tai työkyvyttömät eläkkeelle, jotta TYP voisi kohdentaa voimavaroja tilanteisiin, joissa työkykyä on vielä jäljellä.

Yhteenveto: Näkemykset ja kokemukset kuntouttavassa työtoiminnasta olivat suurimmaksi osaksi positiivisia. Se koettiin hyväksi mahdollisuudeksi edistää työelämään siirtymistä. Osa haastateltavista piti kuntouttavaa työtoimintaa sanana kuitenkin huonona, sillä siitä tuli mieleen orjatyö ja kuntoutus koettiin aluksi huonona asiana. Kuntouttavan työtoiminnan työllistymistä edistävä vaikutus jakoi mielipiteitä. Osa haastateltavista koki, ettei se edistä työllistymistä epäsopivien työtehtävien ja huonon työllisyystilanteen vuoksi. Osa kuitenkin koki rytmin ja oman tilanteensa paranemisen sekä palkkatuelle siirtymisen edistävän työllistymistä. Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa olla mukana päätöksen teossa, kuten minne haluavat mennä kuntouttavaan työtoimintaan. Suurin osa haastateltavista koki myös saaneensa vaikuttaa osittain työtehtäviinsä ja saavansa niihin ohjausta tarvittaessa. Sosiaalista tukea saatiin kuntouttavassa työtoiminnassa paljon niin muilta asiakkailta kuin esimiehiltä, ohjaajilta tai TYP-työntekijöiltä. Sosiaalinen tuki painottui kannus-

tamiseen, tulevaisuudesta ja omasta elämästä keskusteluun sekä palautteen saamiseen. Sosiaalietuuksien hakemiseen koettiin myös saatavan apua tarvittaessa yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta. Kuntouttavasta työtoiminnasta saatavan korvauksen ei koettu olevan aina työtehtäviä vastaava. Korvauksen korotuksen mainittiin myös voivan lisätä motivaatiota osallistua, vaikka korvausta ei pidetty tärkeimpänä syynä osallistumiseen. Tärkeää kuntouttavassa työtoiminnassa kerrottiin olevan mm. yksilöllinen tuki, valinnanvapaus, työntekijöiden ymmärtäväisyys asiakkaiden tilanteisiin ja molemminpuolinen luottamus. Kehittämiskohteita haastateltavat kertoivat olevan mm. valinnan vapauden laajentaminen, parempi tiedon saanti ja tiedottaminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Myös prosessin selkeyttäminen ja palavereiden lisääminen mainittiin kehittämiskohteiksi.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin tutkimustulosten perusteella. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kuntouttavan työtoiminnan merkitystä elämänhallintaan ja työelämävalmiuksiin sekä -taitoihin. Kuntouttavan työtoiminnan muut merkitykset elämässä liittyvät myös vahvasti työelämään siirtymiseen, joten teemoja tarkastellaan erityisesti tästä näkökulmasta. Työllistymisen edistämisen ollessa kuntouttavan työtoiminnan yhtenä tavoitteena tarkastellaan näitä teemoja erityisesti siitä näkökulmasta. Johtopäätöksissä kuvataan myös haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia kuntouttavasta työtoiminnasta.

Kuntouttavan työtoiminnan merkitys elämässä koettiin suureksi. Merkityksellisenä pidettiin rytmin ja sisällön saantia elämään. Elämäntilanteenkin koettiin muuttuneen osittain juurikin saamalla motivaatiota, sisältöä ja rytmiä elämään. Suurimmalla osalla haastateltavista vaihtoehto, jos eivät olisi kuntouttavassa työtoiminnassa olisi ollut negatiivinen. Monet olisivat olleet kotona, epämieluisassa työssä tai eivät tienneet, missä olisivat. Myös sosiaalisissa suhteissa kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin olevan paljon merkitystä. Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa työkavereita ja useampi koki voitavansa keskustella henkilökohtaisistakin asioista kuntouttavassa työtoiminnassa. Perheelliset pitivät tärkeänä myös aikuisen seuran saamisen. Työllä onkin todettu olevan suuri merkitys sosiaalisesti tarjoamalla mahdollisuuden olla työyhteisön jäsenenä (Tepsa 2012, 39). Kuntouttavassa työtoiminnassa siis saa sosiaalisia suhteita, joista voisi jäädä paitsi ollessa kotona.

Haastatteluissa nousi esille myös muutama terveyteen liittyvät merkitys. Haastatteluissa kerrottiin sosiaalisten tilanteiden pelon lieventyneen ja päihteiden käytön vähentyneen kuntouttavassa työtoiminnassa käydessä. Terveys ja hyvinvointi ovat yksilöllisiä työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä (Järvikoski & Härkäpää 2011, 128). Pitkäkestoisesta työttömyydestä on myös todettu vähentävän hyvinvointia ja lisäävän sairastavuutta (Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalvelut 2011, 7). Kuntouttavalla työtoiminnalla voi olla siis merkitystä myös terveyden edistämisen näkökulmasta, joka juuri osoittaa työtoiminnan kuntouttavaa merkitystä myös työllistymisen edistämiseksi.

Elämänhallinnan merkitys painottui tutkimustuloksissa paljon. Rintamäen tutkimuksessa työn kerrotaan tuovan elämään rutiinia, helpottavan arjen ja elämän järjestelyä ja luovan elämästä järjestyneen, toistuvan kokonaisuuden (Rintamäki 2016, 220-222). Kuntouttavan työtoiminnan koettiin juurikin tuovan erityisesti rytmiä elämään, tasapainottavan arkea ja kohentavan tyytyväisyyden tunnetta. Säännöllisyyttä ja sisältöä saa elämään, kun on paikka ja aika, johon sitoutua. Usein myös elämä, jossa on sisältöä ja säännöllisyyttä, tasapainottaa arkea. Haastatteluissa nousikin esille, että haastateltavat, joilla oli useampi päivä viikossa kuntouttavaa työtoimintaa, kokivat enemmän kuntouttavan työtoiminnan tasapainottavan arkea. Tyytyväisyyden tunnetta kohottavina asioina koettiin sosiaaliset suhteet, tarpeellisuuden tunne, hyväksytyksi tuleminen ja itsetunnon kohentuminen. Työelämässä merkityksellistä palkan lisäksi onkin sosiaaliset suhteet, osallistuminen, itsetunnon kohentuminen ja ajankäytön jäsentyminen (Hiilamo 2010, 274). Kuntouttava työtoiminta tavallaan siis korvaa elämänhallinnan osa-alueita, joita työelämä tukisi.

Kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin myös olevan aktivoiva merkitys kuntouttavan työtoiminnan ulkopuolella ja arjessa. Itsevarmuuden kasvaminen voi johtaa myös aktiivisempaan työnhakuun, kuten yksi haastateltavista kertoikin. Kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin myös olevan merkitystä päätösten tekemiseen ja tunteeseen, että asiat järjestyvät. Osa haastateltavista kuitenkin kertoi, että päätösten tekeminen oli helppoa ja asioiden järjestymisen tunne oli heillä jo ennen kuntouttavaa työtoimintaa. Myös elämän ja arjen järjestelyn haastateltavat kokivat olleen hallinnassa jo ennestään. Marttilan ja Ojanperän opinnäytetyössään (2011, 69) haastateltavat asiakkaat kertoivat osanneensa hoitaa asiansa jo ennen kuntouttavaa toimintaa. Heidän opinnäytetyössään pohdittiin kysymyksen voineen loukata jotakin haastateltavista. Koen kuitenkin tässä opinnäytetyössä haastateltavien kertoneen avoimesti asioista ja ennemminkin haastattelujen tulosten kuvaavan sitä, että kuntouttavassa työtoiminnassa olevilla elämänhallinnassa ei ole kaikilla osa-alueilla haasteita. Kuntouttava työtoiminta voi olla myös sen verran matalan kynnyksen toimintaa, että omat asiat on helppo hoitaa ja sopia sen aikana.

Perheellisillä kuntouttava työtoiminta kuitenkin toi haasteita perheen ja työn yhdistämisessä. Tämän koettiin olevan hyvää harjoittelua työelämään siirtymistä varten.

Arjen järjestelyn vahvistuessa työelämään siirtyminen helpottuu, joten tässä mielessä kuntouttava työtoiminta vahvistaa joidenkin kohdalla tätä elämönhallinnan osa-aluetta. Näkemykseen elämästä ja arjesta kuntouttavalla työtoiminnalla ei koettu olevan merkitystä. Tämä voi johtua siitä, että haastateltavat tiesivät jo, millaista elämä ja arki on, joka kertoo siitä, että heillä on kokemusta arjen hallinnasta. Vapaa-aajan arvostuksen kerrottiin kuitenkin vahvistuneen, mikä kertoo muutoksesta siihen, että on velvollisuuksia ja sitoutumista kuntouttavan työtoiminnan päivinä.

Kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin myös olevan osittain merkitystä suunnitelmien luomisessa. Osalle tulevaisuuden suunnitelmat eivät kuitenkaan olleet ajankohtaisia. Hyvään elämönhallintaan liittyy taito suunnitella tulevaisuutta järkevästi (Keltikangas-Järvinen 2008, 253). Kuntouttavan sosiaalityön työprosessissakin mainitaan elämönhallinnan tukemista olevan asiakkaan tukeminen päätösten tekoon ja suunnitelmien toteuttamiseen (Liukko 2006, 84–85). Tässä mielessä kuntouttava työtoiminta tukee elämönhallintaa antamalla aikaa ja tilaa miettiä tulevaisuutta sekä mahdollisuuden kokeilla ja nähdä eri vaihtoehtoja.

Elämönhallinnan voi sanoa vahvistuneen kuntouttavassa työtoiminnassa. Erityisesti elämönhallinnassa esille nousi rytmin ja arjen tasapainoisuuden tukeminen. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että kaikkien elämönhallinnan osa-alueiden vahvistamista ei ole koettu tarpeelliseksi. Haastateltavien välillä myös oli eroja eri elämönhallinnan osa-alueiden välillä, joka osoittaa tarvetta yksilöllisempään tarkasteluun elämönhallinnan tukemisessa. Kuntouttava työtoiminta myös haastattelujen perusteella vaikuttaa korvaavan työelämästä saatavaa tukea elämönhallintaan.

Työelämävalmiuksissa ja -taidoissa erityisesti esille nousi sosiaalisten taitojen kehittyminen ja työyhteisön jäsenenä oleminen. Sosiaaliset taidot vahvistuivat melkein kaikilla haastateltavilla kuntouttavassa työtoiminnassa. Haastateltavat kertoivat mm. tulleensa rohkeammaksi sosiaalisissa tilanteissa, tulevansa paremmin toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja ennakkoluulojen vähentyneen. Vuorovaikutustaidot ja erityisesti yhteistyössä toimimisen taito koetaankin tärkeiksi nykyajan työmarkkinoilla (Digiajan työelämävalmiudet – kaikille kätevästi 2017, 22). Hyviin kommunikointitaitoihin kuuluu myös taito olla tulkitsematta viestejä väärin ennakkoluulojen vuoksi (Ruohotie 2000, 45). Sosiaalisten taitojen ollessa suuressa roolissa työmark-

kinoilla kuntouttava työtoiminta tukee työllistymisen edistämistä vahvistaessa asiakkaiden taitoja. Sosiaaliset taidot olivat kuitenkin haastateltavilla jo melko hyvät ennen kuntouttavaa työtoimintaa, mutta kuntouttava työtoiminta on kehittänyt ja ylläpitänyt työelämään liittyviä sosiaalisia taitoja. Haastateltavat kokivat myös joutuneensa sopeutumaan uusiin asioihin ja näissä erityisesti sosiaaliset tilanteet korostuivat. Kuntouttava työtoiminta tarjoaa siis mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja, joita työelämän ulkopuolella ei välttämättä tulisi kohdattua.

Työilmapiiri koettiin kuntouttavassa työtoiminnassa hyväksi ja työyhteisöön pääsi hyvin mukaan. Jos työyhteisössä oli haasteita, koettiin niistä selviytyvän. Aarnikoivun mukaan työelämässä tarvitaan työyhteisötaitoja, kuten vuorovaikutteisuutta ja rakentavaa toimintaa (Aarnikoivu 2010, 70). Kuntouttavassa työtoiminnassa pääsee osaksi työyhteisöä ja harjoittelemaan työyhteisötaitoja. Tämä osoittaa kuntouttavan työtoiminnan korvaavan työelämän kokemuksia työyhteisön jäsenenä olemisesta. Kuntouttavassa työtoiminnassa koettiin olevan myös hyväksyvä ilmapiiri. Henkilöiden saadessa hyviä kokemuksia työilmapiiristä voi siirtyminen työelämään helpotua tulevaisuudessa. Työelämäosallisuus onkin työllistymisen edistäjänä tärkeä tekijä, sillä se vahvistaa ihmisen motivaatiota, aktiivisuutta ja itsetuntoa (Böckerman 2018, 242).

Haastatteluissa nousi esiin myös työelämätaidoissa kehittyminen palautteen vastaanottamisessa, hermojen kestävyudessa ja oma-aloitteisuudessa. Työelämässä tarvitaankin entistä enemmän itsensä johtamisen taitoja, kuten taitoa käsitellä kriittikkiä ja stressiä sekä motivoida itseään toimimaan tavoitteita kohti. (Carnevale & Smith 2013, 494, 496). Uusiin työtehtäviinkin jouduttiin sopeutumaan, mutta osaksi ne koettiin vain pieninä asioina. Kehittämismahdollisuuksia koettiin olevan jonkin verran, mutta osalle ne olivat pieniä asioita, työtehtävien ollessa tuttuja ja rutiininomaisia. THL:n julkaisemassa raportissa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokivat myös, etteivät työtehtävät aina edistä osaamista (Tammelin 2010, 70). Työtehtäviin liittyvää kehittymistä voisi olla enemmän, jos olisi mahdollisuus tehdä haastavampia työtehtäviä. Työhön liittyvää kehittymistä kuitenkin koettiin uuden alan tai työtehtävissä kehittymisen kautta, kuten asiakaspalvelutyöskentelyssä. Tämä voi antaa uusia taitoja ja näkemyksiä tulevaisuutta varten ja pienetkin työtehtävissä kehittymiset voivat vahvistaa henkilön itseluottamusta.

Osa haastateltavista koki myös tulleen itsevarmemmaksi ja uskon omaan osaamiseen vahvistuneen kuntouttavassa työtoiminnassa. Onnistumisen kokemukset kuntouttavassa työtoiminnassa liittyivät tarpeellisuuden tunteeseen, työtehtäviin, työssä käyntiin ja itsevarmuuden kasvamiseen. Työtoiminnassa koetut onnistumiset vahvistavat työelämäosallisuutta, joka tukee työllistymisen edistymistä (Böckerman 2018, 242). Onnistumisen kokemukset ovat myös vahvasti liittyneet työelämässä koettaviin asioihin, joten nämä kokemukset voivat helpottaa työelämään siirtymistä tulevaisuudessa.

Työelämävalmiuksissa ja -taidoissa koettiin siis kehittyneen jonkin verran kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaaliset taidot nousivat eniten esiin ja työtehtäviin liittyvä kehittyminen koettiin vähäisemmäksi. Tähän vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan vähäiset mahdollisuudet kehittyä pidemmälle työtehtävissä, niiden ollessa rutiininomaisia ja tuttuja. Työtehtävien rutiininomaisuus ja helppous myös vaikutti siihen, että kaikki haastateltavat eivät kokeneet uskon omaan osaamiseen vahvistuneen. Onnistumisen kokemukset, itsevarmuuden kasvaminen ja hyväksi koettu työyhteisö kuitenkin vahvistivat uskallusta siirtyä tulevaisuudessa työelämään.

Kokemukset ja näkemykset kuntouttavasta työtoiminnasta olivat enimmäkseen positiivisia. Kuntouttava työtoiminta koettiin hyvänä mahdollisuutena siirtyä omassa tahdissa työelämään. Sanana kuntouttava työtoiminta kuitenkin särähti alussa useamman haastateltavan korvaan. Siitä tuli mieleen orjatyö ja kuntoutus saatettiin kokea alussa huonona asiana, ennen kuin siihen tutustuttiin enemmän. Kuntouttavalla työtoiminnalla on osittain huono maine, joka näkyy haastateltavien kerronnassa. Kuntouttavasta työtoiminnasta on aikaisemmissakin tutkimuksissa tullut esiin, että sitä kohtaan on ennakkoluuloja. THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 59) havaittiin, että kuntouttavan työtoiminnan koettiin voivan leimata työmarkkinoilla ja Marttilan ja Ojanperän (2011, 65) opinnäytetyössä toivottiin kuntouttavan työtoiminnan yleisen kuvan parantamista ennakkoluulojen vähentämiseksi.

Työllistymisen edistäjänä kuntouttava työtoiminta jakoi mielipiteitä. Työllistymisen koettiin edistyvän elämänhallinnan parantumisella, kuten rytmin saannilla elämään. Toisaalta työtehtävien, kuntouttavan työtoiminnan alan ja huonon työllisyystilanteen vuoksi kuntouttavan työtoiminnan ei koettu edistävän työllistymistä. Haastattelujen

tulokset kuvastavat kuntouttavassa työtoiminnassa olevia haasteita. Sen tarkoituksena on edistää työllistymistä, mutta kaikilta osilta se ei pysty siihen vaikuttamaan. Rakenteelliset työttömyyden esteet hankaloittavat työllistymistä paljon. Vaikka työllistymispalveluilla on positiivisia vaikutuksia, ne eivät pysty vaikuttamaan kaikkiin työllistymiseen vaikuttaviin tekijöihin. (Elonen ym. 2017, 293)

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa tutkimuksessa työvoimavirkailijat toivat esille, että luottamuksellisuus ja asiakkaiden kuuntelu on tärkeää. Asiakkaiden näkemystensä huomioiminen voi myös kasvattaa asiakkaan motivaatiota työnhakuprosessiin. (Terävä ym. 2011, 74) Tämän opinnäytetyön tutkimustuloksissa kuntouttavassa työtoiminnassa koettiin erityisesti tärkeäksi yksilöllinen tuki ja valinnanvapaus. Tämän lisäksi tärkeää oli työntekijöiden ymmärrys asiakkaiden elämäntilanteeseen ja molemminpuolinen luottamus. Haastateltavat kokivat myös, että heidät otettiin päätöksen tekoon hyvin mukaan ja se koettiin myös tärkeäksi. Haastateltavat kertoivat paljon asioita, jotka kuvasivat kuntouttavasta työtoiminnasta saatavaa sosiaalista tukea. Sosiaalisen tuen merkitys on ilmennyt myös muissa tutkimuksissa. Marttilan ja Ojanperän (2011, 65) opinnäytetyössä ohjaajan kannustuksen ja tuen merkitys korostui. Elon ym. (2016, 25) opinnäytetyössä taas sosiaalisen toiminnan kautta koettiin saavan vertaistukea, jonka koettiin voivan edistää elämäntilainta.

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteissa nousi kuitenkin myös esille valinnanvapauden lisääminen. THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 56) kerrottiin, ettei kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat kokeneet aina voivansa vaikuttaa työtuntien ja -päivien määrään ja ettei osallistujien jaksamista aina otettu huomioon näistä sovittaessa. Tämän opinnäytetyön tuloksissa ei koettu näin voimakasta mahdottomuutta vaikuttaa asioihin, mutta lisää valinnan vapautta toivottiin kuitenkin mm. työtehtäviin ja kuntouttavan työtoiminnan paikkaan sekä sen keston. Vaikka asiakkailla siis on valtaa päätöksen teossa, sitä kaivataan vielä lisää. Tämä voi kertoa asiakkaiden tarpeesta saada hallita omaa prosessiaan ja työllistymistään yhä enemmän. Prosessin selkeyttäminen ja palaverien lisääminen nousi myös esille kehittämiskohteena. Näiden avulla asiakkaat voisivat päästä vielä vahvemmin mukaan päätösten tekoon. Prosessin kuitenkin tulisi pysyä tarpeeksi avoimena, jotta yksilöllisyys työskentelyssä ei katoa.

Haastatteluissa nousi esiin myös pari eriarvoisuuden kokemusta. Kuntouttavan työtoiminnan paikoissa koettiin välillä leimaamista, jos kuntouttavan työtoiminnan paikassa työskenteli myös palkattuja työntekijöitä. THL:n julkaisemassa raportissa (Tammelin 2010, 71) nousi myös esille asiakkaiden kokemuksia työyhteisön ulkopuolelle jäämisestä ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia eriarvoisessa asemassa työskentelystä verrattavissa palkallisiin työntekijöihin. Kuntouttavan työtoiminnan paikoissa tulisi siis yhä keskittyä tasa-arvoiseen kohteluun ja ilmapiiriin. Tämän opinnäytetyön haastatteluissa toivottiin myös suurempaa tiedonkulkua, lisää tietoutta kuntouttavasta työtoiminnasta ja kuntouttavaa työtoimintaa mainittiin voivan myös markkinoida enemmän. Jos kuntouttavasta työtoiminnasta olisi enemmän tietoa ja sitä markkinoitaisiin tehokkaammin, voisi tämä myös vähentää leimaamista. Lisääntynyt tietoisuus ja suurempi tiedonkulku vahvistaisi myös asiakkaiden asemaa päätösten teossa, heillä ollessa enemmän tietoa asioista.

Kuntouttavaan työtoimintaan oltiin haastattelun perusteella kuitenkin yleisellä tasolla tyytyväisiä, mutta siihen toivottiin myös paljon kehittämistä. Kuntouttavaa työtoimintaa pidetään hyvänä asiana, vaikka sillä onkin hieman huono maine. Huono maine voi johtaa myös eriarvoistumiseen kuntouttavan työtoiminnan paikoissa. Asiakkaat ovat osallisena päätösten teossa ja tätä pidetään myös tärkeänä. Kuitenkin valinnanvapautta toivottiin lisäävän vielä. Prosessin selkeyttäminen ja tietoisuuden lisääminen koettiin myös kehittämiskohteiksi. Näiden kehittäminen voisi vahvistaa asiakkaan osallisuutta päätösten teossa.

11 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tulokset vastaavat paljon aiempien samasta aiheesta tehtyjen tutkimusten tuloksia. Kuntouttavalla työtoiminnalla on selkeästi positiivista merkitystä elämänhallinnan vahvistumisessa, eikä sitä saa sivuuttaa. Elämänhallinta on tärkeä työllistymisen edistäjä ja kuntouttavassa työtoiminnassa tämä otetaan huomioon. Tämän lisäksi kuntouttava työtoiminta myös tukee osittain työelämävalmiuksien ja -taitojen kehittymistä. Työelämävalmiuksien ja -taitojen vähäisemmästä kehityksestä huomaa mielestäni sen, että kyseessä on sosiaalipalvelu eikä TE-toimiston työllistymistä edistävä palvelu. Kuntouttavassa työtoiminnassa siis saataisiin katsoa asiakkaan tilannetta enemmän sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta, jolloin elämänhallinnan vahvistaminen on kirkkaampana tavoitteena.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on kuitenkin paljon ominaisuuksia, jotka korvaavat työelämää. Nämä ominaisuudet myös tukevat elämänhallinnan taitoja ja edistävät työelämävalmiuksien ja -taitojen kehittymistä. Kuntouttavan työtoiminnan mahdollinen jako työllistymistä edistävään toimintaan ja enemmän sosiaaliseen kuntoutukseen tähtäävään toimintaan on ajankohtainen keskustelunaihe. Tämän opinnäytetyön tulokset mielestäni kuvaavat tarvetta enemmän työllistymistä edistävän toiminnan kehittämiseen. Kuntouttavaan työtoimintaan voisi lisätä mahdollisuutta päästä haastavampiin työtehtäviin. Tällöin tulee kuitenkin huomioida myös työturvallisuus ja se, etteivät työtehtävät saa olla liian haastavia ilman asianmukaista palkkaa. Jonkinlainen työelämälähtöisyys kuntouttavaan työtoimintaan voisi kuitenkin olla paikallaan. Ehkä tässä mielessä kahtiajako voisi olla sopiva, sillä asiakkaiden tarpeet ovat yksilöllisiä. Toiset tarvitsevat enemmän elämänhallinnan ja sosiaalisten taitojen vahvistamista, kun taas toiset kaipaavat enemmän työyhteisökulttuuriin tottumista ja työskentelyn ohjausta.

Tämän opinnäytetyön tekemisen aikana oivalsin, että työllistymisen edistäminen on hyvin moniulotteinen aihe. Siihen ole vielä löytetty täysin toimivaa ratkaisua, jos sellaista edes onkaan. Vaikka kuntouttava työtoiminta vahvistaa työllistymisedellytyksiä, sen ei koeta edistävän työllistymistä suoranaisesti. Tämä saakin minut yhä pohtimaan, kuinka paljon kuntouttava työtoiminta edistää työllistymistä pitkällä aikavälillä. Olisikin mielenkiintoista tutkia lisää, minne kuntouttavasta työtoiminnasta

edetään pidemmällä aikavälillä ja millainen rooli esimerkiksi TE-toimiston työllistymistä edistävillä palveluilla tässä palvelupolussa on. Työllistymisedellytysten vahvistaminen on kuitenkin tärkeää, jotta henkilö on valmis työelämään siirtymiseen tai palaamiseen. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan mielestäni tulisi keskittyä yhä enemmän myös rakenteellisiin työttömyyden ongelmiin. Tämän lisäksi koen tärkeäksi myös tutkia, kuinka pitkäaikaistyöttömien asemaa työmarkkinoilla voitaisiin parantaa, esimerkiksi vastaamalla enemmän työnantajien toiveisiin tai lisäämällä mahdollisuuksia joustavampaan työntekoon.

Opinnäytetyössä esille tulleet kehittämiskohteet kuvastavat mielestäni kuntouttavan työtoiminnan nykytilaa hyvin. Kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan on ennakkoluuloja, mikä voi luoda eriarvoisuuden kokemuksia. Olisi tärkeää parantaa kuntouttavan työtoiminnan mainetta kokonaisvaltaisesti, jotta kynnyks osallistua toimintaan ei olisi niin suuri ja jotta sen mahdollisuus leimata työmarkkinoilla vähenisi. Tietouden lisääminen voisi myös parantaa kuntouttavan työtoiminnan mainetta. Tietoisuutta lisäämällä ja kuntouttavan työtoiminnan prosessia selkeyttämällä asiakkailla voi olla myös mahdollisuus vaikuttaa enemmän omaan prosessiinsa. Asiakkailla on halu saada lisää valinnanvapautta, joka mielestäni kuvastaa sitä, että osa voi haluta olla enemmän osallisena omassa prosessissaan. Kuntouttavaan työtoimintaan ollaan kuitenkin pääosin tyytyväisiä ja asiakkaat ovat mukana päätöksen teossa. Kuntouttavassa työtoiminnassa saa myös sosiaalista tukea ja yksilöllistä palvelua. Tämä on tärkeää asiakasosallisuuden ja sosiaalipalvelujen laadun ylläpitämiseksi. Oli myös ilo huomata useamman haastateltavan kuvaavan yhteistyön toimivan hyvin TYP-työntekijöiden kanssa. Laadukkaaseen sosiaalipalveluun kuuluukin toimiva yhteistyö asiakkaiden ja työntekijöiden välillä.

Opinnäytetyön tekeminen oli opettavainen kokemus, ja se kehitti opinnoissani sosionomin kompetensseista erityisesti tutkimuksellisesta kehittämis- ja innovaatio-osaamista (Seinäjoen ammattikorkeakoulu, [viitattu 1.10.2019]). Tutkimuksellinen osaamiseni on opinnäytetyötä tehdessä kehittynyt erityisesti uuden tiedon tuottamisessa ja tutkimuksellisen työskentelyotteen käytössä. Tutkimuksen tekeminen oli antoisaa ja se kehitti taitoani tuottaa uutta tietoa. Koin itselleni haastavaksi erityisesti tiedon hankinnan ja teoriaosuuden kirjoittamisen. Tämä kuitenkin on kehittänyt tut-

kimuksellisen työskentelyotteen käyttöä. Sosionomin kompetensseista opinnäytetyössä esille tuli myös eettinen osaaminen sekä kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen (Seinäjoen ammattikorkeakoulu, [viitattu 1.10.2019]). Tutkimusta tehdessä opin, kuinka tärkeää eettisestä ja osallistavasta näkökulmasta on hankkia tietoa asiakkailta suoraan. Asiakkailta on paljon omakohtaista tietoa, ja he tietävät tilanteestaan yleensä parhaiten. Ihmisten kuuluisi myös saada vaikuttaa asioihin, jotka koskevat heitä. Toivonkin tämän opinnäytetyön tuoneen asiakkaiden näkemyksiä esille ja täten vahvistavan asiakkaiden asemaa asiantuntijoina heitä koskevissa asioissa.

LÄHTEET

- Aarnikoivu, H. 2010. Työelämätaidot: Menesty ja voi hyvin. Helsinki: WS Bookwell Oy.
- Aho, S., Tuomala, J., Hämäläinen, K. & Mäkiäho, A. 2018. Työvoimapalvelujen kohdistuminen ja niihin osallistuvien työllistyminen. [Verkkajulkaisu]. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2018. [Viitattu 1.5.2019]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160639/19-2018-Tyovoimapalvelujen%20kohdistuminenpdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Alatalo, J. 2015. Rakennetyöttömyyden kasvulle ei näy loppua. Teoksessa: Työpoliittinen aikakauskirja 3/2015. [Verkkokirja]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 25–37. [Viitattu 3.10.2018]. Saatavana: <https://tem.fi/documents/1410877/2874993/tak32015.pdf>
- Alatalo, J. 2016. Kasvaako työllisyys riittävästi lyhyellä tai edes pidemmällä aikavälillä?. Teoksessa: Työpoliittinen aikakauskirja 4/2016. [Verkkokirja]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 41–50. [Viitattu 3.10.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79050/Ty%C3%B6poliittinen%20aikakauskirja%204.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Aluehallintovirasto. 17.9.2018. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä on paljon haasteita. [Verkkosivu]. [Viitattu 15.10.2018]. Saatavana: <http://www.avi.fi/web/avi/-/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestamisessa-on-paljon-haasteita-lansi-ja-sisa-suomi>
- Anderson, A. & Marshall, V. (1994). Core versus occupation-specific skills. Horsham: The Host Consultancy, Labour Market Intelligence Unit.
- Antonovsky, A. 1979. Health, Stress and Coping. San Francisco.
- Asiakas. 8.11.2018. [Verkkosivu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 29.5.2019]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/asiakas>
- Böckerman, H. 2018. Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuuden vahvistajana. Teoksessa: H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 231–245. [Viitattu 24.9.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Työelämä_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

- Carnevale, A. & Smith, N. 2013. Workplace basics: the skills employees need and employers want. [Verkkolehtiartikkeli]. Human Resource Development International Vol 16 (5), 491–501. [Viitattu 9.5.2019]. Saatavana Ebsco Academic Search Elite -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Carnevale, A.P., Gainer, L.J., Meltzer, A.N. & Holland, S.L. 1988. Skills employers want. [Verkkolehtiartikkeli]. Training & Development Journal; Madison Vol 42. Iss.10. [Viitattu 9.5.2019]. Saatavana ProQuest-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Digiajan työelämävalmiudet – kaikille kätevästi. 2017. [Verkkojulkaisu]. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK). [Viitattu 9.5.2019]. Saatavana: <https://www.sak.fi/aineistot/julkaisut/digiajan-tyoelamavalmiudet-kaikille-katevasti>
- Dobrowolska, M. 2011. Flexible forms of employment in view of unemployment problems in middle age. [Verkkokirja]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana Pro Quest Ebook Central -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Elo, J., Heikkilä T. & Lehtonen, L. 2016. Työttömien näkemyksiä elämänhallintaa ylläpitävistä tekijöistä. [Verkkojulkaisu]. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Bioanalytiikko, Sairaanhoidajan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/120937/Elo_Johanna_Heikkila_Tarja_Lehtonen_Liisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Elonen, J., Niemelä, J. & Saloniemi, A. 2017. Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. [Verkkolehtiartikkeli]. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 25 (4), 280–296. [Viitattu 1.10.2018]. Saatavana: <https://journal.fi/janus/article/view/60756/27928>
- Etelä-Pohjanmaan työvoiman palvelukeskus TYP. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveyspalvelut/sosiaalipalvelut/tyovoimanpalvelukeskustyp.html>
- Evers, F.T., Rush, J.C. & Berdrow, J. 1998. The Bases of Competence: Skills for lifelong learning and employability. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Hiilamo, H. 2010. Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa: H. Hiilamo & J. Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A. Tutkimuksia 27, 265–289. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140759/A_27_ISBN_9789524930932.pdf?sequence=4&isAllowed=y

- Holopainen, S. 2012. Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan. [Verkkojulkaisu]. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44192/Holopainen_Susanna.pdf?sequence=1
- Hult, M., Saaranen, T. & Pietilä, A-M. 2017. Elämänlaadun ja elämän merkityksellisuuden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. [Verkkolehtiartikkeli]. Hoitotiede 29 (2), 78–88. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: Elektra-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Järvikoski A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa: R. Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus ja kehitysyksikkö. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia, 35–49.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 6. uud. p. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja 176.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja 202.
- Kannisto-Karonen, T. 2015. Urana työllistyminen. [Verkkojulkaisu]. Turku: Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden laitos. Väitösk. Turun yliopiston julkaisuja: C-osa, 414. [Viitattu 7.5.2019]. Saatavana: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/117697/AnnalesC414Kannisto-Karonen-diss.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 38/2010.
- Karjalainen, J., Kirjavainen, E., Mattila, I., Sipilä, H-M. & Valkonen, T. 2015. Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita: KOPPI-hankkeen tuloksia. [Verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 7/2015. [Viitattu 1.10.2018]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125702/URN_ISBN_978-952-302-438-0.pdf?sequence=
- Karjalainen, P. & Aho, K. 2017. Sosiaalityö työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa. Teoksessa: A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. uud. p. Helsinki: Tietosanoma Oy, 357–361.

- Karjalainen, V. & Karjalainen, J. 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa: Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. [Verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 46/2011. [Viitattu 1.10.2018]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80041/c7db7901-6ac7-422b-b09f-b62c88a3737a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Karjalainen, V. & Lahti, T. 2001 Kokeilusta käytännöksi – Miten edistää pitkäaikaistyöttömien aktiivikäytäntöjen yleistymistä?. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES).
- Karjalainen, V. 2008. Sosiaalialan asiantuntemus työhön kuntoutumisen prosessissa. Teoksessa: V. Karjalainen, P. Saikku, A. Pasuri & A. Seppälä (toim.) Mitä on aktiivinen sosiaalipolitiikka kunnassa?: Näköalapaikkana työvoiman palvelukeskukset. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES). Raportteja 20/2008, 47–64. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75501/R20-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Karjalainen, V. 2011. Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa: A. Järvikoski, J. Lindh & A. Suikkainen (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 89–102.
- Karjalainen, V. 2013. Työttömän palvelujärjestelmän aktivoituminen. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikka Suomessa. [Verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 99–120. [Viitattu 4.10.2018]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104433/URN_ISBN_978-952-245-888-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koistinen, P. 2014. Työ, työvoima & politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen: Ohjauskirje Länsi- ja Sisä-Suomen alueen kunnille. 17.9.2018. [Pdf-tiedosto]. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 24.10.2018]. Julkaisematon.
- Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. 23.9.2014. [Verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 3.9.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>
- Käsitteet: Pitkäaikaistyötön. [Verkkosivu]. Tilastokeskus. [Viitattu 11.9.2018]. Saatavana: <https://www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>
- L 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.

L 1369/2014. Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta.

Lazarus, S.C. & Folkman, S. 1984. Stress, appraisal and coping. New York: Springer.

Lindström, B. & Eriksson, M. 2012. Salutogeeninen lähestymistapa terveyteen – teoria terveyden resursseista. Teoksessa: A-M. Pietilä (toim.) Terveyden edistäminen: teorioista toimintaan. [Verkkokirja]. Sanoma Pro Oy, 32–53. [Viitattu 21.9.2018]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti. SOCCA ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006.

Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Licensiaatintutkimus. [Viitattu 1.5.2019]. Saatavana: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

Marjamäki, P. 2016. Kehittämistoiminta sosiaalialalla. Teoksessa: A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. uud. p. Helsinki: Tietosanoma Oy, 494–499. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Marttila, K. & Ojanperä, J. 2011. Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus – Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta Seinäjoen alueella. [Verkkokirja]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 4.10.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26094/Marttila_Kari.pdf;jsessionid=AFD64B892B2FD0A5B6D9E3D14F683261?sequence=2

Niiranen, K., Hakulinen, H., Huuskonen M., Jahkola, A. & Räsänen, K. 2011. Työtömän työelämävalmiuksien tukeminen viranomaisverkostossa. [Verkkolehtiartikkeli]. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 48 (1), 38–52. [Viitattu 8.5.2019]. Saatavana: <https://journal.fi/sla/article/view/4478>

Nijhof, W.J. & Remmers, J. L. M. 1989. Basisvaardigheden nader bekeken. (A closer look at key qualifications). Enschede: University of Twente, Department of Educational Science and Technology.

Näätäinen, A-M., Londén, P. & Peltosalmi, J. 2017. Sosiaalibarometri 2017. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Olesen, S.C., Butterwoth, P., Leach, L.S., Kelaher, M. & Pirkis, J. 2013. Mental health affects future employment as job loss affects mental health: findings from a longitudinal population study. [Verkkolehtiartikkeli]. BMC Psychiatry

13:144. [Viitattu 8.5.2019]. Saatavana: <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-244X-13-144>

Paavola, J. 2016. Kunta työllistymistä ja työelämäosallisuutta tukemassa. [Verkkójulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. [Viitattu 7.5.2019]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99396/paavola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Palvelun luonne. 21.11.2017. [Verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 29.5.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto/kuntouttava-tyotoiminta-sosiaalipalveluna>

Palvelut. 2016. [Verkkosivu]. Etelä-Pohjanmaan monialainen yhteispalvelu (E-P TYP). [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <https://www.eptyp.fi/palvelut>

Pyykkönen & Pyykkönen 2014. Nousukausikaan ei ratkaisisi rakennetyöttömyyttä. [Verkkolehtiartikkeli]. Tieto & trendit 5/2014, 12–19. [Viitattu 14.5.2019]. Saatavana: http://www.stat.fi/tietotrendit/media/uploads/lehtiarkisto/tietotrendit_5_2014.pdf

Rintamäki, K.M. 2016. Työ arjessa: Työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla. [Verkkójulkaisu]. Turku: Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Väitösk. Turun yliopiston julkaisuja: C-osa, 427. [Viitattu 8.5.2019]. Saatavana: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/125851/RintamakiKatriDoria161116.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan: Elämäntapaa etsimässä 2. Helsinki: Tutkijaliitto.

Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa : Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WS Bookwell Oy.

Ruohotie, P. 2002. Kvalifikaatioiden ja kompetenssien kehittäminen koulutuksen tavoitteena. Teoksessa: J. Nieminen (toim.) Verkot ja virtuaalistaminen oppimisen tukena. [Verkkokirja]. Hämeen ammattikorkeakoulu, 13–47. [Viitattu 24.9.2018]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Ruohotie, P. 2004. Työelämän osaamistarpeet. Teoksessa: J. Keskitalo (toim.) Työelämä osana insinööriopintoja. [Verkkójulkaisu]. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 21–39. [Viitattu 8.5.2019]. Saatavana: <https://docplayer.fi/2726220-Tyoelama-osana-insinooriopintoja.html>

- Ruth, J-E. 1998. Elämänhallinta ikääntyessä. Teoksessa: J.P. Roos & T. Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus, 314–329.
- Saikku, P. 2018. Hallinnan rajoilla: Monialainen koordinaatio vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämässä. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikka. Väitösk. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 74. [Viitattu 1.5.2019]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/233917/HALLINNA.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sandelin, I. 2014. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana: Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. [Verkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 8/2014. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952%E2%80%9393302-154-9.pdf?sequence=1
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Ei päivystä. Opinto-opas. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.10.2019]. Saatavana: <https://opinto-opas.seamk.fi/index.php/fi/21/fi/79>
- Sisältö asiakaskohtaisesti. 23.9.2014. [Verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 3.9.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto/sisalto-asiakaskohtaisesti>
- Suvisalmi, A. 2012. Pitkään työttömänä olevan henkilön omakohtainen kokemus ja näkemys arjesta. [Verkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43850/Suvisalmi_Anne.pdf.pdf?sequence=1
- Taira, T. 2006. Työkulttuurin arvomuutos työttömien kerronnassa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tammelin, M. 2010. Kokemuksia sosiaalipalveluista: Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 31/2010. [Viitattu 2.5.2019]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80025/197ff535-0630-413d-bc64-c7c14a0ea3a3.pdf?sequence=1>
- Tepsa, M. 2012. Työ ja työttömyys työllistymishankkeen asiakkaiden kokemuksissa. [Verkojulkaisu]. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu-työ. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61169>
- Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P. & Köppä, L. 2011. Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: Työ ja yrittäjyys 23/2011.

- Tuomaala, M. 2016. Palveluista sijoittuminen vuosina 2013 ja 2014. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM-analyyseja 74/2016. [Viitattu 28.5.2019]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75461/Palveluista%20sijoittuminen%202013%20ja%202014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 13.5.2019]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tyni, S. 2000. Ohjaavalla koulutuksella elämänhallintaa ja kokonaisvaltaista kuntoutumista : Tapaustutkimus pitkäaikaistyöttömille suunnatusta projektista. Tampere: Tampereen yliopisto. Tutkimuksia : Sarja B Nro19.
- Työelämä ja hyvinvointi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. VALTE-hanke. [Viitattu 28.5.2019]. Saatavana: <https://valte.fi/tyoelamajahyvinvointi.html>
- Työllistymisen tukeminen. 1.6.2017. [Verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 11.9.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaalityo/tyollistymisen-tukeminen>
- Työllisyyskatsaus Maaliskuu 2018. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160798/TKAT_Maalis_2018.pdf
- Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveystalvet. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM raportteja 10/2011. [Viitattu 15.10.2018]. Saatavana: https://www.kotka.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kotka/embeds/kotkawwwstructure/20905_Tyottomien_tyokyvyn_arviointi-ja_terveystalvet_2011.pdf
- Uutela, A. 1996. Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta ja sairauskäyttäytyminen. Teoksessa: R. Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus ja kehitysyksikkö. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia, 49–57.
- Vastamäki, J. 2010. Koherenssin tunne ja työttömyys : Väitöskirjatutkimuksen keskeisiä tuloksia. [Verkkójulkaisu]. Kuopion yliopisto. [Viitattu 21.9.2018]. Saatavana: https://www.uef.fi/documents/677351/715039/Koonti_FI_Vastam%C3%A4ki_Jaana_Dissertation.pdf/2ffeb08d-a330-4f9a-9ebe-e5c9ca58dfe5

- Vastamäki, J., Paul, K. & Moser, K. 2011. Sense of coherence predicts employment outcomes after job loss. [Verkkolehtiartikkeli]. Journal of Employment Counseling 48 (3), 100–104. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana Pro Quest Ebook Central -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Vehmas, H. 2016. Työllistymispalveluiden kehitystyön uusia näkymiä – tulosperusteisista malleista moniammatilliseen yhteistyöhön. Teoksessa: Työpoliittinen aikakauskirja 3/2016. [Verkkokirja]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 33–47. [Viitattu 4.10.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75507/Ty%C3%B6poliittinen%20aikakauskirja3.2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Wirman, M. 2017. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus pitkäaikaistyöttömän työllistymisedellytyksien sekä elämänhallinnan parantamisessa. [Verkkojulkaisu]. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (XAMK). Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123834/Maarit_Wirman.pdf?sequence=1
- Volanen, S-M. 2011a. Sense of coherence: determinants and consequences. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitösk. Department of Public Health. Faculty of Medicine. [Viitattu 3.10.2018]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24380/senseofc.pdf?sequence=3>
- Volanen, S-M. 2011b. Voimavaroja kaikille. [Verkkolehtiartikkeli]. Sosiaalilääketieteen yhdistys ry. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 48 (3), 243–246. [Viitattu 29.5.2019]. Saatavana: <https://journal.fi/sla/article/view/4506>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Ohjeistus työntekijöille

Liite 3. Tutkimuslupa

Liite 4. Saatekirje

Liite 5. Haastattelulupa

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Teema 1: Perustiedot

- Ikä
- Kuntouttavan työtoiminnan kesto, määrä ja paikat
- Työtehtävät/toiminta
- Tavoitteet

Teema 2: Työelämävalmiudet

Sosiaaliset taidot:

- Työskennelläkö kutyssä ryhmässä? Mitä se on opettanut yhdessä työskentelystä?
- Millainen työyhteisö kutyssä on?
- Miten kuty on edistänyt vuorovaikutustaitoja (kuuntelu, omien ajatusten esille tuonti, keskustelu)?

Itsensä kehittäminen:

- Miten kuty tukee itsensä kehittämistä? (omat vahvuudet ja heikkoudet)
- Miten kuty mahdollistaa taitojen kehittämisen ja harjoittamisen?

Itseluottamus ja tulevaisuuden suunnittelu:

- Miten kuty on mahdollistanut onnistumisen kokemukset? Esimerkkejä.
- Miten kuty vahvistaa uskoa omaan osaamiseen?
- Miten kuty on auttanut tulevaisuuden suunnittelussa? Millaisia suunnitelmia on kutyn jälkeen?

Teema 3: Elämänhallinnan tunne

- Millainen merkitys kutylla on elämässä?
- Miten kuty on muuttanut elämäntilannetta?
- Jos ei olisi kuntouttavaa työtoimintaa, missä olisit sen sijaan?

Sosiaalinen tuki:

- Miten kuty on muuttanut taloudellista tilannetta?
- Miten kutyssä tarjotaan tietoa ja apua?
- Millaista hyväksyntää kutyssä koetaan?
- Miten kuty tukee sosiaalisia suhteita? (työyhteisö, kutyn ulkopuoliset suhteet)

Tasapainoisuus ja tyytyväisyys elämässä:

- Millaista tyytyväisyyttä kokee elämässä?
- Miten kuty tukee elämän tasapainoisuutta? (itsekontrolli ja tasapainon pitäminen elämässä)

- Miten kutyssa näkyy sopeutuminen uusiin asioihin? Miten se on sujunut?

Elämän ymmärrettävyys:

- Miten kuty on tukenut pystyvyyttä vaikuttaa asioihin? (yksilö, yhteisö)
- Miten kuty on vahvistanut tunnetta, että asiat järjestyvät?
- Miten kuty on muuttanut näkemystä elämästä ja arjesta?

Elämän muutokset:

- Miten kuty tukee elämän järjestelyä/hallintaa?
- Miten kuty tukee päätösten tekoa? Millaisten päätösten tekoa se tukee?
- Miten kuty tukee näiden päätösten toteuttamista?

Teema 4: Kehittäminen

- Mitä ajatuksia kuty herättää?
- Miten kutyä pitäisi kehittää? Mikä toimii, mikä ei?
- Jos saisi täysin vapaasti päättää, millaista palvelua kuty olisi/kutyn tilalla olisi?

Liite 2. Ohjeistus työntekijöille

OHJEISTUS TYÖNTEKIJÖILLE

Hei!

Olen Sosionomi (AMK)- opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja olen tekemässä opinnäytetyötä yhteistyössä TYP:n kanssa.

Työn tavoitteena on selvittää asiakkaiden näkemyksiä kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan ja työelämätaitoihin/työelämävalmiuksiin. Tämän lisäksi tavoitteena on selvittää asiakkaiden ajatuksia, tulisiko kuntouttavaa työtoimintaa kehittää jotenkin, tai kaivataanko sen rinnalle muuta tukea, palvelua. Tutkimuksen näkökulma on työllistymistä edistävä.

Opinnäytetyötä varten toteutan teemahaastatteluja 8-10 kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa TYP:n tiloissa tammi-maaliskuussa 2019. Asiakkaille annettavassa saatekirjeessä on mukana lupa yhteystietojen antamiseen, jotta voin ottaa heihin yhteyttä ja sopia haastatteluajan. Nämä kirjeet, joissa lupa on saatu, pyytäisin säilyttämään minua varten.

Paljon kuntouttavasta työtoiminnasta kokemuksia saanut ja avoimesti kertova kuntouttavan työtoiminnan asiakas on erityisesti sopiva haastatteluun. Omaa harkintaa saa myös käyttää haastatteluja ehdottaessa.

Eriyiset tekijät, joita haastateltavilta toivon:

- pystyy tuottamaan tutkimukselle oleellista tietoa
- ollut kuntouttavassa työtoiminnassa vähintään viimeisen puolen vuoden aikana 2 kuukautta TAI 1 kuukautta kolmena päivänä viikossa (mahdollisimman paljon kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta)
- jatkosuunnitelma on joskus työelämään tähtäävä (eli esim. ei eläkettä tavoitteleva/pohtiva)

Jos tulee kysyttävää asiasta, voitte ottaa minuun yhteyttä.

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin, Heta Räsänen

s-posti: heta.rasanen@seamk.fi

puhelinnumero: [REDACTED]

Liite 3. Tutkimuslupa

Seinäjoki

PÄÄTÖS / sosiaali- ja terveysjohtaja

Päivämäärä 28.08.2018 Pykälä 19/2018

Asia Tutkimuslupa, Räsänen Heta

Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelija Heta Räsänen anoo lupaa opinnäytetyötään varten.

Opinnäytetyö: *Asiakkaiden näkemyksiä kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan ja työelämätaitoihin.*

Tutkimuksessa keskitytään kuntouttavan työtoiminnan merkityksellisyyteen työllistymisen edistämisen näkökulmasta.

Aineistonkeruu 8 – 10 asiakkaan teemahaastattelulla.

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä TYP:n kanssa.

Päätös Myönnän tutkimusluvan edellyttäen, että

- asiakkaiden osallistuminen tutkimukseen on ehdottoman vapaaehtoista
- havainnoinneissa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta
- yksittäiset henkilöt eivät ole tutkimuksessa tunnistettavissa

Allekirjoitus

[Redacted signature area]

**Oikaisu-
vaatimusohje**

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Sosiaali- ja terveyslautakunta, PL 229, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän (7) päivän kuluessa siitä kun päätös on asetettu nähtäville kaupungin internetisivuille. Asianosaisen katsotaan saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä (7) päivänä kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksiantotodistukseen merkittynä aikana ja silloin kun päätös on annettu tiedoksi sähköisesti kolmantena (3) päivänä viestin lähettämisestä. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.

**Julkisesti
nähtävänä**

3.9.2018

TiedoksiantoPäivämäärä
28.08.2018

Miten

 Lähetyt postitse
saantitodistusta vastaan

 Lähetyt postitse
tavallisena kirjeenä

 Lähetyt sisäisessä
postissa

 Luovutettu

Vastaanottajan allekirjoitus

 Lähetyt sähköpostissa

[Redacted signature area]

Liite 4. Saatekirje

Hei!

Olen Sosionomi (AMK)- opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kuntouttavasta työtoiminnasta yhteistyössä TYP:n kanssa.

Työn tavoitteena on selvittää teidän asiakkaiden omia näkemyksiä kuntouttavasta työtoiminnasta, ja sen merkityksestä elämänhallintaan sekä työelämätaitoihin. Tämän lisäksi tarkoituksena on kuulla teidän ajatuksianne ja ideoitanne, tulisiko kuntouttavaa työtoimintaa kehittää jotenkin, tai kaivataanko sen rinnalle muuta tukea, palvelua.

Opinnäytetyötä varten haluaisin haastatella teitä. Olisi tärkeää, että osallistutte haastatteluun, jotta teidän näkemyksenne tulee esille. Osallistumalla pääsette tuomaan esille tärkeitä ajatuksia ja mielipiteitä. Tutkimukseen osallistumalla saatte myös mahdollisuuden vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen.

Haastattelussa keskustelemme teemoittain ja se kestää noin tunnin. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa tammi-maaliskuussa 2019. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan puhtaaksi.

Jokainen haastattelu tehdään luottamuksellisesti, eikä haastateltavia tulla tunnistamaan työssä. Haastattelusta tulevat aineistot tullaan hävittämään, kun niitä ei enää tarvita opinnäytetyötä varten. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Mikäli olette halukas osallistumaan haastatteluun, täyttäkää alla oleva suostumus ja palauttakaa se TYP:n työntekijälle. Tulen mahdollisesti ottamaan teihin yhteyttä haastatteluajan sopimiseksi. Jos teille tulee jotain kysyttävää haastattelusta, voitte ottaa minuun yhteyttä.

Nimi ja puh _____
annan yhteystietoni opinnäytetyön tekijälle, jotta hän voi ottaa minuun yhteyttä.

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin, Heta Räsänen
s-posti: heta.rasanen@seamk.fi
puhelinnumero: [REDACTED]

Liite 5. Haastattelulupa

Haastattelulupa

Annan suostumukseni haastatteluun, joka ääninauhoitetaan. Haastattelussa kerätään tietoa asiakkaiden kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta.

- Haastattelua käytetään vain opinnäytetyöhön tutkimusmateriaalina eikä aineistoa tai sen tietoja luovuteta ulkopuolisille
- Haastattelu tapahtuu luottamuksellisesti eikä haastateltavan henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa
- Haastattelu nauhoitetaan ääninauhurilla ja kirjoitetaan puhtaaksi kirjalliseen muotoon
- Haastattelujen kaikki materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä

Opinnäytetyön tekijä:

Heta Räsänen

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi (AMK) -tutkinto